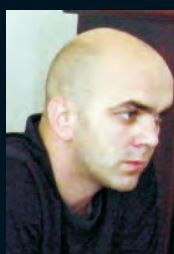

Р • Ш • А • Р • С • П • Г • Е • Ћ • Е

Ј Е З И К А С Р П С К О Г А

У Ц Р Н О Ј Г О Р И

Часопис за језик, књижевност и друштвена питања
Никшић, година II, број 5, фебруар 2006. Цијена 2 €

...?

КУЛТУРНОПРОСВЕТНА
ЗАЈЕДНИЦА
СРБИЈЕ

ДОДЕЉУЈЕ
ИЗУЗЕТНУ

ВУКОВУ
НАГРАДУ

АКТИВУ ПРОФЕСОРА И
НАСТАВНИКА СРПСКОГ ЈЕЗИКА
И КЊИЖЕВНОСТИ СРЕДЊИХ И
ОСНОВНИХ ШКОЛА У НИКШИЋУ
ЗА ИЗУЗЕТАН ДОПРИНОС
РАЗВОЈУ КУЛТУРЕ
У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ
И СВЕСРПСКОМ
КУЛТУРНОМ ПРОСТОРУ

ЖИРИ
ВУКОВЕ НАГРАДЕ
ПРЕДСЕДНИК

БЕОГРАД
2005.

КУЛТУРНОПРОСВЕТНА
ЗАЈЕДНИЦА СРБИЈЕ
ПРЕДСЕДНИК

Stanišić

ТРЕЋИ ВУКОВ ПЕДАГОШКИ САБОР
ДОДЕЉУЈЕ

ВУКОВУ ПОВЕЉУ

Активу наставника и
професора српског језика
из Никшића

ЗА ВРХУНСКА ОСТВАРЕЊА У ИСТРАЖИВАЊУ
НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ И ПЕДАГОШКЕ БАШТИНЕ

Председник жирија
Академик Војислав Милосављевић
Vojslav Milosavljevic

Председник ППЈ
Проф. др Драго Т. Станишић
Stanišić

Лозница, 8. новембар 2005.

РАСПЕЋЕ ЈЕЗИКА СРПСКОГА

Часопис за језик, књижевност и друштвена питања

Издаје:

НВО Актив професора српског језика и књижевности
- Никшић

Редакција:

Весна Тодоровић, Радмила Митрић-Матовић, Миодраг
Тодоровић, Борис Јовановић, Радинко Крулановић,
Милојко Пушица.

Одговорни уредник:

Веселин Матовић

Лектор и коректор:

Светозар Ћираковић

Компјутерска обрада и техничка рјешења:

Радмила Митрић-Матовић, Милојко Пушица

Логотип и насловна страна:

Вељо Станишић

Адреса редакције:

VI црногорске Т-10; Телефон: 069880452;

www.srpski-jezik.com; e-mail: srpski@cg.yu;

жиро рачун: 530-11724-52

Montenegrobanka Podgorica.

ISSN 1800-5926 = Распеће језика српскога (Никшић)

COBIS.CG-ID 10036496

Излази периодично. Рукописи се не враћају.

Штампа: „Рижа“ Краљево

ISSN 1800-6140

9 771800 614001

УМЈЕСТО УВОДНИКА

„Распеће језика српскога“ – глас вапијућег у пустињи, но тај глас се најдаље чуо и најдуже памти. Смисао његовог постојања – укидање разлога његовог настајања. С уредницима аматерима, но сарадницима – најпознатијим ствараоцима са цијелог српског говорног подручја; с мноштвом штампарских грешака, но без иједне лажи; настало у провинцији, но о њему се чуло, говорило и писало свугдје гдје има народа српскога – све до Берлина, Чикага, Торонта, Харварда... На највећој књижевној изложби на Балкану, Сајму књига у Београду, његова промоција била најпосећенији скуп. У више наврата, у својим рубрикама и додацима за културу, о њему писали: **Политика, Новости, Књижевне новине, Дан, Глас Српске, Покрет, Вијести...** Запазиле га и многе телевизије: ТВ Београд, ТВ Политика, ТВ Кошава, Арт ТВ, Белама ТВ... Њиме се, на њихов начин, бавиле и подгоричке **Вијести, Радио ЦГ и Радио Европа.**

Без заштите икоје странке, покрета или тајкуна, институције или организације – осуђено на непостојање, но, ево, већ се од овог броја штампа искључиво новцем од продатих примјерака.

Захвално пријатељима из Жабљака, Шавника, Београда, Берана, Пљеваља, Бара, Никшића, Х. Новог и Подгорице, који су се трудили око његових промоција, пласмана и продаје, но и онима, званима и незванима, који су му исто обећавали, па се предомислили или заборавили на обећање, јер вјерује да су сви они имали добре намјере, а то није мало. Наивност ће спасити свијет – то је његово полазиште.

А који рачунају, на **Распеће** не рачунају.

Уреднички во

П.С. Ненамјерном грешком знатан дио тиража претходног броја подијељен је бесплатно читаоцима **Дана** на киосцима „Штампе“.

Због малог тиража и ограничених могућности издавача, Распеће се продаје само на централним киосцима “Штампе” и у продајним објектима СПЦ!

САДРЖАЈ

4 РАЗГОВОР

Мајмија Бећковић

7 ЈЕЗИК

Драга Бојовић

12 ОБРАЗОВАЊЕ

Гојко Перовић, Никодим (Бојосављевић)

19 БЕЛЕТРИСТИКА

Љ. Ришумовић, М. Кајор, Д. Ерић, Н. Бабић, Ж. Команин, Б. Јовановић, В. Косовић, Р. Радовић, Р. М. Караџић, В. Тодоровић, Р. Крулановић, Р. Ђурковић, Т. Живаљевић

31 ЕСЕЈ

Милутићин Мићовић

32 КОМЕНТАР

Илија Лакушић

33 ОСВЈЕТЉЕЊА

Миодраг Ђујић, Драгољуб Пећровић

43 „ЈЕЖ“ У „РАСПЕЋУ“

Д. Лакићевић, Р. Бојичић, М. Вржсина, Ј. Буква

47 У МАКАЗАМА

Вишиња Косовић

48 АКТИВ - Од (не)мила до драга

51 АКТУЕЛНО

Веселин Мајковић

52 ПРОМОЦИЈЕ

Сенка Чоловић, Мирко Вуксановић, Р. Крулановић

56 НАСЉЕЂЕ

Јован Дујовић

60 ПРЕВОДИ

Драгана Керкез

62 ИНФОРМАТИКА

С. Букумировић, М. Пушица

64 ПРИКАЗИ

Јелица Стојановић, Благоје Нишовић

66 ПИСМА ПРИЈАТЕЉА

РАЗГОВОР МАТИЈА БЕЋКОВИЋ

ПОДРЖАО ВАС ЈЕ ОНАЈ

За једно̄ су ӣӣтали: „Ш̄та му је?“ Веле: „Ниш̄та, он је Црно̄горац!“

Гос̄одине Бећковићу, Ви с̄те већ деценијама симбол ӣјесниш̄ва код нас. На̄прос̄то, када се каже ӣјесник, мисли се на Матију Бећковића. Ко, ӣо Вашем мишљењу, има ӣраво да се назива ӣјесником, и бис̄те ли нам у вези са овим ӣӣтањем, ӣрокомент̄ирисали Ње̄ошев с̄их: „Званије је све-ш̄иено ӣое̄ше“?

Одавно то “свештено званије“ може изабрати ко год хоће, истина још увек на сопствену одговорност. Што се мене тиче, ако има ишта од тога што сте рекли, највише би ми значило, ако опет то није сувише патетично, да мој пример охрабри неког дечака који у овом часу, из ових црних брда, без икога ни у кога, ступа на тај неизвесни пут.

Послије Ње̄оша, нико као Ви није у својој ӣоезији узнио Црну Гору и Црно̄орце, односно – никада Ц. Гора није видјела и сазнала сама себе као у Вашој ӣоезији. Па, ӣиак, нико није ӣолико на̄иадан, ос̄ораван и оӣӣуживан од једно̄ дијела Црно̄ораца као Ви. Како ӣо објаш̄нава̄ше? Није ли у ӣӣтању жалац из оне ӣо̄ољевске о̄омене: „Не криви о̄ледало ако ӣи је лице ружно“?

Тако то бива и као да не може бити друкчије. А да ме питате, да ли бих ту судбину мењао, рекао бих не. А могао сам је избећи, а нисам. Изabraо сам је и не жалим се на њу. Што рекао Пастернак:

“Шта учини ти подлаче/ Ти убицо ког се боје/ Ја натерах свет да плаче/ Над лепотом земље моје!“

Да ли је Ваша ӣоезија довољно ӣозна̄та у свијету и колико је ӣревођена? Да ли су Вас, и на ӣим с̄иранама, дочекивале и зачекивале којекакве „скупорейе с̄ирине истине“ као ӣӣо су ӣо чиниле, и чине, код нас?

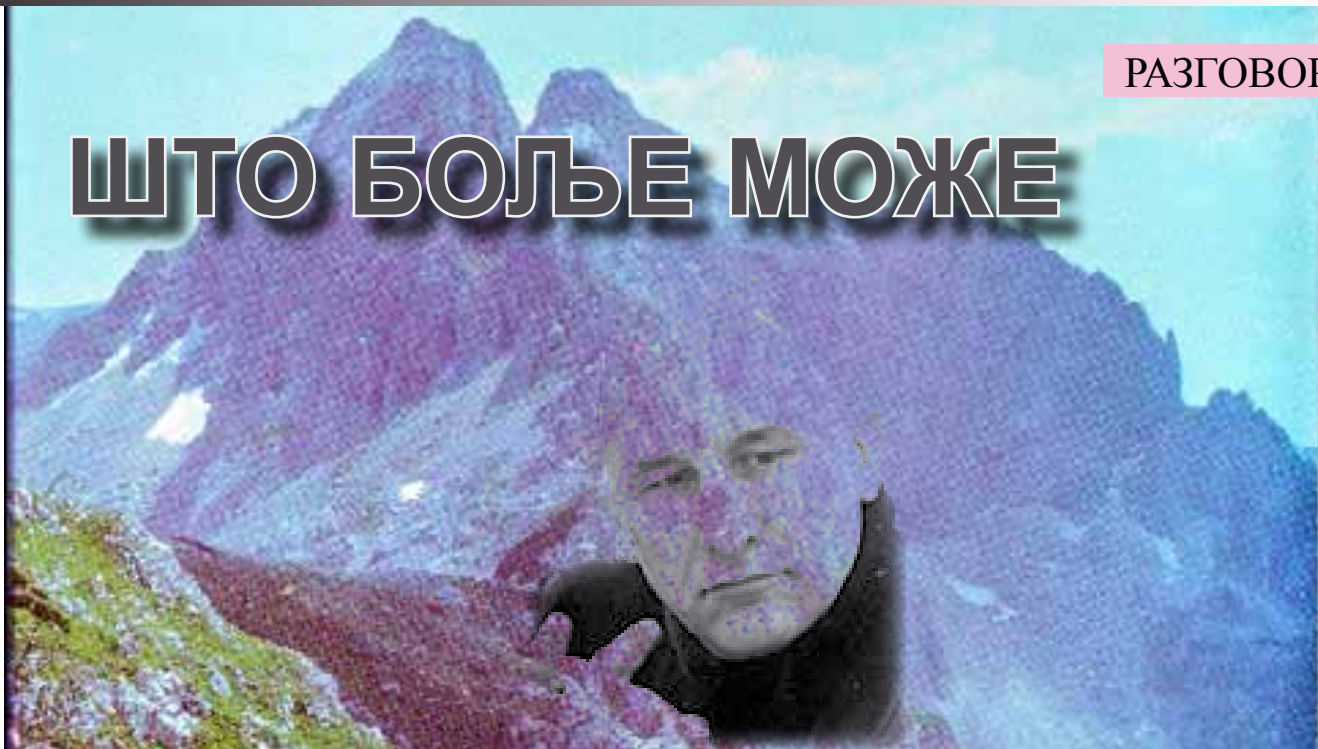
Ни један песник није певао осим на свом језику. То је можда оно најважније што знамо о тајни поезије. Ту истину потврђују највећи песници, без изузетака. “Поезија је оно што нестане у преводу“ рекао је Роберт Фрост. А то што нестане је једино и важно. Различити језици и постоје зато што је на сваком речено нешто што се не може рећи ни на једном другом. Моји стихови су превођени на многе језике. Готово сви. То је део културног стандарда и оних вредности на којима почива цивилизовани свет. Али она тајна, ако је има, увек остаје само на оном језику на коме је настала.

Недавно с̄те, ӣрви ӣуи, ӣрихва-ӣили једну ӣоли-ӣичку функцију (Покре̄и за заједничку државу). Јасно је да ӣо није-с̄те учинили ниш̄и из влас̄тољубља, ни из славољубља. Ӣиак, каква Вас је невоља на ӣо ӣриморала?

Ни један песник није певао осим на свом језику. То је можда оно најважније што знамо о тајни поезије. Ту истину потврђују највећи песници, без изузетака. “Поезија је оно што нестане у преводу“ рекао је Роберт Фрост. А то што нестане је једино и важно. Различити језици и постоје зато што је на сваком речено нешто што се не може рећи ни на једном другом. Моји стихови су превођени на многе језике. Готово сви. То је део културног стандарда и оних вредности на којима почива цивилизовани свет. Али она тајна, ако је има, увек остаје само на оном језику на коме је настала.

Теразијски Црногорци су теразије на којима ће се најбоље видети и најтачније измерити домаћа и међународна правда кад је реч о референдуму. Власт у Црној Гори није никада промењена на изборима. То је капиталан податак који сам за себе све говори.

ШТО БОЉЕ МОЖЕ

Али и чињеница да су изборима дошли на власт није ништа мање речита. Зато се она одлучила на нешто што пре ње нико није усудио. И Црна Гора се запутила путем који води њеном нестајању. И они који стоје иза тог наума, због тога је и подржавају. Иза толике следе упорности неко стоји и није се тешко досетити и ко би то био. Али се та подршка, по мом најдубљем уверењу, не даје да би Црна Гора постала “независна“ држава него да би престала да постоји као било каква држава. Довољно ће бити да постане нека зона. Као њени заборављени и отписани држављани подсетили смо на своје постојање и затражили своја елементарна права. И знате како смо прошли. Али не само ми него и право и правда. Кажу да нико не једе своје месо. Али Црна Гора једе. Само у Црној Гори већина може бити 20 посто! Очигледно су и сами свесни да се нерегуларни пројекти и не могу остварити регуларним средствима. Кад би и њима рекли стандарди пре статуса, нема ни један који би испунили.

Како објашњавајте црногорску националну шизофренију и да ли је њу могуће сасвим разумјети?

“За једног су питали: “Шта му је?”

Веле: “Ништа, он је Црногорац!”

Промијенили прошлости, вјеру, име и језик, побјећи од себе, што је, чини се, крајњи циљ и највиши државни интерес данашње Црне Горе. Има ли Црна Гора разлога да „бјежи од себе“?

Да разлике постоје не би их морали из- фебруар, 2006.

мишљати у ХХI веку, на брзу руку и у последњи час. Та историја, вера, црква, језик с њима почиње и с њима ће се, акобогда, и завршити. Немају већег душманина од детектора лажи!

Дијелење недјеливој (народ, вјера, језик), изв. гуализам, подразуијева дијабололизам – ђаволство, сатанизам. Да ли је актуелни културно – државни пројекат црногорске власти, заснован ујраво на тим подјелама, својеврсни сатанизам?

Србија и Црна Гора се никад нису ни уједињавале. То је један народ и шта он има да се уједињава. Он је у неколико прилика само остваривао своје вековне снове. Кажу да је то чинио на недемократски начин,

а не кажу које су одлуке у Црној Гори донете демократскије и једнодушније? Ничег другог није ни било. Али, ако се нису уједињавале сад се разједињавају, раздомљују и растемељују. Црна Гора је и независна и самостална да не може бити ни независнија ни самосталнија. Али сада хоће да прекине једину везу коју са светом има и која јој омогућава не само да таква буде него да постоји. Кад би неком другом предложили да им да оно што им даје Србија – понудили би им аспирин!

Постоји ли усјешан начин одбране од шоја, иј. од намјере црногорске власти да силом промијени културни, национални, вјерски и језички идентитети већинској ситановништва у Црној Гори?

РАЗГОВОР

Има. Та наука није спојива са слободом говора. А тешко је поверовати да би у Европи у овом веку била могућа октроисана наука. Истина, Тито се у највећем усијању комунистичких илузија није усудио да неког од славних ликова Удбе прогласи за „митрополита црногорске цркве“ а имао је кандидата колико је год хтео. Није уводио црногорски језик а имао је у Озни на тај подвиг орних лингвиста. Негирање црногорске нације спадало је у најтеже политичке инкриминације. Готово кривично дело. Па, ипак, Црногорци нису заборавили шта су и тај проценат се повећавао како је чизма подизана с гркљана. Сад већ њих 32 посто сме да каже шта је. А страха мора бити све мање и слободе све више и у томе је сва наша нада. И Србија неће више помагати своје противнике у Црној Гори.

Нас 27 средњошколских професора смо се шоме сујрошћавили на начин шћо смо одбили да љрихвајшмо љреименовање српској језика у нашим школама, жрћивујући шћако своју ејзисћенцију. Како, након јодину и више дана, видийше нашу борбу (Ви сће је љрви снажно љдржали), која, чини се, није донијела никакве видљиве резулћайше, није „љробудила усћавану савјесћ Ц. Горе“, шћо је био наш љревасходни цљљ?

Да би лаж успела неопходно је да сви лажу. Чим један говори истину лаж пропада. У томе је ваша највећа заслуга. За увођење „црногорског језика“ позвали су се на проценат испитаника који су на попису тако одговорили на питање: „Којим језиком говорите“. До сада се такво питање постављало понекад некоме чији језик не може да се идентификује а најчешће бесловеснима. Нормални људи су у досадашњој историји питани

само: „Које језике говорите?“ Двадесет и седам средњошколских професора супротставило се понижењу не само њихове професије него и људског разума. Мало ли је?

Нијесмо добили љраву љодришку ни од народа, ни од наших колеја, ни од шћзв. независне инћелиенције, најалосћ – ни од црнојорске ојо-зиције. Како љдегаће на шћу чињеницу?

Поджао вас је Онај што боље може. И ко зна колико оних за које само он зна.

Ви сће се огазвали на наш ајел књижевницима да, у знак љрошћесћа збој љреименовања српској језика и избацивања Св. Саве из наших школа, исћује из дукљанских настћавних љројрама. Бисће ли нам о шћоме рекли нешћо шире?

Нашли смо се у апсурдном положају. Наше ћутање могло би се протумачити као саглашавање са одлуком којом се укида име језика на коме пишемо и проскрибује име народа коме припадамо. Шта ћемо све предузети, још ће се чути. Проскрибовање српског имена у Црној Гори траје деценијама и то проскрибовање, замењивање, избегавање, заобилажење добија дијаболичне размере. А прогон неког имена због имена је најкраћа дефиниција фашизма.

Јесће ли сћијили да љрелисћайше љрејходне бројеве „Распјећа“? Имаће ли неки љредлој, савјей, љрејоруку за наш даљи рад?

“Распеће“ доказује да постоји истина и политичка истина. Истина је да су професори српског језика жртве безакоња а политичка истина да трпе последице закона. Политичка истина је друго име за лаж. Ако то не схватимо никад нећемо видети белу тачку на крају тунела.

Госћодине Бећковићу, захваљујемо се на Вашој љодрици и на овом разјовору и желимо Вам дуј живој, добро здравље и љуно усћјеха у даљем раду.

Разјовор водио, В. Мајовић

Драга БОЈОВИЋ

ЈЕЗИК

ДЕСТАНДАРДИЗАЦИЈА СРПСКОГ ЈЕЗИКА У ЦРНОЈ ГОРИ

Апстракт: У раду се, кроз актуелну ситуацију везану за *дестандардизацију српског језика*, даје пресјек збивања у вези са „доименовањима“ српског језика у наставном процесу у основним и средњим школама постојећим (*хрватски, бошњачки/босански*) и непостојећим (*црногорски*) именима и последице проистекле из таквих захвата црногорске власти. Потом се описују и аргуменују механизми промовисања *изв. црногорског* и *српско-црногорског језика* како кроз радове нестручњака, усамљених лингвиста, и скоро потпуну медијску анархију у вези са овим питањима, па и на плану „нормирања“ тзв. црногорског језика. Сав апсурд актуелног хаотичног и ничим оправданог стања примјетан је у контексту дестандардизације језика у окружењу као и савременим процесима глобализације и модерне комуникације која је све више присутна у наставно-образовном процесу.

Кључне ријечи: (де)стандардизација, матерњи језик, тзв. црногорски, српско-црногорски, (*џара*)нормирање *изв. црногорског језика*

Појам стандардни језик и стандардизација у лингвистичкој литератури су широко описани, а за ову прилику поменућемо неке: „Језички стандард чини просјечна, општеприхваћена форма, или скуп форми које чине парцијални језички стандард“ а „језичка норма је скуп језичких стандарда, структурно и функционално повезаних у цјелину“.¹

Стандардно је у језику све оно што одговара општем просјеку, што је уобичајено и општепознато, конвенционално, без обзира да ли је општа употреба одређена прећутно или принудом писаних докумената иза којих стоји ауторитет власти.

Јака норма је императивна и делимитативна, једнозначно разграничава дозвољене облике од недозвољених; слаба норма је инструктивна и делиберативна, даје карактеристику облика, остављајући слободу избора.² Наиме, лингвистичкој теорији одавно

је и добро позната чињеница да на списку критерија које један говорни варијетет мора задовољити да би и номинално добио статус посебног језика у инвентару свих познатих варијетета те врсте, врло често и одлучујућу улогу имају управо моменти нормираности³, односно стандардизованости (укључујући све поступке у процесу стандардизације⁴), поред многих других лингвистичких, и оних пратећих нелингвистичких, културних, психосоцијалних, историјских.⁵ У једној од познатијих социолингвистички тематски усмјерених студија, Вилем Доунз стандардном језику приписује карактер *групиране инстинкције* која обједињује следеће димензије и обиљежја: *кодификованост, историчност, аутономност, њравилност, књижевна њрадиција, брија о језику, утилитарност, њодрица државних инстинкција, национални њресџ, социјални њресџ, симболизованост јединства и њидентитета, и њијалност*.⁶

¹ Радоје Симић, *Српскохрватски њравопис*, Научна књига, Београд 1991, 38-39.

² *Исио*.

³ „Да би остварио своју сврху и улогу, нормирани језик у функцији стандардног језика мора доживјети експанзију: и територијалну и социјалну, и хоризонталну и вертикалну, чиме захвата шире географске просторе и све друштвене слојеве, потискујући, наравно, затечене територијалне и говорне варијације и варијетете (првенствено, разуме се, дијалекте и социолекте) заузимајући функционално њихово место у комуницирању и стварању.“ (Милорад Радовановић, *Социолингвистика*, треће издање, 2003, 194).

⁴ „Ако цео проблем, међутим, шире посматрамо, доћи ћемо до сазнања да пут до језичке норме и стандардног језика није нимало кратак, једноставан и лак. Поступци који се морају предузети да би се до језичке норме и стандардног језика дошло могу се свргнути у десет оснивних фаза, чији је хронолошки след каткад променљив (зависно од специфичних историјских, културних и језичких прилика), каткад такав да се поједине фазе остварују симултано, да понеке изостају и сл. Систематизација која се овде предлаже инспирисана је решењима и познатом дискусијом „социолингвиста“ о овој проблематици: А. Хогн, Ј.В. Неуступни, Ц. Фишмен, В. Таули, П. Гаврин, Ч. Фергасон и др. ...: 1) селекција ..., 2) дескрипција..., 3) кодификација ..., 4) елаборација..., 5) акцџиуација..., 6) имџемџиација..., 7) екџанџија..., 8) кулџивација..., 9) евалуација..., 10) реконџируација нормџ...“ (М. Радовановић, *Социолингвистика*, 189).

⁵ М. Радовановић, *Социолингвистика*, 197.

⁶ William Downes, *Language and Society*. -Fontana Paperback, Fontana Linguistics, Bungay, Suffolk, 32-38.

ЈЕЗИК

Ова одређења, и на лингвистичком и социолингвистичком плану важе за друштва у којима је предмет језичке политике сам језик, оправдавајући свој назив и у којима се језичка проблематика изузима из оквира политиканства и свакодневне политичке прагматике. Међутим, у нашем друштву све је обрнуто, тј. језичка проблематика, у шта свакако спада име, тј. назив језика, постала је својина политичке бирократије и политиканских манипулација у складу са изјавом премијера Владе Црне Горе: „Језик је *rag ehlans* политичко питање“. Без икаквог објашњења!

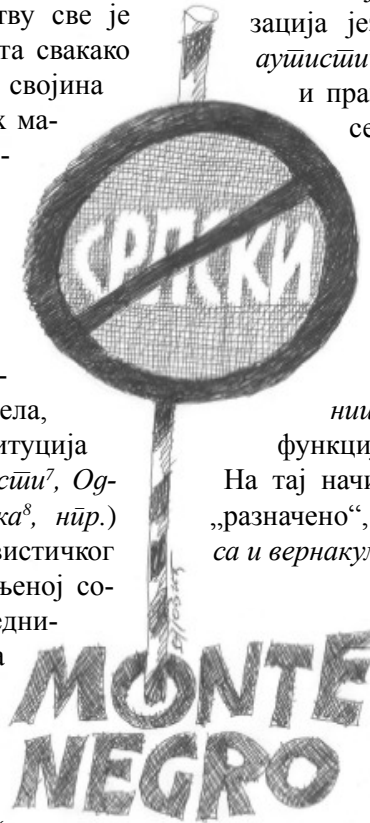
Рад на нормирању и норма српскога језика у Црној Гори, због познатих процеса дестабилизације језичке стандардизације у окружењу донекле је отрпјела, али је активношћу релевантних институција (*Црногорске академије наука и умјетности*⁷, *Одбора за стандардизацију српског језика*⁸, *нир.*) те појединачним радовима нормативистичког типа⁹ наставила континуитет, у измијењеној социолингвистичкој слици бившег заједничког стандарда. Босанско-херцеговачка ситуација као изразито конзервативан и парцијалан тип језичке стандардизације, неравнотеже између комуникацијске и дискурзивне природе језичког стандарда примјер је „побједе“ испразне *промоције* имена над *евауацијом* језика, као својеврсне *ономоматоманије*, тј. борбе око имена и с именима. Злоупотреба *босанско-херцеговачког језичког израза* као јединственог комуникацијског израза сложеног етничког идентитета, и његова промоција

у језике, била би поука да се таквим конструкцијама блокирају процеси стандардизације и да, у Фукоовом смислу, политика једног идентитета постаје оквир за политику језичке неслободе.

Тако је, ишчашена из духа времена, стандардизација језика“ на овим просторима“ довела у *аутистичну* и *шизофрену ситуацију* теоретичаре и практичаре стандарног језика, зауставивши се на *парцијално модерничким* (познато је да се не може говорити о потпуним захватима стандардизације новоштокавског система), у налету, од самог језика и његових функција отуђене, некомуникацијске, *а идентичке* (утамничене у смислу „*идентичке је шамница тијела*“ или, „*субјект није ништа друго до дискурса*“), нелингвистичке функције, било *државне*, било *етничке* природе. На тај начин је значење термина стандарни језик „разначено“, тј. обележено и сведено на појам *дискурса* и *вернакулара*. Опасност лежи и у могоћности *психолошкој* (имам у виду „случај Црна Гора“) *идентификовања* и зависности од дискурса државне и просветне власти¹⁰.

Одвојено од процеса нормирања одвијало се и одвија „*нормирање* и *наименовање*“ инспирисано измишљеним државним разлозима¹¹, разлозима просвјетних власти, нелингвиста¹², усамљених лингвиста¹³ као „проводника“ политичке идеологије.

А у мас-медијима се као најмоћнијем „опијуму за народ“ промовишу идеје о „*називу предмета* као

⁷ Низом пројеката ЦАНУ, везаних за проучавање српског језика на простору Црне Горе и шире, доприноси проучавању српског језика, на дијахроном и синхронном плану.

⁸ Он је састављен од истакнутих представника најпознатијих лингвистичких (и научних и образовних) институција: трију академија наука и умјетности са српског говорног простора (САНУ, ЦАНУ и АНУРС), затим свих универзитета са тих простора, те Института за српски језик САНУ, Вукове задужбине и Матице српске.

⁹ Бранислав Остојић, *Колебања у норми српског језика*, Подгорица, 1996; Бранислав Остојић, *О црногорском књижевнोजезичком изразу, књ.3, УЦГ, Подгорица 2003; Петти лингвистички скуп Бошковићев дани* (Радови са научног скупа *Конкуренција језичких средстава и језичка норма*, одржаног у Подгорици 10-11.октобра 2002. године), ЦАНУ, Подгорица 2003; *Шести лингвистички скуп Бошковићев дани* (Радови са научног скупа *Стандардизација језика и језик медија, одржаног маја 2005; у шtamпи*), и др.

¹⁰ На званичном сајту *Владе Републике Црне Горе* избор језика за читање садржаја је овакав: *црногорски језик, енглески језик* ?!

¹¹ Ријеч је о ирационалним захтјевима владајућих структура и оних који их подржавају о томе како црногорски народ има право на свој језик, иако право на самоодређење имена језика право не познаје.

¹² „Највећи допринос“ теми тзв. црногорског језика дао је професор књижевности, Војислав Никчевић, из чијег обимнијег опуса наводимо *Црногорску граматику*. (Војислав П. Никчевић, *Црногорска граматика*, Дукљанска академија наука и умјетности, 2001). Да аутор ове граматике не разликује чак ни врсте ријечи показао је наш познати лингвиста Милош Ковачевић. (В. Милош Ковачевић, *Приказ на Граматику црногорског језика* у: Српски језик, бр. 6/1-2, VI, Београд 2001, или сепарат под насловом *Товари лингвистичких несувислости*).

¹³ Рајка Глушица, *Скица за иориреј* у: *Васпитање и образовање*, Подгорица 2005, 18-29. („Радила сам у Савјету као координатор за област језика (матерњи и страни)...У вријеме рада Савјета радили смо два програма за *матерњи језик* (*српски, албански*)... Касније је умјесто *српски* уведен термин *матерњи* (*српски, црногорски, бошњачки, хрватски*)“ (28). Према тој „лингвистичкој“ логици у истој равни су се нашли на једној страни матерњи језик („вишеимени“), и албански језик, на другој страни, којему се у школском систему одузима статус матерњег језика, а за потребе те етничке заједнице заснован на опозицији *матерњи* (*неслужбени, албански*) или, пак, *службени* на одређеној, и *нематерњи* (српски, службени) на цијелој територији, - највише је и постојао у школском систему. Занимљиво је како би на ово реаговала дјеца и родитељи из мјешовитих албанско-српских, албанско-црногорских бракова...?!

мајтерњи“ (даље рашчлањен по именима:), *српско-црногорском, црногорском*, без осврта на нормативни аспект старих и нових назива, да би постепено прича о имену и језику у Црној Гори постала „интелектуална“ својина свих, по жељи и нахођењу.

Позабавићемо се, овдје, „увођењем термина *мајтерњи језик (српски, црногорски, бошњачки, хрватски)* умјесто *српски*“¹⁴ како то, нажалост, изрече један лингвиста, у школски систем основних и средњих школа. Најбољу аргументацију за овакав мануелан потез дао је Министар просвете и науке у разговору с новинарима: „*Како говорише српски, нећете уређивати црногорски. Црногорци имају тај ваш српски језик, којим ви говорите, да га зову црногорским и имају своју азбуку, правопис и свој речник утврђен 1954. године као српско-хрватски језик и нема никакве вриједности*“¹⁵ Таква идеја примијењена је и у *Каталозима знања за предмет Мајтерњи језик и књижевности* у средњим стручним школама¹⁶. На почетку овог Каталога стоје циљеви наставе: - *ученици стиичу вјештину изражавања и сјоразумијевања мајтерњим језиком*. Замислите, тек у првом разреду средње школе?! Друго, као циљ наставе је и ово: - *свјесни су да је мајтерњи језик најјурикладнији за изражавање и образлање њиховој мишљења*. Истиче се свјесност (у презенту) као циљ (чија се реализација, по логици ствари, очекује). И даље, *-ученици схватају особености свој мајтерњеј језика, чињеницу да се њиме служи више различитих нација, због чега се тај језик различито именује, али једнако обилежава лични, национални и државни идентитети*

сваке нације. Како ће ово разумјети ученици (који, ето, треба да познају све односе језика, нације државе) који се, или њихови родитељи, пошто су они премлади, изјашњавају национално као Црногорци, а матерњи језик им је српски¹⁷. Овдје се у потпуности показује сав бесмисао термина матерњи језик, који, ето, што не познаје наука о језику, може обилежавати истовремено лични, национални и државни идентитет и да се њиме (матерњим језиком) служи више нација и због тога се различито именује.¹⁸ Да би „олакшао“ змршену ситуацију Завод за школство је понудио Образац за узимање изјаве родитеља и старатеља о називу језика, или у случају неопређивања писаче само Матерњи језик и књижевност, а познато је да термин *мајтерњи језик* у општој лингвистици може имати различита значења, али је вјероватно као несретно рјешење уврштен у наставне планове да би се направила разлика између обавезног законом регулисаног језика на цијелој територији који неким говорницима може бити и нематерњи и неког другог језика који је нормиран, озакоњен, чији су говорници обједињени снагом квантитета на одређеној територији. И у том контексту га тако треба разумјети! Име језика, а и он сам је творевина лингвистичке, културно-духовне стварности, а не никако неке уситњене „народне лингвистике“ (резултати пописа!) и злоупотребе социолингвистике¹⁹ која се у вријеме општег сиромаштва уклапа у манипулисања темељним сазнањима. Истинска наука о језику је *босански језик*, нпр. назвала, двозначно, политичким језиком, а што

¹⁴ Исто, 28.

¹⁵ (Дневне новине *Дан*, уторак, 31. август, 2004; министар просвете и науке С. Бацковић) и аудио записи изјава и конференција за штампу Министра просвете и науке.

¹⁶ Драгољуб Петровић, *Дукљанска ђамеј* у „*Каталозима знања*“ за предмет *Мајтерњи језик у средњим стручним школама*, Распеће језика српскога², Никшић, 2005, 94-97.

¹⁷ „Потписници Изјаве изједначају језик и нацију, иако је познато да се националне границе не подударају с језичним. Укључују у исти језик Хрвате у Црној Гори, Војводини, Б и Х и Хрватској зато што су једна нација, а искључују из итог језика Црногорце, Србе и Бошњаке зато што су друга нација. Међутим, **приликом тестирања којим језиком нетко говори проматра се његов језик (ист. Д.Б.)**, а не његова национална припадност. Ако су разлике у говору незнатне, онда се ради о истоме језику без обзира на националну припадност његових говорника.“ (Сњежана Кордић, *Коментари Изјаве ХАЗУ у: Књижевна република* 3-4, годиште III, ожујак-травањ, 2005, 229).

¹⁸ „Нису нимало ретки случајеви да се ове границе разилазе, и то, најчешће у два основна смера: или се једним језиком као својим служи више нација (...) чак када су у питању говорне заједнице раздвојене државним границама, па и смештене на различитим континентима (нпр. немачки говоре и пишу Немци, Аустријанци, Швајцарци, а енглески Енглези, Американци, Канађани, Аустријанци, Новозеланђани, итд. или припадници једне нације употребљавају више од једног језика (нпр. немачки, италијански, француски код Швајцараца), и др.“ (М. Радовановић, *Социолингвистика*, 196). Свугдје се ради о језицима који су задобили нормативни статус.

¹⁹ Социолингвистика је рубна лингвистичка дисциплина која се бави различитим односима друштва и језика и у здравим друштвеним системима истражује функције језика у социо-контекстима те, на извјестан начин, потпомаже развој лингвистичке науке. У нашем друштву није тако него се значење ове дисциплине употребљава за испразну промоцију имена „црногорски“, „српско-црногорски“ паушалним и неоснованим поистовјећивањем социо, етно и језичких простора. Без обзира на та настојања, једна, за лингвистику небитна и узгредна чињеница, попис становништва у Црној Гори нуди рјешење идеолошке дилеме око именовања језика у Црној Гори (64% грађана Црне Горе изјаснило се да говори српским језиком!). Пред тим податком идеологија би требало да дигне руке, а питања језика остави у миру лингвистике, културе и народа, зарад сопственог и општедруштвеног добра.

Накарадна аргументација или, боље речено, одсуство било какве аргументације за доименовања српскога језика тјера на постављање апсурдних питања: ако у загради пише „црногорски“, зашто не би могло писати и „муслимански“ пошто се ради о непостојећим „језицима“, а и муслимана, према последњем попису становништва у Црној Гори има више него Хрвата (4,7:1,2), и зашто се језик само зове „четвороимени“, када, на примјер, у разиграој машини у обзир долазе и комбинације: бошњачко-муслимански, муслиманско-црногорски, хрватско-црногорско-бошњачки...

ЈЕЗИК

се тиче *српској* и *хрвајској*, „новохрватски“ се такође може тако окарактерисати, а српски је једини очувао своју животворну и живоносну матрицу. Смијешно је данас низати те називе поред српског језика и то у настави, гдје би све требало да буде уређено и гдје стандардни²⁰ и службени језик²¹ има неприкосновен примат, поготову ако су, а јесу, новостворени, тј. *хрвајски нови*, стандардизовани на другачији начин, а самим тим, вјештачки добили статус страних језика, те би за њих требала посебна „едукација“, а да не говоримо о томе колико се тиме, од стране планера и програмера у Црној Гори, руше одредбе у Уставу и Закону. По снази бесмисла првенсто узима конструкција која долази од Министарства просвете и науке: *једно је назив предмета, друго је назив језика*, што је истина, ако се не злотворе и кривотворе научне истине, не крчми сопствени језик на сопственом језику по „правилима бабе Смиљане“. Да би истина била јасна сваки предмет се именује, али не по жељи и дјеце, и очева и мајки (како то усагласити!) него по друштвеним и законским уредбама, јер се наставни процес може претворити у општи јавашлук, изван било каквог организованог система организованог друштва. Оно што, с обзиром на све наведено, треба тражити од Министарства, Савјета и Завода за школство јесте да те одлуке покушају примијенити (јер су оне у пракси непримјенљиве) како би увидјели њихов бесмисао, а не да под плаштом папирнатих одлука отварају путеве за извршење идеолошких налога. Језик никада није погодан терен за идеолошке манипулације, јер је он сам извор и манипулативних, и истинских идеја, а живот језика временом одбацује манипулисање у њему и манипулисање њиме. Ако би се наставни процес претворио у хаос, узмимо, ево, само за тзв. *мајерњи језик*, како се чудно предлаже, ако би било могућна симултана примјена законоправила језика, с тим што би се, умјесто извођења наставе на тзв. црногорском, могло и ћутати јер он нема никаквог садржаја, а оно што би се задње могло помислити је то да се *српски језик назива и зв. црногорски*, што предлаже Министар науке и просвете, тако да би наставник имао безброј напомена такве природе, с којима могу да се не сложе родитељи и ђаци, јер, за разлику од Министра, његов помоћник јавности саопшти да је право на језик у настави демократско право ђака и родитеља, - онда би театрално ступила на сцену реформисана школа. Како, на примјер, обезбиједити на једном мјесту, у исто вријеме, кадар за *српски*, *хрвајски*, *бошњачки*, и

српски који се може звати *црногорски*?!

На симболичкој равни ове одлуке су „потпомогнуте“ конструкцијама у мас-медијима, а то су, између осталих, конструкције овог типа: *црногорски језик у међународно признајој држави Црнј Гори, свако има право да језик назове својим именом*. Моћ дискурса нације, народа, етничке заједнице, тзв. права, блокира моћ језичког стваралаштва, ствара непријатност и несигурност у језику, па и конфузију што доприноси и духовној ретардираности.

Искази новокомпонованих градитеља језика обједињени су императивним, бесадржајним и празним категоријама. Позивање на дјелове прошлости (у стилу: *Pars pro toto*), на дио европских стандарда, насупрот процесу европских интеграција, европској и свјетској здравој лингвистичкој мисли, футуристичким асоцијацијама наопако окренутим: црква, језик, држава (обавезно једноимено!?) јесу, надајмо се, пролазне недаће и тужно свједочење о површном увиду или затварању очију пред историјом народа и језика, који једино производе вјештачке творевине под вјештачким именима, на вјечно живом језичком ткиву .

И док је *Савјет* за *ошће образовање* одобравао уџбеник *Мајерњи језик*, језиколовац Војислав Никчевић сазива научни скуп на тему *Норма и кодификација црногорскога језика* (нијесам сигурна да су већини учесника скупа јасни ови појмови) у организацији Института за црногорски језик и језикословље, не знајући основи поредак: да би се о нечему разговарало на тај начин, мора постојати некаква основа, осим празног и пуког имена које, пошто-пото, и било како: мишљењима разних публициста, књижевника, мора бити оправдано јер се “одједи” тог скупа очекују у будућности, како смо чули и прочитали преко мас-медија. Несумњиво, “објективно” информисање за поједине субјекте. Као да се ради о неком медицинском феномену и изуму?! Људи који се занимају србистиком и србокroatистиком знају да ни норма српскога језика није до краја изучена и описана, те би “одједи” таквих скупова допринијели побољшању говорне и писане културе српског језика.

Што се „паранормативности“ језика мас-медија тиче може се примијетити хотимично (чак не ни парцијално) промовисање посленика у медијима појединих дијалекатских лексема (*нећељно*, *пре-*

²⁰ „Зна се да се у школи прије свега употребљава стандардни језик, па био то језик једне или више нација. Зна се, такође, да се у школи учи стандардни језик. (...) То значи да сва рјешења треба тражити на демократски начин, да се тежи што успјешнијем образовању и истовремено да млади нараштај не живи у атмосфери нетолеранције са осјећајем неравноправности, националне угрожености и тјескобе.“ (Срето Танасић, Језичка ситуација у Босни и Херцеговини: *Комуникацијско јединство и ујадњива симболичка разведеност*, с најласком

*с`едник, с`уїра*²²), гдје се доводи у питање и ортографска норма (везано за глас *с`*), за сада на неким билбордима, који се, ето, промовише транскрибован, поред нормативних графема српскога језика, у медијском простору. Мислимо, да овакав хаос у језику, па чак и у писму мас-медија није забиљежен.

Постаља се и питање једноличне и искључиве употребе лексема типа *їриједлої, їријевод* и сл., када су позната нормативна правила замјене „јата“ иза *р* која допуштају и форме са *е*: *їредлої, їревод*, а ако ослушнемо говорну праксу видјећемо да је она на страни форми са *е*, док је дијалекатска слика нешто друкчија (*їријекрс, їријейїран, їријекор* (форме објене регионаном припадношћу (рурална лексика)) *їријес`ек* - прес`ек (са диференцијалним значењем), углавном *їредлої*, а и да не говоримо о „ијекавизмима“ у дневној штампи типа *мијесни (мјесїно), ријешавање, наслијеђе, усїијех, вриједновање, умијейїносї, їријеба, свјешїеник* па чак и *їривјезак, освјешїа*²³, који не завређују коментар са становишта норме, а исто толико и језичке праксе, и стварају хаос у главама прималаца информација, и на системско-језичком и на информацијско-смисаоном плану. Нејасно је према ком стандарду и по којим критеријима су се управљали водитељи у најавама и коментарима евовизијског такмичења за Црну Гору и Србију у форми: *еуро їјесма, евро їесма*, ако се зна да су форме *еуро, еуро, їјесма, їесма* обиљежене дијафонијском репартицијом, тј. варијантношћу књижевно-језичког система српског језика.²⁴

Медијска афирмација везана за име језика присутна је и у јавним установама гдје налазимо овакве моделе: на банкомату једне банке²⁵ избор језика своди се на *енїлески* и *маїшерњи* (испада да енглески не може бити матерњи, и да је матерњи име језика), иако су просвјетне власти тврдиле да је то само термин из педагошке праксе и „назив је за предмет“, а не за службени језик и његову употребу, која је у овом случају везана за јавне натписе, - а на банкомату друге банке (Црногорка комерцијална), пише *црноїорски језик, енїлески* ...

У контексту свега овога не може се пренебрегнути чињеница да постмодерно доба својим духом доноси превагу комуникацијског критерија између језичких заједница на познатим језицима, па аутистичне визије на простору Црне Горе осиромашују и језик осиромашеног грађанина, кога може заобићи постмодернистички дух нове симболичке функције језика (донекле обновљене) обједињавања и избављања из заточеништва „националних пројеката“.

Summary

Draga Bojovic

Destandardisation of the Serbian language in Montenegro

This work is a research of the state of media and public communication in Montenegro as well as the relation towards the norm of the Serbian language. This relation does not finish, as it is natural, on the ‘regular’ and ‘irregular’ usage of standards of the Serbian language, but to the name of Serbian language, without any good criterion, other names (Montenegrin, Serbian-Montenegrin) are added.

Further, the work is an analysis of causes and consequences of such state in Montenegro, within the context of the surroundings as well of some elements of the postmodern state of the standardization of language and modern information and communication technologies.

на *їроблематици* у *школсїку*, у: Језик и демократизација, Сарајево, 2001, 256)

²¹ „Службена употреба подразумијева функционисање стандардног језика у државним органима и организацијама (у администрацији, издавању образаца и исправа, истицању службених назива, натписа и јавних ознака, те у плановима, програмима и уџбеницима за државне основне и средње школе, као и њиховим обрасцима и исправама“. (М. Шипка, *Предлої кодексa уїоїшребе срїскої сїандардної језика*; Наш језик XXXIV/3-4, Београд 2002/2003, 264.

²² У овоме *їредњачи* *їтелевизија IN*, као и *1. канал државне телевизије* (НЕЂЕЉНО ПОПОДНЕ).

²³ Ове форме су забиљежене из дневних новина ДАН.

²⁴ Радоје Симић, Бранислав Остојић, *Основи фонолоїје срїскої књижевної језика*, 127.

²⁵ *Оїшїейїознаїто је да су банке јавне усїанове, и да су најїїисис којим їриїадају дво јавне комуникације у којој је неоїходна и законски реїулисана уїоїшреба службеної и сїандардної језика. Овдје се ради о їоме да службени и сїандардни језик (срїски) није ни їоменуї на сїиску језика?!?*

НА ТАКВОМ КАМЕНУ ЛАКО ЈЕ ЗИДАТИ

Јереј Гојко ПЕРОВИЋ

Личност Светог Петра Цетињског родила је Цетињску богословску школу, и зато ми његово име не носимо као наслов, са знацима навода (како то раде свјетовне школе) - у смислу да га се радо сјећамо као неког нама драгог, него кажемо да смо ми Богословија Светог Петра; он нас је у Богу родио, ми смо му дјеца. На уобичајено црногорско питање, да кажемо чији смо - ми одговарамо, као права дјеца и потомци - ми смо Светог Петра Цетињског.

Символ мисије Православне цркве у Црној Гори

Ако знамо шта је појава високошколског образовања значила за развој модерног европског друштва, и ако се осврнемо на улогу овог и многих других феномена Западне културе у животу православне Цркве у последња два до три вијека, закључићемо да је Цетињска богословија стожер и символ мисије православне Цркве у Црној Гори, а уједно и темељ на коме се градио просветни и уопште цивилизацијски напредак цијеле Црне Горе. Остављајући за неку другу прилику, по страни, све оне основане дилеме око тога колико је овакав тип школовања пријемчив изворној, свештеној и светотајинској просветној активности Цркве, морамо се сложити са тим да појава школа (образовања са наглашеним интелектуалним профилем) - заузима значајно мјесто у новијој црквеној историји, тј. да је Божијом вољом, стицајем различитих историјских околности, овакав принцип поучавања и одгоја дат Цркви на благословену употребу, и да је православна Црква нашла начина да га учини оруђем своје јеванђелске науке. Овдје, у Црној Гори, нарочито је значајно то, што је православна Црква, уз помоћ и садејство ондашње државе, књаза Николе, оснивајући 1863. године на Цетињу једну овакву школу, самим тим започела живот високом школском образовању уопште на овом простору, и ми данас можемо пратити

веома јасну нит развоја онога што зовемо Подгоричким универзитетом, управо из окриља Богословије Светог Петра Цетињског.

То је, наравно, само један детаљ у читавом комплексу веома занимљиве и оригиналне историјске приче по којој је, у јеку опште секуларизације Европе XIX и почетком XX вијека (удаљавања Цркве на маргине друштва и институција), православна Црква у Црној Гори управо стварала саму црногорску државу и њене образовне и културне институције.

Људи један другоме Бога свједоче

Управо због оваког њеног значаја и улоге, Цетињска богословија има историјске референце истовјетне са онима коју има овдашњи народ и држава. Борба за очување Светиње, учешће у ослободилачкој борби за политичко уједињење нашег народа, рад на просвећењу народа, мучеништво и исповједништво у II свјетском рату, ... све се то одразило на материјалну и кадровску могућност њеног редовног и непрекидног рада. Ипак, без обзира на те, понекад деценијске обуставе рада, Богословија је начинила значајан 140-годишњи континуитет, кроз мисију својих питомаца, потоњих Христових пастира у црногорским парохијама од 1863. године до данас.

У својој историји, наша школа је мијењала статусе, статуте и имена зависно од услова рада и

потребе црквене мисије на овим просторима. Међутим у свим тим етапама постојања, она није мијењала своју основну намјену и намјеру. Она је била и остала институција преко које је Црква тражила сопствени израз у језику и свијести савремене епохе просвјетитељства, модерне културе, усавршавања у коришћењу чињеничног знања. Она је припремала људе који би својим образовањем и ученошћу могли да руководе мисијом Цркве у нашем времену, које као ниједно прије, међуљудску комуникацију условљава претходном упућеношћу у информације, податке, разне рационалне вјештине говорништва, преводилаштва и др.

Наравно, читав овај напор произилазио је, не просто од неке домишљатости оснивача Цетињске богословије, већ од вјековне животне потребе Цркве да вријеме у коме постоји, правилно духовно процијени и да се у њему изрази. Зато је вјероватно најисправније рећи како је Божији благослов о непрестаној објави Јеванђеља изражен овдје кроз благослов Божјег праведника Светог Петра Цетињског - основна нит рада и опстанка Богословије у различитим временима.

Не би било могуће проповиједати Ријеч Божију, а камоли оснивати школу на таквој проповиједи, када не би било живог опипљивог свједочанства те Ријечи, међу људима којима се том проповјеђу обраћате. Господ је тако премудро устројио историју своје мисије да је она незамислива без посредништва људи. Људи један другом не само да говоре о Богу, него најприје један другом Бога свједоче. Тако је у Цркви од памтивијека. Не можете имати здрав и нормалан однос према Богу, тј. повјерење према Богу - ако га претходно не стекнете према људима. Односно, како каже древна библијска и светоотачка мисао: «Кроз лице брата свога, видим лице Бога свога». На тај начин истовремено се међу људима шире Ријеч Божија и међусобна љубав. Уствари, оне су исто.

Међу бројним свједоцима Божијег присуства, близине и љубави, који су разасути историјом нашег народа, на једном од највиших и најсветлијих мјеста стоји Свети Петар Цетињски, са свим што је урадио и оставио за собом. Око таквог видљивог и опипљивог Божијег Светитеља, лако нам је распалити ватру вјере у Оца и Творца кога физичко око не види. Својом нетрулежношћу и чудотворношћу, Свети Петар свједочи вјечни живот, Небеско Царство. На таквом камену лако је зидати.

Укратко, личност Светог Петра Цетињског родила је цетињску богословску школу, и зато ми његово име не носимо као наслов, са знацима навода (како то раде свјетовне школе) - у смислу да га се радо сјећамо као неког нама драгог, него кажемо да смо ми Богословија Светог Петра; он нас је у Богу родио, ми смо му дјеца. На уобичајено црногорско питање, да кажемо чији смо - ми одговарамо, као права дјеца и потомци - ми смо Светог Петра Цетињског.

Богословија Св. Петар Цетињски

Живот утемељен на Светињи Богослужења

Древни васпитач, «страх Божији», трепет и духовни опрез човјекове душе и тијела пред Светињом, пред Божијом близином, основа је здравог и нормалног хришћанског живота. С обзиром на све оне прије изнесене карактеристике богословије, као релативно новије појаве у животу Цркве (у неку руку позајмљене из западног начина и система образовања), сасвим је природно питање колико у данашњим богословијама има мјеста светоотачком појму «страха Божијег», као древном православном васпитачу и учитељу. Одговор на њега, употпуњује слику о савременим православним богословијама, па и о Цетињској.

Живот Богословије Светог Петра Цетињског, утемељен је на Светињи Богослужења, неодвојив је од свештеног календарског Божијег круга. Дневни, седмични и годишњи распоред активности у Бого-

ОБРАЗОВАЊЕ

словји, унапријед је одређен поретком служби у Цркви, а ученици и предавачи значајан дио свога дана проводе у храму. То не треба схватити само као практичну наставу или вјежбу, по аналогји са световним школама. Учесће у Богослужењу, упознавање и овладавање његовим садржајем и распоредом, основни је фактор васпитања ученика, обликовања његовог односа према Живом Богу, о коме он касније треба да проповиједа, преводи текстове, изучава Његово присуство у историји, друштву и сл. Без учешића у Светињи, без «страха Божијег», наша би ријеч о Богу била лицемјерна и празана.

Реформе црквеног школства у последњим годинама довеле су нас до нивоа четворогодишње средње богословске школе, која својим наставним програмом кандидата припрема за наставак високог образовања, у смислу пете и шесте године Више школе или Богословског факултета.

Наравно, и даље је остављена могућност да свршена четворогодишња богословија кандидује људе за рукоположење у свештенички чин, мада је тенденција ових реформи усмјерена ка томе да образовни профил свештеника буде у најмању руку на нивоу Више школе. Све те реформе заиста указују на тражење адекватног образовног система, а то је тражење и преиспитивање дубоко оправдано. Свједоци смо да и свјетовне школе мијењају своју структуру у односу на промјену технолошког и информативног, уопште духовног амбијента савременог човјека. Колика је тек потреба Цркве за опрезом и расуђивањем, у односу убрзане промјене поретка свијета у коме живимо?

Што се тиче осавремењивања рада у богословијама, у неком техничком смислу, оно је могуће и спроводи се. Тумислим на савремена наставна средства, информатички - компјутерски систем и сл. Наравно, на рјешавање тог питања више утичу финансијски и материјални фактори, него расположење Цркве, или конкретно управе Богословије према увођењу оваквих новитета.

Молимо се Свемогућем Богу, просећи заступништво Светог Петра Цетињског, да нас сачува под својим окриљем, и да наше душе штити од разноврсних заблуда, духовних превида по којима смо врло често склони да појаве попут школства, науке, прогреса, нације, културе, политичке и личне слободе, уздигнемо на ниво Светиње, и да заборавимо да су то, само повремене сасуди Божијег Откривења, који као дјела људских руку, увијек стоје пред опасношћу празнине и распадања. А један је ПУТ, ИСТИНА и ЖИВОТ...

□

ФЕНИКС ПОДНО ЛОВЂЕНА

Основна школа коју је на Цетињу отворио владика Раде била је главна и, условно речено, највишег ранга школа у Црној Гори до 1863. године када је почела са радом Привремена Богословија. Те године склонио се у Црну Гору испред зулума херцеговачких ага архимандрит Нићифор Дучић. У договору са тадашњим цетињским архимандритом Иларионом Рогановићем отворио је Привремену Богословију у септембру мјесецу 1863. године. Ова Привремена Богословија престала је са радом послје неколико мјесеци из више разлога од којих је главни био тешко материјално стање Кнежевине, односно немогућност издржавања професора, школског објекта и ученика..

Приликом свог дипломатског пута у Петроград крајем 1868. године, међу осталим питањима које је рјешавао на царском двору, књаз је издејствовао финансијску основу за отварање Богословије и Женског односно Дјевојачког института за школовање и васпитање женске младежи. Редовна годишња припомоћ Богословији од 8.000 рубаља и Дјевојачком институту од 5.500 рубаља из царске Русије чинила је основу њиховог материјалног опстанка и рада све до краја њиховог просвјетног рада 1915. године. Школски план и програм за новоотворену Богословију саставили су протојереј Михаило Рајевски, свештеник при Руском посланству у Бечу и Милан Костић свршени студент Кијевске духовне академије у рангу магистра. Свети Синод Руске православне цркве одобрио је, на тражење књаза Николе, овај школски план и програм односно Устав и учевни план Цетињске богословије. Свечано отварање и благослов рада извршени су 18. септембра (по Јулијанском кал.) 1869. године, а настава је почела сјутрадан. Просторије за учионице и смјештај полазника додијељене су у згради Биљарде гдје је Богословија са прекидима опстала све до насилног изгона од стране нове безбожничке власти 1945. године. Школа је била трогодишња са по десет ученика у разреду, а они са најбољим успјехом примани су у завод (интернат) као питомци. Школске 1873-74. године Богословија је била пренијета и радила је у манастиру

Острогу. По окончању школске 1874-75. Богословија је престала са радом услед ратних напора којима је била изложена Црна Гора због Херцеговачког устанка.

Послије девет година прекида Цетињска богословија наставила је рад по новом школском плану и устројству који је одобрио књаз Никола августа мјесеца 1887. године. Одобрена правила одређивала су да је Богословско-учитељска школа на Цетињу основана “ради стручне, научне и васпитне спреме онијех младића који се желе посветити свештеничком или учитељском звању”. Школа је почела са радом исте године а настава је трајала три године. Право уписа имали су само свршени ученици гимназије, првенствено они са одличним успјехом. Наставни план и програм прилагођаван је два пута: 1890. и 1908. године када је Богословско-учитељска школа послје прекида од школске 1905-6. до 1907-8. године наставила са радом као четворогодишња школа. Балкански ратови одразили су се и на рад ове школе јер су ученици били мобилисани због чега је настава морала бити надокнађена и одржани ванредни испити. Покоравањем Краљевине Црне Горе од стране аустро-угарске војске у Првом свјетском рату престаје са радом и Богословско-учитељска школа у јануару 1916.

По окончању Првог свјетског рата и народном уједињењу, створени су услови за обнову рада Цетињске богословије. Уочи њемачког напада априла 1941. године Свети архијерејски синод је, предосјећајући опасност и бринући о животима и будућности ученика и професора Богословије, распустио њихов рад. За кратко вријеме, Цетињска богословија радила је крајем 1943. године и почетком 1944. године, када је омогућено само ученицима завршних разреда полагање испита и матуре што је мали број њих био у могућности. Успоставом нове власти крајем 1944. године насилно је прекинут рад Цетињске богословије изгоном професора и запосједањем њених просторија и инвентара. Разарање црквене организације Српске православне цркве и Црногорско-приморске митрополије у току Другог свјетског рата, а поготово на самом крају рата када је без суда и осуде, на правди Бога, убијено преко деведесет свештеника и црквених службеника на челу са Митрополитом-исповједником Јоаникијем Липовцем.

Свијетла тачка у процесу обнове духовног живота и црквеног устројства у Митрополији и цијелој Српској православној цркви је обнављање рада Цетињске богословије у јесен 1992. године.

(Са сајта Митрополије)

Радоман Рацо СТАНИШИЋ
1955 - 1985.

МОЛИТВА

Боже,
нађи опроштење за ове људе
изгубљене и нијеме,
просвијетли им срца
и мир им даруј,
јер је Твоја слава вјечна
а Твоја моћ безгранична,
Боже,
ја Ти се молим читавог живота
свим бићем својим,
моје је срце испуњено
Твојом пуноћом,
живим Тобом.
Избави, избави ове људе
и покажи им пут,
јер они славе и траже Тебе,
иако хуле и пљују,
они не знају шта раде,
сами су и немоћни
грцају у својој бесебности,
Боже,
Твој лик сваки од њих носи,
даруј им пут
и покој.

ОБРАЗОВАЊЕ

Јеромонах НИКОДИМ(Богосављевић)

ЦИЉ ПЕДАГОГИЈЕ -

Просвета западног човека учи да зна, православна да љуби - а љубав је виша од знања, она је свезнање

У културама и цивилизацијама свих досадашњих историјских заједница, народа и држава, од оних најпримитивнијих па до оних најсложенијих, преношење знања са генерације на генерацију је представљало један од основних задатака, од чијег је извршавања зависило чување темеља на којима су се те културе и цивилизације стварале. То је разумљиво, јер су се образовањем или васпитавањем на првом месту чувала од заборављања знања везана за голи опстанак заједнице, набавку и добијање хране, њено економско преживљавање. Такође, овим путем објављивале су се и преносиле основе религијског култа и вере, које су обухватале давање одговора на човекову запитаност пред непознаницама антропологије, космогоније и теологије - питање о њему самом, природи, космосу, Богу, једном речју, питања о смислу нашег постојања. Захваљујући овој јединственој „матрици“ у бићу сваког човека имамо, дакле, као константу људске историје, потребу да се знање о тајнама човека и света пренесе и тиме долазећи нараштаји припреме за велику тајну човековог постојања и крајњег назначења. Од задатака које је заједница стављала пред педагогију зависили су њени методи и облици. образовање или школовање су били и остали важна врата на која млади улазе на позорницу живота, они су нарочито важни данас када удаљеност између човека на једној, и друге особе, природе и Бога на другој страни, постаје све већа и већа. Истовремено, при размишљању о основним узроцима, смислу, методама и циљевима савремене педагогије имамо, међутим, на уму чињеницу да, пошто је образовање део културе или цивилизације, заправо, читава култура сваким својим делом непрекидно васпитава и образује све своје чланове, додирујући и допирући до најситнијих дамара наших душа. Све око нас – архитектура, медији, наука, привреда, културна дешавања – све нас непрекидно образује, усмерава, преображава, све је

укључено у једну општу, глобалну педагогију.

Нас као баштинике православне вере, наслеђа и културе пре свега занима што је то што бисмо могли издвојити као особено православни педагошки садржај и метод, нарочит у односу на друга наслеђа и искуства. Ово интересовање је неизбежна последица тренутне ситуације педагогије, васпитавања, образовања младих Срба, с обзиром на спој (и сукоб) поменутог православног наслеђа и неправославног културног, а тиме и педагошког окружења у коме се наш народ данас налази. У овоме се мора поћи од неоспорне чињенице да су темељи европске, а потом и америчке културе или цивилизације хришћански. То значи да је данашња Европа настала на вери у Оваплоћеног, Распетог, Васкрелог и Вознесеног Господа и Спаса Исуса Христа, Бога Логоса, Сина Божијег и Сина Човечијег. Нажалост, одмах затим морамо додати да су садржај и смисао данашње цивилизације Запада далеко од

основа хришћанске философије о Творцу и Његовој творевини, тј. да су они настали као последица непрекидног и доследног и скривљавања изворних догмата хришћанске вере, које се на Западу одиграло током последњих готово хиљаду година. Реч је о процесу паганизације Запада, његовог враћања на античко наслеђе у које је сишао Христос и Собом

га преобразио. Ово значи да се Европа и, нарочито, Америка, одричу својих хришћанских темеља, одбацују спасоносна начела јеванђелске катихетике, и своје младе васпитавају у духу паганских поимања света, односно, личних и колективних права, слобода и обавеза, коначних настројења и усмерења.

Полазна тачка за мерење сваке културе, па и педагогије, као њеног дела, јесте њихово поимање односа Бога, човека и света. Ако пођемо од тога да је

Св. Сава и ђаци - црцез Ж. Настасијевић

ИНДИВИДУА ИЛИ ЛИЧНОСТ?

све створено огледало или видљиви показатељ односа ове трочлане заједнице, можемо са сигурношћу рећи да је средишње место у данашњој цивилизацији Запада дато творевини, што значи да су Творац (Бог) и човек маргинализовани, тако што је Први скрајнут (протеран!), а други је себе самообожењем вратио на ниво твари и тиме неминовно постао роб или идолопоклоник природе. Завршна етапа развојног лука од јеретичког учења, преко хуманизма, ренесансе и просветитељства јесте утилитаризам, са којим човек свој идентитет добија на тржишту, изједначавајући се са оним што се повољно купује, сам постајући роба која има своју вредност. Етос данашњег техничко-маркентишке културе своди се на две максиме: „Добро

приватног живота и породице. Свака сентименталност је препрека на путу ка успеху, ка врху: циљ је да се из масе, базе, пређе и попне на врх пирамиде. Све је томе подређено и прилагођено, укључујући и медијско клонирање, непрекидно блокирање свести вештачки усмераваном и ствараном „стварношћу“. Човек је потрошна роба, уколико „испадне из колосека“ лако се замењује и заборавља. Индивидуа не сме да дође у позицију да почне да размишља о себи и свету који га окружује. Свесно да у овако организованом механизму човек неминовно „пуца“, савремено друштво агресију својих потенцијалних „неприлагођених“ неутрализује и успављује различитим видовима масовне забаве и опијатима; лакомисленост и незрелост су протерали

Завршна етапа развојног лука од јеретичког учења, преко хуманизма, ренесансе и просветитељства јесте утилитаризам, са којим човек свој идентитет добија на тржишту, изједначавајући се са оним што се повољно купује, сам постајући роба која има своју вредност. Етос данашњег техничко-маркентишке културе своди се на две максиме: „Добро је само оно што је корисно“ и „Истина је само оно што објаве медији“. Ово је плод ума човека обезличеног, индивидуализованог, укалупљеног, клонираног. Човек није више личност, члан заједнице створен и призван на вечни живот, он је монада колектива, чија је непоновљива особеност замагљена и замењена маском ID броја, чланском картом сталешког удружења или кредитном картицом, и коме смрт представља крајњи и коначни домет.

је само оно што је корисно“ и „Истина је само оно што објаве медији“. Ово је плод ума човека обезличеног, индивидуализованог, укалупљеног, клонираног. Човек није више личност, члан заједнице створен и призван на вечни живот, он је монада колектива, чија је непоновљива особеност замагљена и замењена маском ID броја, чланском картом сталешког удружења или кредитном картицом, и коме смрт представља крајњи и коначни домет.

Шта могу бити смисао, циљ и метод образовања младих генерација овако усмерене и уобличене цивилизације? Она има за циљ да од младог човека створи радног, послушног и аутоматизованог члана колектива. образовање је уско специјализовано да би будући радник био што боље припремљен за одређено занимање, чиме се искључује његово опште образовање из области историје људских цивилизација, религија, философије, науке, култура, уметности и осталог. Тиме се васпитава само део човекове целокупности. Вишак „непотребног“ и „сувишног“ знања човека омета у што ефикаснијем обављању његове делатности. Члан компаније мора знати да је она пре и изнад његовог

озбиљност и одговорност - сви су насмејани, све је супер, сви су cool. С обзиром да је успешност главни покретач и циљ западне цивилизације, њен систем педагогије је саучесник у стварању гордог, охолог, безобзирног, немилосрдног човека. То је педагогија утакмице, арене, „гажења преко лешева“, успеха по сваку цену. образовање, при том, не успева да човека заштити од распарчавања, које га у уситњеној и усложеној култури неминовно чека.

Какву противтежу, или коју другу могућност сведочи и нуди православно васпитавање? Оно баштини и сведочи изворно хришћанско образовање човека: као икона Божија, он је створен да буде непоновљива личност, бог по благодати, и да као такав у вечности заједничари у заједници љубави Св. Тројице, Богородице, анђела и свих светих. Израз „васпитање“ је по свом богословском садржају од непроценљиве важности: „вас“ значи сав, читав, цео, а „питање“ је изворно храњење, што значи да васпитавање значи храњење читавог човека, и његовог тела, и душе и духа благодатним и преображавајућим силама љубави Оца, Сина и Св. Духа. „Хранити“,

ОБРАЗОВАЊЕ

пак, изворно значи сачувати, што опет указује на то да је циљ православног образовања чување човека од распадања, дезинтеграције, односно, исцељивање (уцељивање), враћање и чување целине човекове богоиконичности, богосличности. Човеково тело, душу и дух спаја у целину благодат Св. Духа. С овим се слаже и значење термина „образовање“, које, исто тако, подразумева стварање и чување оног образа, лика, иконе Божије у човеку. И коначно, термином „просвета“ указано је да је коначни циљ православног образовања просвећивање, тачније, светост човека: свако од Адамовог потомства позван је на светост: „Будите ви, дакле, савршени, као што је савршен Отац ваш небески» (Мт. 5, 48). Дакле, основни циљ, назначење православне педагогике јесте есхатолошко човеково спасење, његово обожење, док је метод изворно еклисиолошки, конкретније, литургијско-евхаристијски. Човек у себи нема вечни живот, зато приступа Св. Чаши и храни се храном вечног живота - Телом и Крвљу Господа Исуса Христа. Према томе, православно васпитавање (потпуно храњење) није само морално-етичка дисциплина, већ пре свега онтолошка (битијна) свест да се живот црпи и добија у заједници са Власником живота, са суштим Животом. Св. Евхаристијом млади човек се охристовљава и све оно чиме га школство поучава бива, такође, охристовљено: хемија, информатика, математика, цртање, спорт – све добија своје ново место, улогу и циљ, јер је изнутра преображено Христом. Христос и човеково спасење су на првом месту, а затим следе према важности поређане остале дисциплине, предмети, интересовања, специјализације. Професија за коју се опредељује и школује члан заједнице јесте плод дара (таланта) добијеног од Бога, и они нису циљ, већ помоћно средство за служење у заједници, односно, у крајњем смислу, у задобијању Царства Божијег. Независно од тога чиме се баве, православно васпитани су комплетне, неусловљене личности, слободне у заједници са Творцем, ближњима и читавом творевином. Слободан од греха, ђавола и смрти сваки човек има царско, свештеничко и пророчко призвање и дар. Царско – јер васељеном царује у име Цара над царевима; свештеничко – јер молитвом призива благодат Св. Духа на читаву творевину и тиме је избавља од пропасти, претварајући је Св. Евхаристијом у Тело Христово; пророчки - јер стваралачки и преображавајући тумачи садашњу и твори долазећу стварност. И све се ово одиграва у заједници, у Цркви, јер личности ван заједнице нема, тек у лицу ближњег, као у огледалу, ми препознајемо нашу христоликост. Зато православно васпитавање треба да помогне да се у младом човеку пројаве врлине које су предуслови трајне и слободне заједнице: смирење, трпљење и саможртвена љубав.

Из овог кратког увида у основне одлике секуларизованог, посветовњаченог на једној, и православног васпитања на другој страни, стиче се недвосмислени закључак о њиховој дубокој и снажној поларизацији и различитости. Просвета западног човека учи да зна, православна да љуби - а љубав је виша од знања, она је свезнање. У средишту првог васпитања јесте човек, у центру овог другог Богочовек Христос; циљ првог јесте безнадежни и очајни човек-индивидуа изгубљен у мравињаку и лавиринту света, овог другог радосна личност-стваралац преображен у богочовека кроз заједницу са Св. Тројицом; метод првог је прагматично-рационалистички, овог другог светотајински и евхаристијски. При том наглашавамо супериорност садржаја у односу на форму, желећи да кажемо да православни садржаји могу изнутра преусмерити и преобразити западне форме и методе саме педагогике. Међутим, свесни смо две чињенице: да свет неће Христа, ни хришћане - «Кад бисте били од свијета, свијет би своје љубио, а како нисте од свијета него вас ја изабрах од свијета, зато вас мрзи свијет. Опомињите се ријечи коју вам ја рекох: није слуга већи од господара својега. Ако мене гонише, и вас ће гонити; ако моју ријеч одржаше, и вашу ће одржати» (Јн. 15, 19-20) – али и тога да хришћани не могу да одустају од онога на шта су призвани: да објављују и сведоче да је Христос дошао и спасио свет, и да је Он наша једина «шанса», наш једини пут. Хришћани не могу а да се не труде и боре, колико је то у њиховој моћи, да се сваки део света закваси квасцем Цркве, и, пре свега, сама педагогија и само васпитавање гладних и жедних праве истине, истините слободе и јединоослобађајуће љубави. Свет и Црква ће бити у «рату» све до краја света и историје; секуларизована и православна педагогија такође. Наше је да сведочимо, и да се уздамо у помоћ и милост Божију. Остало је у Његовој моћи и делокругу.

Сваком ученику је при учењу највећа препрека заборавност. Заборав је синоним за смрт. Парадокс је да православна педагогика сећањем на смрт одгони заборав вечног живота, и тиме својим памћењем обнавља и продужава своје знање и учење о Богу, човеку и Божијој творевини. Нажалост, Запад је дозволио да заборав закорови његово памћење, и да се од сећања на тајне будућега века врати у добровољно ропство знања о себи и свету, а не и своме Творцу и Дародавцу. Права педагогика, истинито васпитавање је, дакле, оно које безличну индивидуу преображава у конкретну, непоновљиву личност, поучавајући је о истинама живота и смрти, неба и земље, и учећи је да се у заједници љубави са ближњим и читавом творевином враћа у беконачни загрљај Творца, Искупителја и Спасителја.

□

Зравица народу

Љубивоје РШУМОВИЋ
Ршум

српском

БЕЛЕТРИСТИКА

Ljubivoje Ršumović

Народе
Нека ти здравица ова
Буде уместо благослова
Што год радио
Деца ти се рађала

II када певао
II када сневао
II када мукама одолевао
Деца ти се рађала

II када ратио
II када патио
II када памтио па вратио
Деца ти се рађала

Није богат
Ко има волова
Већ кћери и синова

Није силан
Ко има пушака
Већ колевки

II када љубио
II кад огрубио
II када главу с рамена губио
Деца ти се рађала

Нек љубав надјача
Нек не буде плача
Осим децјег

II када учио
II кад се мучио
II када свету тајну докучио
Деца ти се рађала

Силни нек се свађају
Слаби погађају
А теби нек се рађају

II када кадио
II воћке садио
Па и кад се љутио и богорадио
Деца ти се рађала

А даће Бог
Да роди зоб
II узри клас
Па да буде
II за коње и за нас

II када свеца славио
II када школу правио
II кад се у чуду чудом бавио
Деца ти се рађала
Народе српски

Амин

ЗОРА

Крчма „Зора“ једна од најстаријих београдских кафана, потлеушица преостала, ко зна како, још с краја деветнаестог века, последњи је број отмене Македонске улице, која се баш на том месту улива у Трг Републике што као да пузећи до излизаног прага, смерно долази да се поклони старој дами: То је једна од последњих кафана старог београдског типа у којој је увек могуће појести нешто кашиком, у граду што је већ одавно освојен роштиљима, америчком брзом храном и пицама. „Зорин“ чорбаст пасуљ са сувим ребрима, надалеко је чувен, а ништа мање ни кисео купус са свињском коленицом или глава у шкембету, о телећој чорби, подварку и папцима у сафту, и да се не говори. На јеловнику се такође налази и свињски паприкаш, мусака од кромпира, ђувеч, слатки купус са овчетином, а на пролеће, сармице у зељу и априлска краљица јела: јагњећа капама са киселим млеком - комбинација куване и печене младе јагњетине, са листовима зеља и спанаћем, све динстано на празилуку и перима младог лука.

Колико су Срби везани за кафану најбоље сведочи случај неког гурмана који се годинама хвалио свом сталном друштву у „Зори“ како његова жена спрема најбољу мусаку од плавог патлицана на свету, којој нису ни принети ове, што их једу овде. Најзад, кад им је већ свима досадио са том причом, договоре се да донесе то кулинарско чудо једне суботе у „Зору“. И он га донесе. Но, кад су је пробали, нешто је недостајало укусу мусаке. Шта? Нико није могао да утврди, али нешто је фалило да буде права. Најзад, један од пријатеља се досети и викну келнеру:

- Баћо, провуци је кроз шубер!

И тек кад мусаку, запечену у глиненом ђувечу, провукоше кроз отвор из кухиње на коме келнери подижу поруцбине, она заиста доби онај прави укус - кафански.

Одмах до „Зоре“, такорећи под истим кровом, налази се туристичка агенција „Плитвичка језера“, мада се земља већ одавно распала и више

се нико не усуђује да оде до језера која сада припадају другој држави. За пултом агенције, заборављен и од Бога и од људи, куња ревносни туристички радник наслонивши главу на хрпу проспеката ових, за Србе, непостојећих језера. Непосредно уз агенцију, на самом углу, светли, шљашти и епилептичарски се тресе од хистеричне музике сендвичарница звучног назива „До јаја“, попут претходнице никлованих монструма који уништавају једну по једну стару београдску кафану и њихов стил. И мада су сеновиту Македонску улицу већ одавно освојили кафићи, кафетерије обложене мермером са полираном бронзом, а на месту где се некада налазило калдрмисано двориште окружено страћарама малих занатлија у коме су две постарије даме „хватале жице на чарапама“ и „пресвлагиле дугмад“ а један старчић „пунио хемијске оловке“, данас уздиже велелепна вишеспратна банка, стара „Зора“ још увек има своју редовну клијентелу. Ако би страни путник сео покрај њеног уског прашњавог излога изјутра око осам сати, могао би до поноћи да у малом упозна све слојеве становништва београдског најужег центра. Ујутру, ту на доручак долазе пословни људи из оближњих банки и осигуравајућих друштава, слични колегама из Вол стрита, само што наши не пију кафу и не једу сендвиче, већ наручују лакши доручак, као што су шкембићи у сафту или говећи гулаш. За њима стижу докони пензионери да под шкиљавим сијалицама „Зоре“, у којој и по дану влада вечити полумрак тако да, кад уђу, јутарњи гости често ословљавају конобаре са добро вече, прочитају јутарње новине, а за њима стална, мушка друштва, која ће тромо заузети своје уобичајене столове и што време буде дуже одмицало, састављајући нове астале, све се више ширити.

Попут шарених лептирица, око један сат, улетеће ројеви раскикотаних младих службеница из оближњих канцеларија на чашицу разговора и кратке тајне љубавне договоре, а за њима ће најтамније углове „Зоре“ заузети ћутљиви остарели самци, абоненти, како их овде зову, над

својим тужним самачким обедима.

Попут матроне, у стакленом киоску мутног сјаја, над гостима “Зоре” и персоналом, поред звонцаве старинске касе, бди гојазна благајница - господарица препотопског црног бакелитног телефона уз који је монтирана метална касица. Да би човек телефонирао некоме најпре мора да у прорез намести метални новчић, који је тешко измолити од благајнице, а кад чује тражени глас у слушалици, треба притиснути типку да кованица падне у касу, и све то обавити док му, прислушкујући, за врат и уво дахћу други гости кафане, који такође чекају на ред за телефон.

Како се времена мењају! Опис ове чудне, препотопске справе изгледаће мојим младим читаоцима у ово време електронске ере као да описујем неку археолошку ископину, на пример труд и кресиво, а не упаљач. Данас, наиме, тајни, средовечни љубавници немају никаквих проблема да телефонирају изабраницама својих срца кад год им то падне на памет. Чак и деца у најнижим разредима школе имају мобилне телефоне.

Некада су само лудаци у Београду идући улицама причали наглас као да разговарају сами са собом; данас је то општа појава (сви су, изгледа, полудели). Писац ових редова, који је иначе веома кратковид, више пута је на питање “Како си љубави?” на улици, одговарао да је врло добро, не знајући да млада дама која га је погледала као да је манијак, управо говори у мајушну, готово невидљиву слушалицу.

Како, гледано из данашњег угла, дирљиво изгледа та чаробна метална касица из “Зоре” у коју смо некада давно полагали ковани новац, жетоне и узбудљиве љубавне наде!

Када се кафана дупке напуни, тада из кухиње излеће шеф “Зоре”, Атанасије Таса Панић, витак средовечни мушкарац тамног лица и усјајеног сивог одела, који држећи жонглерском вештином пладањ са прасетом тек извученим из рерне, прође између столова као журећи се некуда, остављајући за собом неодољиви мирисни прамен печења, које истог часа буде разграбљено. Није реткост ни да у “Зору” нахрупе цигански оркестри трубача, обично без талента, слуха и свирачког умећа, осамљени трубадури виолинисти или мали просјаци са раштимованом хармоником... Сви они ту зараде

по неку пару за живот, као и продавачице цвећа и девојчице (Опростите што вас ометам у вашем интимном разговору...) са фишецима пуним кикирикија који пијанци купују као ситно слано мезе против киселине у стомаку.

У зимским месецима, посебну драж и при-сност давних изгубљених домова, давала је “Зори” велика обла бубњара чији су се рачвасти сулундари, попут каквог споменика ишчезлим временима, поносно дизали ка таваници. Лети, опет, ма ка-ква жега да је владала напољу, у “Зори” је, због неуобичајено дебелих зидова из деветнаестог века, увек владала дубока хладовина. Зидови “Зоре”, иначе, као и у многим другим београдским кафанама били су до половине обложени дрвеном ламперијом. Чудна и необјашњива је та српска љубав према ламперијама у ентеријеру. Одрасли, ваљда, по кафанама, када се окуће, прва ствар којом ће имућни Срби, уместо тапетама, обложити зидове новог дома, биће свакако ламперија од танких бајцованих чамових летвица. Познавао сам и једног новопеченог богаташа који је сем ламперије, наравно, поставио по свим собама своје куће и таблице са кажипрстом и натписом WC. Један је, опет, кажу, износио преко дана пред лифт ноћни орманчић, тврдећи да би га држао у стану и преко дана да се зове дневно-ноћни.

Срби су, изгледа, народ који не може без кафане! Оно што је у античкој Грчкој био трг, осунчани јавни простор где се излази, среће, одвија друштвени живот, држе говори, склапају завере и врше преврати, где се проналазе љубавници, ствара уметност и говоре стихови, то је за Србе, због климе у којој живе, кафана – место где се људи срећу и где се догађа много важних ствари у нашим животима. Па, ипак, код нас је израз “кафански човек” готово погрдан. Међутим, бити кафански човек је врлина; то је човек који зна како се тамо понаша, зна све о тим кафанама и њихову историју, све о знаменитим гостима који су тамо седели пре њега.

Писац овог пустиловног романа признаје својим читаоцима да је одувек био и да је још и сада кафански човек и да не може без кафане. Ако у току дана не сврати до неке од њих, он се осећа као да се није обривао или опрао зубе. То не значи да тамо иде да пије; већ одавно је оставио пиће. У извесним годинама, каже један мудрац, човек не оставља пороке, него пороци

БЕЛЕТРИСТИКА

напуштају њега. Или што рече Иса Баксуз, један од сталних гостију, који није избијао из “Зоре”: “Таман ја ноћас са ручка у “Зори” кући, кад моји већ доручкују!” Јер, није ствар у пићу, већ у дружењу, а кафане зато и постоје. Онај ко не одлази у њих, очигледно, то чини из неколико разлога: или је асоцијални усамљеник, мада је кафана спасоносно место и за усамљенике, или има нечисту савест и плаши се јавног мњења. Кафана је попут трга: свако може да вам приђе и тресне непријатну истину у лице о вама и вашем јавном понашању, а ипак, човек не може непрестано да седи у кафани са два до три телохранитеља, мада сам и то виђао. Када неко долази у кафану, мора доћи чиста срца и мирне савести, да може да погледа свима у очи и да, ако има пара, сваком наручи пиће и да зна да ће тај пиће прихватити.

Старе, типичне београдске кафане, са олајисаним патосом и конобарима са којима смо били на ти, и са шубером кроз који се провлаче порције, већ су ствар прошлих времена. На њиховим темељима никла су нова здања, али се њихов дух сакрио од живота новог света у “Зору”, као у последње уточиште, надајући се да га у њој нико неће пронаћи.

(Одломак из романа ЕЛДОРАДО)

Епископ
 Шавен Ваг одломак из
 ми нове неопубликоване
 "Елдорато", који се налази у архиви
 ове библиотеке.
 Мени ће се купити и јавити се
 Ваг Брано
 Ваг
 МММ
 12.12.2015

Недељко БАБИЋ

ОВЦА

Која сам тек ја стока
 што своју кожу пасе,
 с курјаком крај потока,
 док блеји свако за се;

ко год да с горњег тока
 мути Злу бистре часе,
 ја сам за крволока
 кривац, и отвара се

судња, а судац, с бока,
 види шугаво прасе
 па ипак, испод ока,

хули да зна се, зна се
 ко је та задња стока
 што вуку не да на се.

ВУК

То што ме зову Курјак, више-мање,
 спорно је шта о мени знају овце:
 ја сам вам борац за разоружање
 и тражим хитно да ловнемо ловце;

слободу кретања по мојој шуми,
 посебно за јагањце, козу, срну,
 а те што замке постављају ми
 одмах у Први пржун да их згрну

и одмах људски лично да пресудим:
 керећи лавез нећу ни да чујем
 док им ћуд псећу братски не уљудим;

и докле више да вам поручујем:
 то што мени чобанске пушке бране
 атак је на слободан избор хране!

Жарко КОМАНИН

БЕЛЕТРИСТИКА

Ако те заборавим, мој оче

Отац Б., и послје смрти, живи у сину С.

А можда је отац неко други, тајанствен, као вријеме, изгубљен, као сјећање.

(Син поприма облик оца, не разликују се; мртви отац поново ствара и не оставља сина.)

Овај рукопис - то је дах живота усамљеног сина, али и осјећања и дјело Приповедача.

Ја сам последњи свједок који прича причу о оцу: ако је ја не испричам, остаће, и отац и прича, укопани, занавијек.

Дошло је вријеме да муку, и причу, о оцу одријешим и ставим у књигу.

Све је, у овој причи, отето од смрти.

2

Ако те заборавим, мој оче, ако твоју хумку не посјетим, ако твој Гроб нестане, ако ме памћење превари, ако се не јавиш, ако не устанеш...

Мој оче, побједници су, давно, твоје кости прекопали, и крст на твој Гробу поломили...

3

Откада су комунисти убили мог оца В.(5. јуна 1942.) до данас, свезан сам за њега, невидљивим, нераскидивим синциром, и носим га, и вучем (и мртви отац вуче мене), свуда, и у сну.

Оковани, тако, један другог грлимо, и убијамо, непрестано.

Ја не знам, поуздано, шта ме све, и ко ме све, одвезивао, или везивао, за оца (вријеме, власт, страх, мајка К., ја сам). Бог то зна.

Зријевајући, схватио сам да сам и ја убијао (убијеног) оца. Убијао сам га, не зајући да га убијам, заборавом, годинама. Тога сам, мало помало, постајао свјестан, и то стање свијести мене и прогони. Као да сам уништио оца: на његовом мјесту нема више ничег. Његово мјесто узима његова сјенка, али ћу га, знам, срести, чим уђем у неку скривену успомену, или сан.

Овом књигом покушавам да понешто разјасним и да причу о оцу, најзад, испричам.

(Моји преци живе у мени, или у причи. Да ли ћу и ја, послје моје смрти, живјети у потомцима, или у причи?)

Ово је књига и о души, а душа све упија, и осјећа. Мене, увијек, душа боли - кад се сјећам. А кад се сјећам - патим, јер је моје сјећање бол и стид.

(Кад паднем, погледам око себе: је ли ко видио да сам пао. Послје устајања осјетим бол - понижење, стид и страх јачи су од бола.)

104

Глас бабе Ц.: „Све је Божје. И киша и лишће и пелин и смоква и кућа и баштина и Пелиново и гробље и чељад.”

(Све што се роди - травка, отац, син - кад дође вријеме, или прије времена, сели се у земљу, у вјечност. Не губи се ништа. Само пролази, нестаје. У сину С. се, пред смрт, скупио бол за несталим очевима и синовима цијелог земљиног шара, бол за милионима поражених, непознатих и непојаних, који су, одавно, прах. Али их сјећање, или прича, макар за трен, врати, и претвори у простор покривен пелином, камењем, црквама, травом, земљом. Сви су изгубљени у вјечности у којој се ништа не може изгубити.)

105

Прича је у Божјим рукама - прича је Божје дјело.

И јунаци ове приче, и сам Приповедач, у Божјим су рукама.

Живот, цио, видљиви и невидљиви, записани и незаписани свијет, у Божјим је рукама и Божје је позориште.

106

Син С. није дуго боловао. Умро је у сну, уочи Велике Госпојине. Растао се од свијета шездесет година послје погибије свога оца.

На сахрани, у Пелинову, Приповедач је сина С. видио у отвореном ковчегу: примијетио је тајанствени осмијех који му се заледио на уснама и лицу.

Бог зна чему се, и коме се, син С. насмијао пред смрт.

Тим загонетним осмијехом сина С. завршава се ова исповијест и божанска молитва оца, сина и Приповедача. Амин.

(Из истоименог романа)

БЕЛЕТРИСТИКА

За Распеће језика српског

Писмо Училишту*

Мом Училишту, Светоју Живковићу

Због поштомне Училишту, не знам
да ли си на овом или другом свету
Шкоје јер је за мене била као сада
којма се отварају друштво у свету

Науку си ме да пишеш и читаеш
да поштујеш родитеље и све ствари куле
да не будеш лени, горд, лукав и дрљачан
да је злато сваки друмен родне друде?

Шта си нас учио, благи и брзи ко данаш
повећана што нам је пратила вода
да је брже бити поштом српског
него непознат бојанци и гора

Науку си ме да велики заставу
Наше песме, Светогабаву школу
да је много брже изградити главу
него друштво и образ, него Школу

Послуцао сам те, драги Училишту
и сам ми лени, ни гора, не мариш да влади
Највише на свету велики своју Земљу
али ти ми сад, изгледа, не служи на часи

Не вате више друштво и поштом
и правди чак ми да много православце
Школу више није по Школу учешу
на ми се ниш да створили наглаву

Стари лудак дотле децу и учике
пошто је велика и поштом рад порох
влашћивућу ниш свуда ко пошторке
и сваки је новни скаршени и пророк

Једни нас куле, а други нас звале
и други нас учивују жареним лавата
и други нашу заставу чепају и пале
а није ми се више над главанца

Једни, Училишту, и слушају у кули
Место да је луде као холач славоки
дали си за друмен злато родну друду
а за мало влади и дрим Светогабавки?

Дали си кривске кости и божуре
друмакнеке воћшаке, Самољске планине
војвођанске житнице и рашке клисуре
Крајине и киле хрвабе маљине?

Дали си оштру ајдуку и швајцарску
Мораву и киле здравље Школу
мачванско злато, брско сребро и злато
Косачу иштова и друде ветрова

Златинорско зеленило, додунавску плавет
сметки Школу, друске винограде
Сколу родниш, Школу и киле
Авалу и, свај, шест, урти вели Школу

Дали си вода и вртоци, реке и језера
и све наше светиње над којима друде
звона у којима нам је изградити вода
и Бога који све види и чује

Види вода и мене - друам шездесету
и килако се поштомци по дру
и сам учешу да скаршени планету
што лудак у мити наше нештокеја

Да сад, разбавуше као гради на ветру
расити суво лиске рехи о Школу
и лудали и поштом усамљен у свету
као црпа свуда или бела Школу

Драги Училишту, Школу лише створа
лажи ме у ово државице рано
јер Школу научи ме ниш знаци много
и ја сам Школу дајо захвален бескрајно
Добром, Школу Училишту, добром?

1997.

Добрица Ерић

Писмо учитељу

БЕЛЕТРИСТИКА

(Мом Учитељу Стојану Живковићу)

Драги господине Учитељу, не знам
да ли си на овом или оном свету
Твоја Реч је за мене била као сезам
Којим се отварају градине у цвету.

Научио си ме да пишем и читам
Да поштујем родитеље и све старе људе
Да не будем лењ, горд, лукав и дволичан
Да је злато сваки грумен родне груде.

Ти си нас учио, благ и тих ко дашак
Поветарца што нам је ћарлијао вазда
Да је боље бити поштен сиромашак
Него непоштен богаташ и газда.

Научио си ме да волим заставу
Јуначке песме, Светосавску химну
Да је много боље изгубити главу
Него душу и образ, него Отаџбину.

Послушао сам Те, драги Учитељу
Нисам ни лењ, ни горд, не марим за власт
Највише на свету волим своју Земљу
Ал то ми сад, изгледа не служи на част.

Не важе више приче о поштењу
И правди чак ни за многе православце
Ништа више није по Твоме учењу
Па ми се чини да стојим наглавце.

Стари људи дворе децу и унуке
Лењост је врлина, а поштен рад порок
Властољупци ничу свуда ко печурке
И сваки је нови спаситељ и пророк.

Једни нас куде, а други нас хвале
Трећи нас успављују шареним лажама
Пети нашу заставу цепају и пале
А туђе им се вију над главама.

Гледам, Учитељу, и слушама у чуду
Место да је љубе као колач славски
Дали би за грумен злата родну груду
А за мало власти - и Храм Светосавски.

Дали би косовске кости и божуре
Шумадијске воћњаке, Хомољске планине
Војвођанске житнице и Рашке клисуре
Крајине и њине кржаве хаљине.

Дали би стару ајдучицу и тројеручицу
Мораву и њено здравље поморавље
Мачванско благо, Борско сребро и злато
Песму петлова и Ружу ветрова..

Златиборско зеленило, подунавску плавет
Снежни Копаоник, жупске винограде
Студеничку ризницу, господство и памет
Авалу, и, авај, тебе, црни Бели граде!

Дали би села и вароши, реке и језера
И све наше светиње над којима брује
Звона у којима нам је презимила вера
У Бога који све види и чује...

Види ваљда и мене: гурам шездесету
И полако се повлачим из боја
Нисам успео да спасим планету
Што лебди у магли нашег неспокоја.

Па сад, разбарушен као храст на ветру
Расипам суво лишће речи с грана
И лутам и певам, усамљен у свету
Као црна овца или бела врана...

Драги Учитељу, Твоје лице строго
Блажи ме у ово предвечерје рано
Јер Твој наук мени ипак значи много
И ја сам Ти зато захвалан бескрајно...

Збогом, господине Учитељу, збогом!

ДА СЕ СВЕТИ ИМЕ

Сергеј, до појаса наг, маљавих груди, мишићав, набреквих вратних жила, са сунцем на тјемени, високо над земљом, на крову новосаграђеног силоса у вароши, узвикује име бркате космате мушкарчине чији је лик апликација на огромном крваво црвеном барјаку који лепрша у Сергејевим рукама, лепрша жар-птица у самртничком ропцу, слави се годишњица побједи, прославља се неимарски подвиг браће Руса, обелиск огроман и бијел уздигао се високо над варошицом, у њему ће да исклијава жито и да се гнијезде пацови, сада је сив, запуштен, оронуо, још увијек је на њему метална звијезда, опасно нагнута, могла би убити десет људи, ако не дај Боже падне, нема више ниједног зрнца жита, само паучина, слијепи мишеви који ковитлају изнад нас, испод лозе у предвечерје, уз пјесму зрикаваца, зуј бумбара, испијамо хладно пиво, господин М. приповиједа историју његове вароши, у грозници је, у бесједничком трансу, претворио сам се у ухо, очи господина М. су уморне, у његовој утроби исклијава смртоносна болест, непрестано подиже закривљени кажипрст, мали тотем, прст-антена, успомене господина М. засипају нас прахом, пепељаста прах у пивској пјени, у нашим тањирима, сивкаст, мијеша се са прах-шећером на топлим уштипцима, колико ће прича, слатких медањака, тужних мелодија згаснути када се угасе очи господина М... Сергеј је из Закавказја донио све живље успомене, никако да се отресе тих слика и мириса, тих крпеља, вампира, мутних снова који му горче сваки залогај све више, који му непрестано досољавају поглед, који му ледену оштрицу прислањају на гркљан у поноћ када се самоћа пропиње у њему, лице мајчино док плаче пред иконом, тихо сузи, грчи се испод кандила, које ће он, у кожном мантилу са чудном капом на глави, избријан до крви, утулити, и икону ће смакнути са потклубученог зида, не помажу њена преклињања... мирис дуња које руде на креденцу, сјећа се вјештих снажних руку упокојеног оца-дрводеље, просвирао је сопствено чело када је црвени ђаво бануо и у његову кућу... пиштање самовара, мирис чаја, дрвена црквица, блатњави

пут, заглибљени точкови климавих таљига, облаци паре из волујских губица, слатко од ораха, високи суви калуђер, без браде би био пуноглавац, мислио је о томе као дјечак док је мајка стезала његов ознојени длан пред иконостасом, последије је дуго мокрио у кревету, тјешила га је, без браде би био љигава жаба, клечао је под иконицом свеца заштитника, искрено се кајао дрхтао као јагње у постелици, на мршавим кољенима сирила се крв, гулио је танке крастице у врбаку крај ријеке, бол је натјеравала сузе у очи у којима се разливао лепет сивкастих пловки... сијевне у сјећању млијечно-бијела бутина на слами, буцмасто лице његове Дуњашке, оставио је поносан на своју мушкост, цвили и преклиње га да се врати, како је жена тада ружна, идем у нову битку, журим да промијеним свијет, не мислиш ваљда да ћу се вјечито гнијездити међу твојим бутинама... погреб без свештеника, матер је пресвисла од туге, његово лице суво још увијек њжно, завршити и ту обавезу, превртање у завичајној постели, Дуњашка зрела, једра, здравог лица са трбухом до зуба... мајчице моја, ти знаш, радо бих запалио свијећу... убити, придавити ту погану мисао, може да се измигољи, да га изда, бич Божији су комесарске очи... без браде би био љигава жаба крастача, отфикарио је бритвом очевом браду онемоћалог свелог калуђера, неко од другова ће му већ пуцати у потиљак... црквица је горела као што сад гори црвена застава-буктиња у његовим рукама, која ли га је сила довела овамо, откуд он са сунцем на тјемени на овом силосу, ударник у далекој вароши, међу несрећном браћом Словенима, шта се то и у име кога дешава? Господин М. је био дјечак у широким панталоницама од војничког штофа, у превеликим цокулама, добио је сунчаницу од дугог стајања под љетњим заогњеним сунцем са црвеним барјачићем у руци, гледао је Сергеја, горе је високо са сунцем на тјемени, његов барјачић је од хартије, невјешто срезан, силна је застава његовог Сергеја, доброг човјека који му је поклонио усну хармонику и кесицу гумених бонбона, Сергеј је лијепо пјевао, глас му распукао

ТВОЈЕ ТВОЈЕ

од туге једном га је подигао на снажна рамена и наговарао га да танким ручицама дохвати сунце, НИШТА НИЈЕ ДАЛЕКО АКО ЧОВЈЕК ВЈЕРУЈЕ. Сергеј је стајао на ивици амбиса, махао је раздражено, претворио се у црвену буктињу, сунце се скрilo иза његових широких леђа... опрости ми мајко, мајчице моја, враћам ти се, привиј моју луду главу на твоја усахла њедра, нек се свети име твоје, урлао је, гушиле су га ријечи, сузе, туга, пада умотан црвеним барјаком, ужарена велика лопта, пада сунце дјетињства господина М. Сергеј је већ био у врбаку крај његове ријеке, гледао је сивкасте пловке и чешкао отврдле крастице на кољенима када су у постави војничке блузе мртвог револуционара пронашли ушивени тисов крстић, молитву његове мајке.

Сергеј Јохановић

Смрти

*Носиш орел татајанска
Неумитносии и неурохода
На тебе најљу вјенови по роса
Ти мајчини надање и Косово
Муштини зјену Карађорђу и Бијелом Виду
Тамо гдје је ирогледало вријеме
Играш се иакоје и зајураш тира
Док мудраци буме мудросии и знање
Ти гутиаш слова из родослова
Али узалуд
Ми те добро знамо
Ти смртии нашега си рода
Чиници Расијска и Слободе
По наше м лицу те расиознију*

Вишња Косовић

Р СЛОВО

А Свеблагі Спасе спаси
Сабери Србе Свети
Сједини скући скраси
Н Свемогућ славно слети

К Силним Судом сабрани
Содома силе смети
О Сколили сати срамни
Старе Словене срети

О Сажали Словом Свети
Срца смо слаба смели
Сјајна Свјетлости свани

Р Својих се суза сјети
Скамени симбол смјели
Сажигом смрт сахрани

САБЉА

Р Притисли врачар траву
А Силни од злога оца;
Д Ко им повјери главу,
О Скидаће му је с коца.

Д Барјаци страхор гора:
О Из ње мјесечев знамен
О Прогрије као зора,
И све прогута пламен

В Ал црни земан дође
И Пред бојне мегданције
И У зор табору, турском.

И Кад стиже Карађорђе
И И Сабље од Србије!
Ћ Са оном војском српском.

КАЗАНАЦ ГАВРИЛ

Убрзо поманиташе синови Казана. На-стале су вампирске ноћи. Ветрови су их излуђивали, месечине опчињавале, сенке из заседа гасиле су друге сенке. Не само да тамне ноћи нису имале сведоке, већ ни дани. Мојсеј с два рога на капи и знаком на једном рогу, с очима чији поглед није од овога света, и његови шегрти Казанци, опакији од њега, поставили су чини на свим раскршћима, свуда су се појављивли, а нико их није могао да види. По крвавим траговима стали су да их следе и друти, и тако им се обешташе.

Седи Гаврил у свом собичку на дрвену чардаку, глади дугу седу браду, утонуо у мисли, уронио у прошлост, ту димензију времена коју смо ми именовали, да би њоме, уз остале, садашњост и будућност, одредили наше постојање и траг у времену чије смо ми само труње, а не пристајемо да будемо. Он је успоставио мост оним међуживотом у коме му је јављено оно што се сад помаља.

Јахао је њасиушасија коња, врана као ноћ, с белим њовећим белејом на челу као звезда. Њејова шамна трива шамаласала се као да у њој видра шра. Зашао је у Вилојору, шамну и дању као и ноћу. Шумио је шамни шойли ветар. Гаврил се био занео у мисли. Одједном вранац сшаде да фркће и да лавом узмахује. Гаврил се шренуо. Пред њим се указао светао круј и у крују жена расилеиене косе, с венцем од њолској цвећа на лави. Видео је велике цвећове њејровца с белим латицама и

жућим, у средини крујовима, као мали дукајци. Коњ се муњевито пропео на задње ноје и сшао њошово усравно, њомерајући се неколика корака уназад. Бели се круј ујасио, а Гаврил је с коња њолешео у мрак, у нијдину...

А он је видео оно што му се указало, и чуо што му је објављено. Анђео судбине у обличју жене, с венцем на лави, оне ноћи, учинио је њокрећ руком и отворио му завесу времена иза које се указала шираина будућности Казана, свеја у црним димовима из којих су њалуцали шамноцрвени њламени језици, а између њих њишће њишће. Казаном језди сенка у виду човека с косом смрћи у рукама, а за њом најле друје сенке. Затим је чуо нечији болни њомињујући лас и није знао да ли је дошрао из висине или из дубине:

Ти који носиш моје име, видиш ли оноја те језди? Оно је један од њаволових шејрија који ће у Казан доћи њод знаком који нико од нас леће њрјознаши. Он је онај који ни коси, ни оре, ни сади, ни жање, ни куји блајословене њодове, већ само сеје се.ме зла из која брзо ничу младице и дају њијровне њодове. И цветови њијровни ничу за њим сусијице, и њојне мирисе дају њи цвећови, мирисе који саблажњавају, мирис заборави, да заборавише ко сше и шша сше били. Удељено шш је, Гаврило, да шш дочекаш, а удељени су ти и знаци по којима ћеш још у њочешку да шш зло њрејознаш. Госјод наш њобедио је нечасиивоја у њрвом рају на свету и у времену, али се он, нечасииви, њокијерио и разаслао сеоје шејрише у њудском облику да се уселавају у душе деце Божије и шшави рај њрошвиу Госјода. Ти си изабран да ово видиш, да шш се ово каже и да шшјну чуваш. А кад се међу вама укажу шш мисионари, да их њрејознаш и будеш њришраван с браћом својом, децом Божијом, да им будеш вођа и војник, јер ће они, Гавриле, да завојише на Боја. Можда ћеш у шшом рају и лавом да њлаиши, али ћеш да сшасиш лаве друћих, и шш је важније, да сшасеш душу своју и душе своје браће...

(Одломак)

Радован Марков Караџић

ПЈЕСНИЧКИ УЗЛЕТИ

Весна ТОДОРОВИЋ

Вријеме је погреб

Рекли су нам: Одбаците своју мисао, не говорите
 Бунтовне симболе не цртајте
 Не пењите се љествама спознаје
 Не уносите немир
 Не причајте о болним ранама
 Не плачите над закланим данима
 Не оплакујте судбину
 Вријеме вам није наклоњено.
 Из себе искочите
 И језик свој испљуните
 Згазите га!

Рекли су нам: Гола пустиња која не скрива растиње
 наш је сан
 Не вичите у пустињи
 Не реметите спавачев сан
 Не будите ишчезле савјести
 Побиеђеним, гладним и биједним
 Не палите светиљку кад гасне дан
 Вријеме је погреб.
 Из себе искочите
 И језик свој испљуните
 Згазите га!

Рекли су нам: Одлазите до најдаљих међа
 Ево вам празне чаше
 Започните негдје живот од почетка
 Издајице...Немате такта...Ко сте ви?
 Не понире се у вртоглаве дубине без договора
 Драги пријатељи на стијенама зар и ви!?
 Из себе искочите
 Језик свој испљуните
 Згазите га!

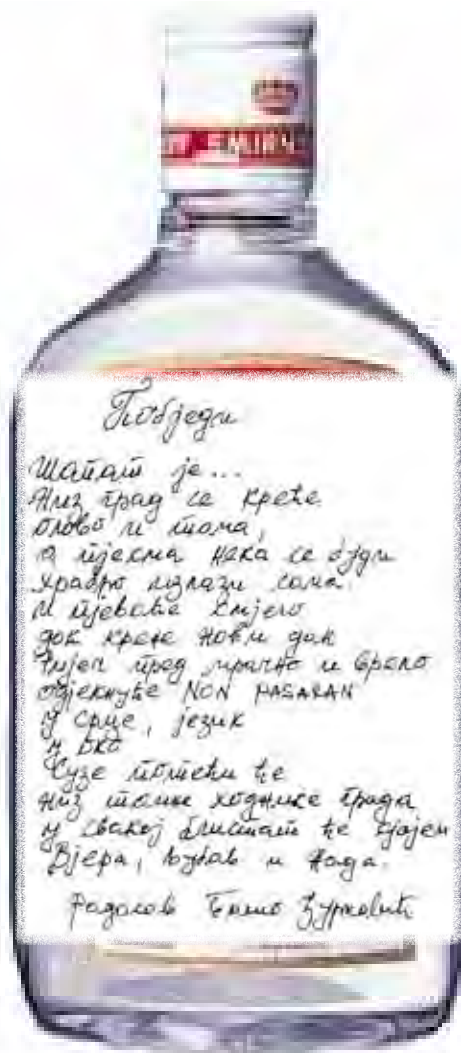
Тужни чујемо
 како у благу око нас
 отрцаност плете
 паукову мрежу!

Радинко КРУЛАНОВИЋ

Исихазам
NCSX939W

У кад моје срце плаче
 и пише риме сјетне
 и кад се сјетим да пјесме многе
 величају усне жене
 - зажмурим и ћутим!
 Ћутим јер знам да немам шта ти рећи
 што ти не би рекли други.
 Ћутим да бих те највише волио
 Кад не говорим ријечи
 Које би ти и други могли рећи

Радосав ЂУРКОВИЋ

MONTENEGRO UBER ALLES MONTENEGRO

Зренуло је са: Добро јутро, Црна Гора, Црна Гора, Црногорци, црногорство, па онда, као сасвим случајно увукло се: Montenegro, Монтенегрини, монтенегринство, Доклеа - римска провинција, Доклеати, Дукља - словенско краљевство, Дукљани и Новодукљани, Црногорска православна црква (регистрована у полицијској испостави), НО Дукљанска академија наука и умјетности, Матица црногорска, НО Институт за црногорски језик и језикословље, црногорски језик, црногорски секс у сто лекција, НО Црногорски хелсиншки комитет, Црногорски књижевни лист (на црногорском, бошњачком, хрватском и српском језику), Montekomaks, Montefon, Kablo-mont, Volmont MB, Montmedikal, Sloles Montenegro, CO Mont, Biromont, DalmaMont, Montmedikom, Mermont, Monte-guma, MonOra, Montenova, Montenegro moto revija, Kaffe Montenegrino, Montenegrin garage, Montefom, Monteživ, Montenegro stars, Kjaramont, Montenegrin drinks, Montenegro živina, Montkoka, Tombola "Monto", Medijator Monte-nergro, Montra, Montenegro media reform, Montoron, Auto-mont, Montauto, Mond Mont, Mont MB, Enciklopedija Montenegrina, Прва црногорска ИН телевизија, Црногорско друштво независних књижевника, Спортско коњички клуб Montenegro, Црнагоракооп, Црногорско народно позориште, Црногорски Ротари клуб, Симгор, Први мај Montenegro, Montmel, Vektra Montenegro, Frizerski salon Montenegro-eden, Radio Fri Montenegro, Montenegro banka, Monteks-elektronika, Montenegro osiguranje, Teks mont oil, Auto kuća Monte-matik, Montplus kompani, Internet CG, Elektromont, Montelektro, Montinvest, Mon-tenegrosingersi, Informatika Montenegro, Montenegroinvest, Montskaj, Montevizija, Grafo Crna Gora, Šćeranović-monte-klime, Restoran kod Crnogorca, Montenegro Avala,

Hotel Montenegro, Bečići, Monte plasman, Fagar Montenegro, Monte-negro-turist, Montenegro noćni klub, Montenegro gril, Gril Montenegro, Monte-negromarket, Montenegro everi dej, Termo elektro mont-Podgorica, Montenegro petrol, Telemont, Mont Nibeks, Montmlin ajo, Montlajt, Mon-teko, MontElada, Monte Lada, Mont milk, Bokamont, Montenegro Adria tours, Montenegro ekspres, Montenegro petrol, Pink Montenegro, Mont media, Montenegro fone, Montenegro kards, Monte-negro šoping, Tera Mont, Šopingmont, Medi-amont, Montri, Montenrgro trgovine, Monteklima, Montevizija, suri orao naše gore list, Euro Montenegro song, Euromonte song, Montenegro mjusik festival, Montenegro broker, Sjever mont, Montenegro - gurmanska hrana, црногорске гљиве, црногорски мед, montenegrinske narodne pjesme, Побори, црногорски аутентични замак, Montenegro čisti zrak u limenkama, Montefarm, Montena faks, NTV Montena, Montefaks, montenegrinski jezik na žaru, Montenegro drim, Montenegro - ujedinjeni izdavači, Monte-negro knjiga na sajmu u Frankfurtu, Црногорско судство и правобранилаштво, Црногорски (зелени) правопис штампан у Загребу, Црногорске телекомуникације, Црногорске везе и познанства, Pro Monte, Monet, Monstat, Montenegro erlajns, Monte-negro tours, Црногорски бизнис, Црногорска кредитна банка, Agromont, Montra, Montri, Atlas Mont banka, Crnogorski autoprijevoznici, montenegrinski "novi" čovjek, Montenegro debatni klub, Montenegro help... Црногорски планински гонич (псећа пасмина)...

На крају: куда идеш, Црна Гора, када црногорчиш псе, а дукљанизујеш Црногорце...

(ИЗ ГОР(С)КЕ РАПСОДИЈЕ)

Милутин МИЋОВИЋ

ЕСЕЈ

ЦРНОГОРСКИ МИНОТАУР

У црногорској причи о преименовању језика, нека је врста умног поремећаја - непознавање оног са којим живимо, од кога живот добијамо.

Језик је не само старији, темељнији, скупљи од државе и идеологије, него и од нашег живота, јер се губи и нестаје ако га његово памћење не сачува. Све о нама унапријед зна, а ми кроз Њега само добијамо могућност да дознамо, шта све зна, и шта би могли дознати.

Ништа нам се не може десити, а да то језик није већ преживио, што је утјеха и у безизлазима. Казује нам

како се излази из неспоразума са собом, свијетом, људима. Пред његовим искуством смо ситни, као пред звјезданим сводом. Али, иако мањи од зрнца, он нас једино пронађе у пијеску, и обасја, и ослови нашим рођеним именом.

Ослањајући се понекад једино на њега, његово памћење, дарује нас оним што скрива и чува у својим живим њедрима. Он је тај *излаз*, и *улаз*, млеко *искони*, храна од које се не умире.

Доводи нам у сусрет оне који су га живјели. Па, и оне који ће доћи. У самоћи, постајемо јаки, јер је Он са нама. Једини зна да нам постави ослонац у свијету. Зна ко смо, и то нам у тишини, уста на уста, ухо на ухо казује. Казује да нам нема краја, док смо са њим.

Језик је наш Тесеј духа, којом улазимо у свој, у свенародни и свечовјечански лавиринт, пружајући нам златни Аријаднин конац да се не изгубимо. Даје свој сјајни мач да побјеђујемо свог и свељудског Минотаура који се

скрива у нашем и свељудском подземљу.

Чува, видимо, животе оних који су га живјели, који су са њим издржавали у самоћама, дилемама, у подвизима, у очајима, у страдањима, у стваралачким радостима. Бити са језиком, бити са онима које је запамтио. А запамтио је оне који су му дали и дјелић свога живота.

Код њега ништа не пропада. Код њега се чува оно што људи забораве. Код њега се нађе оно што људи изгубе.

Једини дар без мане који смо добили, и којим можемо човјека даровати.

У језику су наши празници, који не престају: Благовјест, Божић, крштење, Богојављење, рашћење, преображење, пост, ћутање, самосазнање, испуњење, љубав, свадбовање, умна расправа о свим стварима, крсно страдање, погребљење, силажење у ад, васкрсење, вазнесење, пламени језици Духа. Духовдан и Видовдан.

Нашто сте ударили Црногорци?! Као да вам је Минотаур памет попио. Накупили сте се мрака, име своје заборављате, а мислите наузели се снаге. Мислите, владате собом, и покушавате да владате народом и његовим памћењем, а не видите да сте обузети забором, Минотауром, својим подземним чудовиштем.

Знате ли да српски језик, чијим сте млијеком задојени, којем вам је именовано све што имате, све што знате и не знате, види ваше помисли, ваш

минотауризовани заборав и минотаурски зијев који једе људско памћење.

Знате ли да сте само фиктивни “тесеји” црногорски, да тиме потписујете себи непостојање.

Још тражите масовно овјеравање свог безумља. Раздражујете масу, која би у црногорском мраку брзо заборавила свако слово, осим оно:

- Распи га, распи!

А тај црни петак српског језика, наставио би се са још црњом суботом, непрестаним кркланцем у ждријелу црногорског минотаура.

Без наде да ваша, минотауризована Црна Гора икада више доживи велику недјелу, тј. васкрсење. О празнику Духа (пламеним језицима) у њој више не би могао нико ни да сања.

Из угља и смоле (црногорског заборава) било би немогуће. □

Сила шута убрзање

Када сам добио поруку да напишем ”нешто” за ”Распеће језика српског”, помислио сам: побогу, зашто је баш на распећу!? Одмах потом, рекох како је само Онај који се нашао на распећу постао вјечан. Па нека и Српски језик прође Голготу и Горицу, можда ће тако одољети онима који су га љубили за 30 среберњака. Зато ово не би морала да буде балада већ ода оном који пати на крсту.

А сада се, ево, присјећам како је то било након избора изразито задњег министра просвјете у Влади Републике Црне Горе:

У току дугог љета те године, када у школама нико није код куће, министар је у топлој ноћи поставио тај жалосни крст на мјесечини. Смртоносно, романтично! Таква духовна реформа није за једно министарство, па је у спровођење пројекта притекло и Министарство унутрашњих послова које је приводило професоре и ђаке е да би успијевали да схвате дух реформе. Тридесет полицајаца, по један за свако слово азбуке, нашли су се у никшићкој Гимназији ”Стојан Церовић”. Таман за једно одјељење филолошког смјера.

Након што је дошао на функцију министра просвјете, од једног физичара се прије очекивало да преиспита Архимедив закон и Питагорину теорему, него да се упушта у стручне расправе о језику. Међутим, по логици физичара, он се прихватио начела ”сила пута убрзање” те је покренуо своје капацитете и погурао их снагом власти. Упркос чињеници да такву одлуку не прихвата струка, осим оне партијски инструиране, Министарство просвјете је свој пројекат убацило у претис лонац и под притиском кува већ премучени нам матерњи језик. Наравно, питање језика само по себи, власт то свакао зна, није најхитнији проблем, али, како се тамо мисли, језик, писмо и религија јесу тродјелни мозаик који ваља склопити у сусрет радне акције којом се намјерава разбити заједничка држава. Питање истине и струке у овом тренутку су другоразредне категорије јер се писмо и језик у овом тренутку узимају искључиво као дио ”војне” стратегије у бици за политичке, још горе - страначке циљеве.

Како је све кренуло некако на брзину, под притиском и без стручне анализе, метафорично речено - дошло је до ванматеричног зачећа језика,

а такве ствари, као што је познато, редовно доводе до побачаја. Схватање да један нови језик може бити рођен за само једно љето, па макар оно било и романтично, није добар културолошки пут, а такав језик, поготово, није поуздан да се на њему васпитавају нове генерације. Да ли и овдје додати општепознату истину да језици у свом архемотиву имају потребу комуникације и споразумијевања, те да се у том процесу вјековима установљавају и кодикују. Ти дубоки коријени гаранција су њихове постојаности и на њима су стварана велика дјела као стубови језика, писма, културе, историје... напакон и саме државе.

Али, неприкосновеност незнања увијек је аутентична и бескомпромисна. Знање зависи од много чега, од искуства и чињеница понајвише. Незнање не зависи ни од чега, од чињеница намање. Али, уз незнање, овдје се ради и о једној новој беспризорности у коју су умијешани партијски интереси које струка и наука баш и не интересују много, нарочито ако нијесу упрегнуте у дневне интересе.

Питање језика, мада се овдје провлачи кроз систем образовања, у овом случају је културолошки проблем преко којег се хоће реализовати читав систем политичких резултата. Напакон, у Уставу Републике Црне Горе стоји фундаментално одређење службеног (српског) језика чија употреба је системски загарантована и заштићена. Министарство просвјете Црне Горе, знајући за такву одредбу, свјесно крши темељни државни закон, па се на тај начин сукобљава са самим собом, народом и правима ученика, студената и професора. На тај начин, противно важећим прописима, успоставља се закон административне силе која себи у надлежност даје право непринципијелног и бесправног понашања. Сасвим је логично да ће такво понашање (изнад закона и интереса народа) изазвати спонтане реакције које неће дозволити грубе преправке историје и културе, духовног кода црногорског народа.

Зато, опет кажем на крају, нека је благословено распеће језика српског који ће васкрснути трећи дан по (ћириличном) писму и казати министру да је узалуд узео тридесет среберњака и пољубио опозицију. □

Миодраг ЋУПИЋ

ОСВЈЕТЉЕЊА

ГЕНЕЗА “ДУКЉАНСТВА” У ЦРНОЈ ГОРИ

Скица за студију

Коријени дукљанства, по мом дубоком увјерењу, почивају на постулатима ретроградне свијести, у личној или породичној исфрустрираности, незадовољству статусом у широј заједници, суженој свијести, коминтерновско-комунистичко-атеистичком наслјеђу, финансијској мотивисаности која свагда у први план ставља личну корист, и слично.

Незахвално је говорити или писати о **Дукљи** и дукљанизацији данашњих простора Црне Горе, јер су историјски подаци врло оскудни, а с друге стране ту појаву треба освијетлити с више аспеката: историјског, политичког, геополитичког, социолошког, етнографског, конфесионалног. Прије свега ваља истаћи чињеницу да је **Дукља** (лат. **Диоклија**, гр. Диоклеиа) српски назив за средњовјековну област која се простирала од Боке Которске до ријеке Бојане. Име је добила по илирском племену **Доклеати**, односно по граду **Доклеи** и тако се звала све до почетка 11. вијека када је преименована у **Зету** (по ријеци Зети), а старо име одржавало се само у титулама владара, међу којима је познат кнез **Петар** (половина 10. вијека), али много више кнез **Владимир** (1082-1102), чији су живот и трагична судбина описани у “**Љетопису попа Дукљанина**”. Први помен имена Црна Гора потиче из доба краља **Милутина** (1282-1321), а у каснијем периоду, било да су владали **Балшићи**, **Црнојевићи** или **Петровићи**, Црна Гора није називана Дукљом. То је започело раних деведесетих година прошлог вијека, као наслјеђе компартизма, стаљинизма и титоизма, а идеја се родила у главама острашћених србомрза, индипендентиста, аутокефалиста, етногенетичара, “либерала”, социјал-демократа и демократских социјалиста који су судбину своје земље, у име личних интереса, везали за Дукљу - локалитет смјештен на ушћу ријеке Зете у Морачу, односно римски град-рушевину сјеверно од данашње Подгорице. И ту почиње парадокс. Ако бих хтио да будем површан или забаван, могао бих да

кажем да је дукљанство случајност, игра, хир незадовољника који своје фрустрације, у циљу личне афирмације и признатости, каналишу тако што своју политичку, националну, вјерску, језичку и сваку другу припадност “крсте” именом локалитета разореног давним земљотресом и потонулим у тмину историје. А да све није игра, забава или случајност, осврнућемо се на коријене и циљеве “дукљанства” чија је намјера да се једнородни и једновјерни српски народ “поцијепи”.

Почети крваве игре

Крваву игру први је започео комунистички самодржац **Јосиф Висарионович Стаљин** који је српски народ сматрао за непријатеља своје власти, највише због тога што су бјелогардејци, поражени у Октобарској револуцији, уточиште нашли у Краљевини СХС (десетине генерала, високих официра, професора, инжењера и др.), па су краља **Александра Карађорђевића** славили као “баћушку”, свога православног цара. (Претходно су бољшевици на свиреп начин ликвидирали комплетну царску породицу **Романових**.) Да би отклонио “смртну опасност”, Стаљин је покренуо јаку кампању путем Коминтерне и преко руководства КПЈ, за разбијање Краљевине Југославије и формирање независних држава - Хрватске, Словеније, Македоније и Србије. У тој кампањи непрекидно је слабљен српски народ, при чему се истицало да “српска буржоазија уништава аутономију Црне Горе”. Та кампања

ОСВЈЕТЉЕЊА

попримала је све веће размјере, уз непрекидну тврдњу да Црногорци нијесу Срби, па у Резолуцији Четвртог конгреса КПЈ, одржаног октобра 1928. године у Дрездену, између осталог стоји да ће КПЈ “најпотпуније помагати све акције маса које воде ка стварању независне Црне Горе”. **Јосип Броз** је у каснијим временима ту идеју непрекидно јачао и потхрањивао, мада је током Другог свјетског рата, због сопствених интереса, писао да су црногорски партизани Срби. Непосредно по завршетку рата, промијенио је став и устврдио да Црногорци национално нијесу Срби. **Милован Ђилас** је ставио тачку на ту кампању и обзнанио да комунистички устанак и рат “у извјесном смислу означава кулминациону тачку процеса формирања Црногораца у посебну нацију”. Послије успостављања социјалистичког поретка у земљи, све до Брионског пленума 1996., није се писало о црногорској нацији, иако су у званичним партијским документима и уџбеницима (који су највише допринијели расрбљивању Црногораца) Црногорци третирани као несрби. У Хрватској је заокружено национално угњетавање Срба, као и у Босни и Херцеговини. Дакле, под Титовом заштитом започео је процес индоктринације Црногораца о самосвојности, што је увод у данашњу дукљанизацију Црне Горе.

Историјске чињенице и сви извори свједоче друго

На историјском плану све чињенице и сви извори у прошлости свједоче о припадности предака данашњих Црногораца српском народу. Византијски извори из 11. вијека свједоче да су у Дукљи живјели Срби, док католички прелати говоре о припадности српству у 16. и 17. вијеку на овим просторима. Исто тако сабори Српске православне цркве у црногорском брдима, као и разна свједочења наших предака из времена владавине династије Петровића: владике **Данила, Саве и Василија, Петра I и Петра II Петровића Његоша**, књаза **Данила**, краља **Николе**, и писаца **-Љубише, Марка Миљанова, Вука Врчевића, Мићуна Павићевића** и многих других. На истом фону оглашавали су се црногорски државници, историчари, просвјетни радници, официри, свештеници: војвода **Миљан Вуков**, војвода **Шако Петровић** поп **Ристо Бошковић**, **Саво Вулетић**, сердар **Јанко Вукотић**, митрополити **Митрофан** и **Гаврило Дожић**, др **Никола**

Шкерковић и многи други. У сагласју с њима била је и црногорска штампа: “Црногорац”, “Црногорка”, “Глас Црногорца”, “Луча”, “Уставност”, “Народна мисао”, “Слободна ријеч”, “Цетињски вјесник” и “Дан”. Српски карактер наставних планова и уџбеника у Краљевини Црној Гори до 1918. био је недвосмислен и гајио је култ **Светог Саве**. Такође су многи знаменити странци писали о Црногорцима као о најсрпскијем народу (**Ровински, Леополд Ранке**, и дестине других), те Хрвати и Словенци: **Франо Супило, Рачки, Миклошич, Штросмајер, Стјепан Радић, Фердо Шишић** и др.

Доминик Мандић, Штедимлија, Дрљевић..

Упоредо с тим провлачила се и идеја о **Црвеног Хрватској** за коју се тврди да је у вријеме Попа Дукљанина обухватала данашњу Црну Гору, дјелове садашње Македоније, Албаније и Босне и Херцеговине, а о којој је била зависна Рашка, односно Србија. Ту платформу заговарао је фра **Доминик Мандић**, чије је тезе преузео и апологирао 1941. године **Савић Марковић Штедимлија**. Др **Секуле Дрљевић**, истакнута политичка личност у Краљевини Црној Гори и велики заговорник уједињења Србије и Црне Горе, послије тог чина, незадовољан својим ниским положајем у новој држави, “промијенио је ћуд” и постао један од најжешћих мрзитеља српства. У “Слободној мисли” од 22. августа 1937.г. између осталог се наводи: “Г.С. Дрљевић и један његов млади сарадник (С.М. Штедимлија - МЋ) сматра да је будућност нашег југословенског народа најбоље да се ископа непремостиви јаз између бивше Србије и бивше Црне Горе”... У ту сврху створена је теорија о нашем католичком и хрватском поријеклу. Ту идеју немилосрдно спроводи данашњи црногорски политички естаблишмент, па се тај јаз све више продубљује. У ту сврху они мијењају назив језика, којим су говорили наши и њихови преци, српску националност у црногорску, а српску цркву, односно Митрополију црногорско-приморску коју је утемељио Свети Сава 1219.г.«, као једну од осам новоформираних светосавских епархија под именом **Зетска**, покушавају да замијене аутокефалном црногорском, која је, мимо свих вјерских канона, прије неколико година институционализована у полицијској станици на Цетињу. Од тада њезини јуришници и њихови идеолошки очеви и ментори непрекидно насрћу на вјековне храмове Црногорско-приморске

митрополије. (Претходно је срушена Ловћенска капела и на њеном мјесту инсталирано фараонско здање). Преко научника сумњиве вредности подмећу тезе о латинском поријеклу појединих српских манастира, а прошле године, уз диктат и благослов Ватикана, покушана је беатизација **Леополда Мандића**, с намјером да се у једној херцеговској улици постави спомен-плоча с натписом: “У овој кући се 12. 05. 1866. г. родио католички светац Леополд (Богдан) Мандић. Плочу поставља град Херцег Нови”. Лукавство смишљено с циљем католичења у Боки није прошло, јер се знало да је у својим препискама Леополд Мандић, поред осталог, писао: “... Да

тог безумља представља објављивање књиге “Sclavorum Regnum Grgura Barskog –Ljetopis pora Dukljanina” (1999), чији је издавач “Conteco Doo” из Бара - Библиотека духовно и државно наслеђе NIDA-MENTZM MONTENEGRO, уредник **Мићо Орландић**. Писац Предговора је извјесни Eduard Perčić, Хрват, који истиче да Љетопис по први пут пружа у фототипском издању сачуване рукописе, ватикански и београдски, с преводом на “суверени црногорски језик”. Пошто је, мимо Устава и других релевантних цињеница, устврдио да је Љетопис преведен на **црногорски језик**, у складу са тим својим тенденцијама и жељама, истиче: “Посве је разумљиво и оправдано јасно истакнути зашто

служим господину нашему Исусу Крсту, да се сам Господин удостоји испунити за своје стадо одијељених Источњака - који лутају као овце које немају пастира...”

Злоупотреба „Љетописа попа Дукљанина“

Ваља се присјетити да је озбиљна дукљанизација отпочела неколико мјесеци прије злочиначког Нато-бомбардовања наше земље, кад се на Западу рачунало да ће она пасти за три дана и да ће на нашим просторима радити што им буде воља - од промјене националног и вјерског идентитета до потпуног поробљавања. Али, свјетски планери су се преварили у својим прорчунима, па је отпочео процес који је данас на сцени. Врхунац

ми ово дјело сврставамо у историографију а не у белетристику”, иако су се кроз минута времена до данас водиле многобројне расправе о Љетопису попа Дукљанина, па је литература о њему нарастала до фантастичних размјера. Већина тумача су сматрали да се ради о белетристичком дјелу, коме се негира било каква вриједност историјског извора. Тако је **Фердо Шишић**, који је написао досад најобимнију студију о Љетопису, истакао да ово дјело сматра историјском науком без вриједности, а да је Дукљанин био Словен, Србин из Зете, за разлику од Перчића који каже да је поп Дукљанин барски и дукљански бискуп Гргур, поријеклом Задранин. И веома озбиљни тумач Љетописа, **др С. Мијушковић**, истиче: “Мада бисмо ми, с обзиром на наше интересе, више вољели да у Дукљанину видимо скромног историчара, са сигурним подацима, неголи и одличног књижевника, ипак

ОСВЈЕТЉЕЊА

смо дошли до убјеђења да га као историчара треба потпуно одбацити” (подвукао МЋ). Но, “дукљанима”, и г. Перчићу који служи њиховим интересима а превасходно интересима Ватикана у циљу латинизације простора данашње Црне Горе, Љетопис, мимо свих чињеница и доказа, одговара превасходно као “хисториографско” штиво. У ту сврху он истиче да је Љетопис писан у вријеме даље “егзистенције Дукље пред нападима **Стевана Немање**” и наставља: “Текст кронике у њеном латинском оригиналу и пријеводу на живи црногорски језик (који ли је то мртви? -

финансирао књигу са Перчићевим уводом и латинизираним преводом: осиромашена Црна Гора, Ватикан, или неко трећи? И зашто се већ шест година о овој књизи ћути?

Насртај на српски језик

У циљу остваривања својих личних и групних интереса, дукљански лоби је насрнуо и на језик, јер им је добро позната порука Стефана Немање, „чија изворност није потвђена али је погодна за данашње стање српског народа, његовог

МЋ) нека сам говори данашњим Црногорцима, наследницима славног краљевства Дукљанског”. Свој дукљанско-ватикански пропагандни сказ завршиће неумољивом тврдњом: “Гргур надбискуп барски, родом Задранин, у свом програматском, подацима пребогатом и поучном дјелу - кроници Склаворум Регнум - приређивањем којег је оптеретио своју старост, задужио је младе генерације, данас пак посебно Црногорце, као наследнике Дукље над којом се протезала Гргурова духовна власт”. Порука је недвосмислена: “Враћајте се својој правој, католичкој вјери, Црногорци! Нека причају Шишић (Хрват), Радојчић, Мијушковић и многи други да је Дукљанин био Словен, Србин из Зете. Ми знамо истину!” Нејасно је једино ко је

духа и језика «(Слово о језику језички приручник, Партенон 2001), у којој је, између осталог, речено: “Земље и државе не освајају се само мачевима, него и језицима... Знај, чедо моје, да та битка између језика не траје дан-два, као битка међу војскама, нити годину-две, као рат међу народима, него век или два... Зато је, чедо моје, боље изгубити све битке и ратове, него изгубити језик... Ако је језик остао недирнут, не бој се”. Већ више од 150 година српски језик се развија на темељима које му је ударио Вук - према српским народним говорима који су му послужили као ужа основа за нормирање књижевног језика, с дијалектима шумадијско-војвођанским (екавским) и источнохерцеговачким (ијекавским). Прије тога био је у употреби славеносрпски језик

који је представљао мјешавину црквенословенског, односно рускоцрквенословенског, и неког чуднонародног језика који није посједовао устаљен систем и ред (писци су прије Вука писали по “личним” правилима, како је ко хтио). Предвуковски период имао је знакове који нијесу имали одговарајуће гласове - двогласе, полугласнике, назале и др. На основу концепције реформе ћирилице коју је урадио **Сава Мркаљ**, Вук је створио систем од 30 словних знакова, не узимајући у обзир неке гласове (палатизовано с, палатизовано з и сл.), што се одржало до дана данашњег. Вукове реформе крунисане су Бечким књижевним договором (1850), када су познати српски и хрватски филолози и књижевници постигли договор да се језик српске и хрватске књижевности “приближи, сложи и уједини”, чиме су утврђене основне смјернице за заједнички развој књижевног језика. Основе Договора биле су полазна тачка за даљи развитак језика и то је трајало све до почетка последње деценије прошлог вијека кад су се из заједничког корпуса издвојили прво хрватски, а потом босански (бошњачки) језик. Данас се у Црној Гори темељно ради на увођењу “црногорског језика”, чије коријене ваља потражити у Другом свјетском рату, кад су италијански окупатори прогласили “лингву монтенегрина” као званичан језик у Црној Гори, а потом, по ослобођењу, штаб југословенске антисрпске коалиције, чији је најзначајнији представник **Владимир Бакарић**, по добијању дипломе почасног доктора Универзитета у Подгорици (ондашњи Титоград), изјавио: “До сада смо сви знали да Црногорци говоре српски, међутим, показује се да говоре црногорски, јер тај се разликује од књижевног језика српског”. То је била иницијална каписла за експлозију србомржње и за све оне који, као ствараоци, нијесу могли да се докажу у Београду, па су се нашли лажни лингвисти (полуписмене особе) који су са квази-граматикама и квази-рјечницима покушали да нормирају тзв. “црногорски језик”, служећи се превазиђеном лексиком предвуковског доба и дијалекатским разликама у гласовима који постоје и код Хрвата и муслимана. За стандардни црногорски језик не постоје ни минимални услови. Примјери акцената најбоље показују апсурдност таквих настојања. То не дозвољавају ни социјални, друштвени, социолингвистички разлози, а о историјским да не говоримо. Но, дукљанском лобију и њиховим налогодавцима, одавде и са стране, нијесу важне чирњенице већ једино циљеви, па се измишљају

извори, “ауторитети и врши се преврат не само у историографији већ и у науци о језику. А ваља подсетити и на податак да сепаратистички покрети прво уздигну свој локални дијалекат на ниво књижевног језика и своје племе прогласе нацијом, па чекају погодан политички тренутак да се издвоје из заједничке територије и да је прогласе посебном државом, што дукљански лоби, уз убитачну пропаганду, чини већ више година. Тзв. “матерњи језик” први је корак у остваривању њиховог злог наума.

Етногенетичари

Етногенеза србомржње, зачета у главама **Јосифа Цугашвилија** и **Јосипа Броза Тита**, нашла је адекватан израз у памфлету историчара-аматера **Сава Брковића** “О постанку и развоју црногорске нације” (1974)» препуном фалсификата, неистина и подметаљки. Тај лажни историк сматрао је да не мора да се држи историјске истине, већ су му примарни били задаци компартије и њеног вође, с циљем *развијања* србомржње код Црногораца. Стару Зету (не и Дукљу) сматрао је као једину претходницу данашње Црне Горе, “заборављајући” при том да је стара Зета чинила трећину онога што имамо данас, игноришући историјску чињеницу да су дјелови старе Рашке, старог Хума и Травуније, чинили приближно двије трећине данашњих црногорских простора. За њега нијесу важећи ни докази да су Срби од вајкада насељавали ове просторе, прећуткујући чињеницу да су се цетињски митрополити кроз историју непрекидно везивали за српског патријарха. Српска осјећања и термин Србин у Посланицама Петра I Брковић је тумачио у смислу да је “Србин синоним Словена християнина на Балкану и обратно.”

Године 1980. планери расрбљавања Црногораца наручили су од **Шпира Кулишића** памфлет “О етногези Црногораца”, штампан, као и Брковићев спис, латиницом. Тенденциозно селекционишући изворе о поријеклу Црногораца, он прекраја историју и обликује је према жељама својих налогодаваца, чему су се супротставили озбиљни историчари, као што су др **Димо Вујовић**, др **Растислав Петровић**, др **Никола Вукчевић**, др **Новак Ражнатовић** и други. Овај спис наставак је “дукљанизације” Грне Горе, јер Кулишић на једном мјесту, између осталог, пише: “А у последњој четвртини 11. вијека неколико византијских писаца наводе у Дукљи само Хрвате и Дукљане”

ОСВЈЕТЉЕЊА

Кулишићеву “студију” хвалили су искључиво стручњаци” његовог калибра. Др **Драгоје Живковић** објавио је обимно дјело “**Историја црногорског народа**”, штампано уз помоћ страног фактора, чији је вишевијековни циљ био да “шизматички српски народ приведу светој апостолској католичкој цркви”, што, је наставак србомржње зачете у главама Секуле Дрљевића, Савића Марковића Штедимлије и њихових духовних наследника Сава Брковића и Шпира Кулишића. Живковића је раскринкао чувени историчар и академик **Симо Ћирковић** који је, између осталог, навео да је Живковићева књига склоплена од “свакојаким неукости и незграпности, а да ће “читаоци који ништа не знају примити ауторова казивања здраво за готово”.

Латинизација Црне Горе и Дукљанска академија

Латинизација Црне Горе настављена је формирањем Дукљанске академије наука и умјетности 1999. године, Та институција постала је промотор разбијања СРЈ и антисрпства у Црној Гори, па је приликом њеног оснивања речено да се Дукља и дукљанство већ у 11. вијеку “трансформишу у државу Зету и народ зетски”, при чему су упућене бројне погрде на рачун Црногораца који су заборавили на Дукљу и дукљанство. Најагилнији пропагатор идеја ове институције, др **Шербо Растодер**, **Бошњак из Црне Горе**, приредио је вишетомену збирку докумената “Скривена страна историје” о уједињењу 1918, при чему је заобишао све документе, а њих је много, који свједоче о тадашњем одушевљењу огромног броја Црногораца због уједињења са Србијом и о одушевљеном дочеку батаљона србијанске војске. При том је обилато фалсификовао црногорске жртве око уједињења (помиње бројку од 5000), а релевантни извори свједоче да их је било стотинак или нешто више.

Коријени дукљанства, по мом дубоком увјерењу, почивају на постулатима ретроградне свијести, у личној или породичној исфрустрираности, незадовољству статусом у широј заједници, суженој свијести, коминтерновско-комунистичко-атеистичком насљеђу, финансијској мотивисаности која свагда у први план ставља личну корист, и слично.

Краљеви у свом краљевству

Политичари хоће да буду “краљеви у свом краљевству”, а Дукља са “хиљадугодишњом државношћу”, како неки тврде, стуб је жељене независности и снажан подупирач у остваривању њиховог пројекта. Писци, осјећајући свој безначај, а немајући прилику да се искажу на ширим просторима (бар већина њих), насрћу на Његоша, Љубишу, Марка Миљанова, који им сметају у остваривању литерарних планова и замисли. Квазинаучници проповиједају науку коју нико ко је при здравој псмети на прихвата, а мање упућени подлијежу смишљеној пропаганди. Формирани су Матица црногорска, Институт за црногорски језик, чији челници тврде да су некадашњи Дукљани говорили латинским и црногорским језиком, иако се назив Црна Гора помиње тек при крагу 15. вијека, црногорски ПЕН који је под јурисдикцијом хрватскога ПЕН-а. Дио католичког свештенства, потпомогнут православним истомишљеницима, тврди да православље у Црној Гори није аутохтоно већ да је политичким играма у прошлости увезено (повремено се чују термини “католичко православље” или “православни католицизам”). По њима, Дукља је обновитељ римске цивилизације коју ми данас треба да баштинимо.

А шта је, у ствари, Дукља? Обичан топоним, затрпанарушевина на саставцима двију ријека, средиште негдашње римске области у саставу провинције Далмације а касније Превалитане, коју су почетком 7. вијека населили Словени. Доклеа је, дакле, разорена, а илирско племе Доклеати ишчезло с позорнице. Остале су рушевине и зао дух цара Дукљанина, који, у букovima испод моста названог по једном безименом везиру, покушава да раскине ланце у које је окован. До тога неће доћи, али пошаст дукљанства се шири, пријетећи подједнако и нама и њима.

Закључићу: дукљанство је топонимска одредница (могли су свој пројекат назвати и другачије, било како), прамен магле, климави чардак ни на небу ни на земљи, неокомунистички синдром, болесна опсесија исфрустрираних, ирационална братска мржња. “Извођачи радова” гурају нас, све заједно, у амбис, док моћна рука, која их држи као лутке на концу, остаје невидљива. Посљедњи је час да се призову памети и да одгурну ту руку.

Драгољуб ПЕТРОВИЋ

ОСВЈЕТЉЕЊА

КОЈИ СУ ДОМЕТИ ДЕМОКРАТИЈЕ?

Демократија, по свему судећи, нема цену и њу је најлакше подмиривати људским главама, нарочито ако оне улазе у оних 90 процената вишка становништва на планети које треба уништити „из еколошких разлога”

Демократија. Добро је знано да су фашисти били „врло успешни” у уништавању туђих народа, да су комунисти били много успешнији уништавајући сопствене, а да су мондијалисти у тим пословима неселективни и да су једнако успешни у уништавању и једних и других. Са тога становишта биће занимљиво осмотрили шта свету, у поређењу са њима, „(до)носи” демократија.

Према Еперсоновим разматрањима, у најупрошћенијем облику, демократија се своди на право већине која троши више него што производи да *пласањем* може узети власништво мањине која више производи него што троши, а у случају да се мањина са тим не сагласи – већина има право да своје намере оствари *силом*, при чему се „отимање туђег власништва, без обзира на то под којим мотом се оно остваривало, зове *крађа*. Радио то појединац, или група њих, путем институције која се зове власт, свеједно, он је починио *злочин*. Друга реч за крађу је *љљачка* и када власти озаконе узимање туђег власништва, то се зове *лејализована љљачка*”. Због тога, „чисто демократске институције морају, пре или касније, да униште слободу или цивилизацију, или обоје”, а „усвајање демократије фатално је за добру власт, за слободу, за закон и поредак, за поштовање ауторитета и за религију, и мора да произведе хаос из којег ће се издићи нова светска тиранија”. Према схватању Џорџа Вашингтона, власт је „сила, као и ватра, опасан слуга и страشان господар” и, због тога, „има моћ да уништи не само појединца већ и целу нацију” [Еперсон 1999:11–12].

За утврђивање суштине таквог проблемског комплекса занимљиве су још неке појединости којима се одређују природа власти и њена битна обележја. Ако се *владавина Боја* („теократија”) и „*анархија*” (када не влада нико – „безвлашће”) у

овим разматрањима оставе по страни, *владавина човека* може се свести на три битна облика:

а) на *монархију* или *диктатуру* – када влада један човек,

б) на *олијархију* – кад влада мала група појединаца и

в) на *демократију* – кад влада већина.

Тако, ето, изгледа њихова груба „систематизација”, али одмах ваља рећи да се сви ти облици лако свде на један који *може једини рејуларно функционисати* и он се одређује као власт групе појединаца („олигархија”) и то из разлога које намећу практични механизми у пословима организовања власти: монарх (диктатор) не може сâм обезбедити функционисање власти и увек се мора ослањати на своје најуже окружење и своје поверљиве саветнике; у демократији то је тек немогуће обезбедити и зато се као воља већине, и као њена илузија да у томе заиста учествује, прихватају одлуке донесене у уском кругу људи из врхова моћи, односно власти.

Имају ли се на уму назначене појединости, показаће се да се *демократија своди на власт мањине*, тј. на олигархију [Еперсон 1999:25–26] или, у крајњем исходу, на изразит облик тоталитаризма [Петровић 1997:98–101].

Како се тај „демократски модел” уобличавао у Америци као земљи која се у томе данас представља као свакорук узор осталом „недемократизованом” свету, показао је Токвил у својој великој књизи насталој током четврте деценије 19. века, дакле, у време када је Америка већ била устројена као моћна држава, а њена политика „према осталом свету [била] једноставна; готово би се могло рећи да они ником нису потребни и да њима нико није

ОСВЈЕТЉЕЊА

Девич - на домаћу демократије потребан”, пре свега зато што им „независност никад није [могла бити] угрожена” [Токвил 1990:114]. Занимљиво је, међутим, да је таква Америка настајала на европском искуству стеченом уништавањем многих народа и њихових култура и економија и о томе врло уверљиво сведоче, поред Еперсона и Токвила, и многа разматрања Ноама Чомског, који је од изузетне научне, пре свега – лингвистичке, појаве друге половине 20. века, током последњих двадесетак година, израстао и у моралну громаду модерног доба људске историје.

Велики злочин. Сва историја света током последњих неколико векова обележена је освајањима великих поморских сила, најпре Шпаније, Португалије, Холандије и Белгије, потом Енглеске, а од краја 19. века и Америке, при чему су она донела две невиђене „демографске катастрофе, без премца у историји: истинско уништење староседелаца западне хемисфере, и опустошење Африке које је уследило због рапидне експанзије трговине робљем које је служило освајачима док је сам континент покораван”. Томе је претходило „рано европско искуство” проверено у прогонима Јевреја и Мавара из Шпаније, чиме је била „постављена сцена на којој ће се одиграти пропаст Шпаније и на којој ће се појавити расизам и дивљаштво освајања света или ‘Колумбово проклетство’, по речима афричког историчара Базила Дејвидсона”. На дивљаштву је заснована и енглеска колонијална моћ, посебно откако су њени гусари и трговци робљем обезбедили отплату свих државних дугова и омогућили оснивање Источноиндијске компаније која је, „под ауторитетом британске круне стекла монопол на трговину с Истоком” и за собом оставила пустош

свуда где се појавила. Добра је за то потврда оно што се, од половине 18. века, догодило са Бенгалом. „Калкута и Бангладеш данас су прави симболи беде и очаја”, до доласка Енглеца тамо се производио памук квалитетнији од енглеског, Дака је била просперитетнија од Лондона и остала записана као „Манчестер Индије”, а производња пиринча била је толика да је потпуно обезбеђивала прехрану становништва. Један век енглеског присуства у тој области био је довољан да се све то уништи, да Дака са 150.000 становника спадне на 30.000, да у целој области годишње почне да умире триста до четири стотине хиљада људи јер су огромна пиринчана поља преоравана и претварана у плантаже мака (опијум је био много рентабилнији!), а Индија принуђена да увози неквалитетнији енглески текстил. Уз све то, ни индијска бродоградња није узмицала пред европском и свеопште разарање индијске привредне моћи под енглеском управом послужило је Ц. Нехруу као основа за закључак да се може повући „нека врста паралеле између дужине британске владавине и прогресивног раста сиромаштва” на индијском потконтиненту. „Европљани су ‘ишли у ратове да убијају’, а и располагали су средствима за задовољавање својих крвожедних нагона. У америчким колонијама староседеоци су били запањени дивљаштвом Шпанаца и Британаца”, а „истовремено, на другој страни света, индонежански народи су се исто тако згражавали над свеуништавајућом помамом којом се одликовало ратништво Европејаца”. И на западу и на истоку европски модел освајања, како је показао Чомски, био је идентичан: с малим снагама уништене су старе цивилизације Ацтека и Инка, а ни за Азију и Африку није их било много ангажовано: „Кортес је освојио Мексико са можда 500 Шпанаца; Пизаро је срушио царство Инка са мање од 200; а у одбрани и руковођењу целом португалском империјом (од Јапана до јужне Африке) учествовало је мање од 10.000 Европљана” [Чомски 1998:7–19].

„Љубав према законитости”. Своје криминалне навике Европљани (а посебно Енглези пошто су „укротили сопствену келтску периферију”) нарочито су успешно применили у освајању Америке и уништавању Индијанаца, што је у америчкој историји забележено као „крчење шума и Индијанаца”. О томе су остала многа непосредна

Токвилова сведочења¹ и његова опсежна документација која, посебно после формирања Уније, показује да је појединачни или групни терор замењен терором државе обележеним „*најчистијом љубављу према формама и законитијом*“. Докле год Индијанци остају у дивљини, Американци се нимало не мешају у њихове ствари и односе се према њима као према независним народима; ништо не би заузели њихова земљишта ако их нису пуноправно стекли ваљаним уговором; а ако неки индијански народ *случајно* не може више да опстане на својој територији, они га братски узму за руку и сами га одведу да умре изван земље његових предака.” За разлику од Шпанаца, који „ни уз помоћ беспримерних гнусоба, које ће им остати као неизбрисива љага, ... нису успели да истребе индијанску расу нити чак да је спрече да са њима деле њихова права, Американци су у Сједињеним државама постигли тај двоструки резултат са чудесном лакоћом, мирним, *законским иуштем и филантропски*, не проливши крви и не погазивши ниједно од *високих моралних начела* у очима света.

О природи „високих моралних начела” иза којих је спровођена „сеча Индијанаца” Чомски наводи више занимљивих појединости. Тако ће, рецимо, Хуго Гроотиус, „водећи хуманиста и зачетник модерног међународног права у XVII веку”, формулисати тезу да је „најправеднији рат... онај против дивљачких бештија, а после њега рат против људи који сличе бештијама”. Таквом схватању знатан су допринос дали и „оци Америке”, па је „прагматични” Џорџ Вашингтон 1783. записао да ће „постепено ширење наших насеобина... довести до тога да се дивљак, исто као и вук, повуче будући да су и један и други грабљиве животиње, иако им се обличја разликују”. На истој линији налази се и схватање Томаса Џеферсона, који вели „да ће ‘заостала племена’ са пограничних територија ‘поново да падну у беду и варварство, претрпе губитке у људству кроз ратове и немаштину, тако да ћемо бити приморани да их протерамо заједно са дивљим животињама у Стеновите планине’; исто је било и са Канадом, где би, по његовој визији, после освајања, сви Црнци били протерани у Африку

Нико не би умео уништити људе *иошшјујући* већма *законе човечности*” [Токвил 1990:290, курзив – ДП].

¹ Своја „демократска искуства” српски народ сажео је у једноставну формулу (тј. пословицу): „Два без душе – трећи без главе”.

или на Карибе и земља би остала без ‘мрље и мешавине’. Годину дана после Монроове доктрине, председник је позвао да се Индијанцима помогне да ‘превазиђу све предрасуде према својој родној груди’, тако да ‘ми постанемо у стварности њихови добротинитељи’ тако што ћемо их пребацити

ОСВЈЕТЉЕЊА

на запад. Пошто нису дали пристанак, Индијанци су пребачени силом.” Такво насиље касније је добило „законску форму”: „Откриће (континента) донело је ексклузивно право да се Индијанцима одузме право становања, било куповином њихове земље, било освајањем” будући да је „закон који регулише... односе између освајача и освојених уопште неприменљив када се ради... о индијанским племенима... неукротивих дивљака чије је занимање рат и чији опстанак зависи углавном од шуме”. Сличне је погледе о томе заступао и Теодор Рузвелт који је, рецимо, „грозан и кукавички масакр у Сенд Крику, Колорадо 1864, нацистички по својој бестијалности”, оценио као „један од најисправнијих и најкориснијих чинова који су се икад одиграли у пограничним крајевима.” С друге стране, „тај мисионар племенитог ума” означавао је као дивљаке и бандите све оне народе који су се покушавали одупирати инвазији и ширењу америчких „добročинитељских” претензија, а са њим су сагласни и Винстон Черчил (који је сматрао да је употреба бојних отрова „сасвим подесна” у борби против „нецивилизованих племена” – какви су, рецимо, Курди и Авганистанци) и Лојд Џорџ (који је одбијање енглеске дипломатије да на конференцији за разоружање 1932. прихвати забрану бомбардовања цивила подржао речима да су Енглези морали „задржати право да бомбардују црнце”) [Чомски 1998:28–31].

Посматрана у склопу назначених чињеница, демократија се показује као и сваки други облик тоталитаризма и на њу се могу „позивати” само они сапети умови који на сваку „демократску флоскулу” могу гледати као на потоњу истину. Такву „демократију” Американци су (про)ширили по Средњој и Јужној Америци, по Африци и Азији, а онда се досетили да би њихов „Милосрдни анђеол” могао да је „проспе” и по Европи.

И, уз свесрдну демократску помоћ исте те Европе, Американци су по Србима изручили хиљаде тона осиромашеног уранијума, при чему њима, ипак, треба признати да у ширењу демократије, опет, нису били нарочито селективни јер су таквим уранијумом спасавали и Шиптаре и Македонце и Бугаре и Мађаре, једнако као што су то раније чинили с Хрватском и Босном спасавајући их од Срба, или пре тога са Кувајтом спасавајући га од Ирака, или у наше дане са Ираком спасавајући га од Ирачана. И сада од последица зрачења једнако успешно умиру и они које је требало „демократизовати”, и они који су се уз њих случајно затекли (Американци то сматрају „коллатералном штетом”), и они који су се ту нашли

да „демократизацију” непосредније надгледају. Јасно је, разуме се, да се никад неће сазнати колико је којих међу њима умрло и само се узгред може наићи на податак да је из холандског или талијанског контингента, рецимо, поумирала која десетина војника. Или да је у некој источнобосанској варошици од 4.500 прогнаника из Сарајева за неколико година поумирао сваки трећи. Или да је у „пустињској олуји” озрачено 86.000 америчких војника...

Демократија, по свему судећи, нема цену и њу је најлакше подмиривати људским главама, нарочито ако оне улазе у оних 90 процената вишка становништва на планети које треба уништити „из еколошких разлога”.²

Имају ли се на уму све изложене појединости, вредело би за наивне и једно *ујозорење*: ако им неко стално замазује очи причама о дометима демократије, могли би се макар понекад окренути и око себе. Можда ће успети да се измакну, да им неко „науку” не притврди – у потиљак.

ЛИТЕРАТУРА

- Ралф Еперсон, *Невидљива рука: увод у историју завере*. 1999. Београд.
 Илија Петровић, *Српска земља. Прилози за одговор на српско питање*. 1997. Нови Сад
 Олег Платонов, *Зашио ће пројасити Америка. Тајна светска влада*. 2001. Београд.
 Алексис де Токвил, *О демократији у Америци*. 1990. Нови Сад.
 Ноам Чомски, *Година 501: конквиста се наставља*. 1998. Нови Сад.

² О размерама злочина над народима Африке сведочи, рецимо, и податак да је у историји света „један од најгорих убица био белгијски краљ Леополд, одговоран за смрт око 10 милиона људи у Конгу” [Чомски 1998:27]. С друге стране, трговина робљем из Африке вековима је демографски пустошила тај континент, при чему треба рећи да је „само између 1661–1774. године из Африке у САД било доведено око милион живих робова, а више од девет милиона умрло на путу”, што је као последицу имало то да је „већ средином 18. века сваки шести становник источних држава САД био роб-црнац” [Платонов 2001:10–12].

Драган ЛАКИЋЕВИЋ

ЉУДИ И НЕЉУДИ

У некој покрајини погордили се неки људи што су људи, и одлучили да више не буду људи.

Најпре се тога сетио један, јер му нешто није било по вољи, а други му се придружио тек да му прави друштво.

Њих двојица наговоре још двојицу доконих, а четворица поткупе четворицу... Била је несташица соли, а за со се могло свашта добити - признати, пристати, одрећи.

Један глупи виде да осам паметних тако мисли, па им се и он придружи.

Други глупаци, видевши од оног једнога, одлучише да више не буду људи. Не знају зашто, а како ће и знати кад су глупи!

И поче да се дели народ - на оне који то више неће да буду. И то не само од тога дана, када су одлучили да нису, него почеше да тврде да ни њихови преци нису били људи.

Људи су им се, с почетка, смешили и одобравали: то они, у љутњи и игри, неће да буду људи, и себе

су звали људима.

Колико су их људи схватили неозбиљно, толико су они сами себе схватили озбиљније. И кад једном људи викнуше: "Ајде, тамо, доста! Ви сте најобичнији људи од људи!" - нељуди се наљутише: повређена су њихова права да не буду људи и да се самоопределе до отцепљења... Ко то сме да се меша у њихове унутрашње ствари? Ако се неко меша из ината ћемо бити нељуди!

Виде Бог да ће ту бити сукоба, па посла анђела који је најбоље познавао људе - да им помогне: објасни и измири.

Кад анђеоло дође, људи га пољубише у руку, а нељуди изјавише да они не признају тог анђела, јер ће они себи изабрати свог анђела, који није анђеоло људи.

-Али, људи божји, ја сам божји анђеоло! - вели анђеоло.
-Нисмо ми божји! То није наш бог - рекоше нељуди. - Ми ћемо себи демократски изабрати свога бога, према нашим мерилима! Доста су нам људи наметали свога бога!

Почели су се у свему разликовати од људи - другачије се облаче, шишају, друге песме певају, речи искривљују - само да буду друкчији од људи.

И науку стадоше да праве нову - да научно докажу како они ничега сличног с људима немају.

Људи су покушавали да их разувере, а онда дигоше руке, што ове још више разбесне.

Што су више били упорни да себе признају као нељуде, тако су све више мрзели заостале људе: докле год има људи, знаће се да су нељуди некад били људи.

Од мржње се човек мења: поружни, згури се, крене четвороношке - да би се што више разликовао од људи.

Тако постадоше бубе.

И сад у њиховим новинама и књигама пише: Има неоснованих и тенденциозних теорија из агресивног људског рода - да смо и ми некад били људи. Оштро изјављујемо да су то инсинуације и злоупотребе. Ми смо аутохтони нељуди и о томе постоје вековни докази.

Људи су, пак, с временом, заборавили ко је све од њих постао.

У томе је разлика између људи и нељуди. Људи знају од кога су постали, а нељуди не знају.

□

КРАТКА ИСТОРИЈА И ДУГА САДАШЊОСТ ЦРНОГОРАЦА (1)

ОД ЗЛА ДОБА ДО ГЛАДНЕ ГОДИНЕ ИЛИ КАДА ЈЕ ОВО ОЂЕ БИЛО РАЈ НА НЕБО

- Де, сједи ти ође код ђеда!

- Пушти ме, ђеде, јадан, није ми до приче.

- Ајд, сједи, дијете, да савијемо по траву.

- Може, ђеде, само без гусала, душе ти очине, пуче ми глава док се не урадим.

- Неће бит гусала, тако ми Бога. Ђеде ође само да ти прича.

- Ако ћеш оно како си заробио читаву италијанску дивизију, немо!

- Не, ни дао Бог.

- А што ћеш ми онда зборит јадан, кад се тебе никад ништа друго није догодило. Јеси л икад био на концерт оне групе ПРОДИЦИ, нијеси! Јеси л` кад био на жур код Бритни Спирс? Нијеси! Јеси л` кад возио Ауди ТеТе. Не, колико ја знам. Е, па шта ој!

- Виђећеш. Ну, да припалим!

- Да припалиш! То може, ђеде. Немо оцилом, немо оцилом, ђеде да ти мозак не проспем. А, знаш ли мрчо да је оцило србијански знак. Ево, упалаљач, јадан. Дипон, златни. Ево ти га на дар. Ал, немо да ме јопет овако насјекираш. Чу, оцилом!

- Ево, овако ти је било. Ммммм. Добра трава, чиста АЛБАНКА, душе ми очине. Иако понеко мни како је Црна Гора почела ка Рај, док тамо не почеше да муте они Србијанац Адам и она Ева којој се не зна траг, мене се све чини, да се на наш почетак, тако ми Бога, може гледат тек од формирања Илирске краљевине на ове просторе 231. године прије нове ере.

- Велиш ли, ђеде.

- Велим, бога ми. Годину дана касније, први пут се помиње и наш тадањи Господар, Агрон, који бјеше Плеуратов син, машала.

Кад се Агрон преставио, влас у ту нашу прву државу, бјеше преузела његова другарица, Теута.

- Е, је ли, јес.

- Јес, тако ми овога дана. Е, вала смо ми у Црну Гору са тијем женетинама увијек имали мука, па звале се оне или проклете Теуте, или проклете Јерине, или заклете Молдавке. Један од највећих успјеха у нашој борби за ослобођење, бјеше онај кад се манусмо Теуте и кад нашом државом 40. године прије Христа, поче да влада краљ Генције.

И Генције би још много година шверцовао акцизну робу старога вијека, на релацији околина Барија-околина Рисна, да га не покорише Римљани у бици под Скадром, којом приликом доведоше нашу земљу у политичку зависност према Римској Републици.

- Бога ти ђеде!

- Е, ја ти се дијете животу радовао не би, кад не би било како ти зборим. О неком референдуму о независности Латини не хтједоше ни да чују.

Да овудије није владао само ДПС и ЈУЛ, говори податак да је и Август, први римски император, постао наш господар владајући од шесте године прије, до девете године послје Христа, који је могао да зна, али изгледа да, ипак, није знао за Господа, чим се онако понашао према овом поноситом кршу ође.

- Август! Е, да сам погино јутрос низ Платије, ђеде, ја ти то никад не би сазнао.

- Е, неј Августе, да се завре, рекосмо ми и дигосмо се 11. године на устанак под вођством војводе Батона, против римске власти која не признаваше нашу сувереност.

А лукави Латини, ка да су Србијанци, душе ми очине, све чињаше да не преваре, па ни дадоше статус римске царске провинције под именом Наронски конвент неђе између 297. и 306. године.

Е, оћеш.

Ово, што ћете нас преварит.

Па, да сте ви Латини по сто пута Србијанци.

- Таман сте погодили што сте им тако рекли.

- Кад је на власт дошао Диоклецијан, кукала ни мајка, јер је био гори и од Слоба, Црна Гора 395. године доби име Превалис и од тада смо свашта Превалис преко главе. чим је римски цар Теодосије ка што и налажу демократска начела и право народа на самоопредељење до отцјепљења извршио поћелу Империје на Западно и Источно Римско Царство, а да га неко не оптужује за сепаратизам, Превалис је ушла у састав Византије.

И тако је Превалис постала Дукља, Доклеја, Диоклитија, Диоклија... Е, тада се у Дукљу досељавамо и ми, ће се, иако бијасмо најбољи, највиши, најљепши, а нај и у сваком другом погледу, мијешамо са затеченим Илирима, Романима и другим грађанима другог реда који су ту живјели, јер смо се ми одувијек залагали за мултиетничко, мултиконфесионално и мултирасистичко друштво.

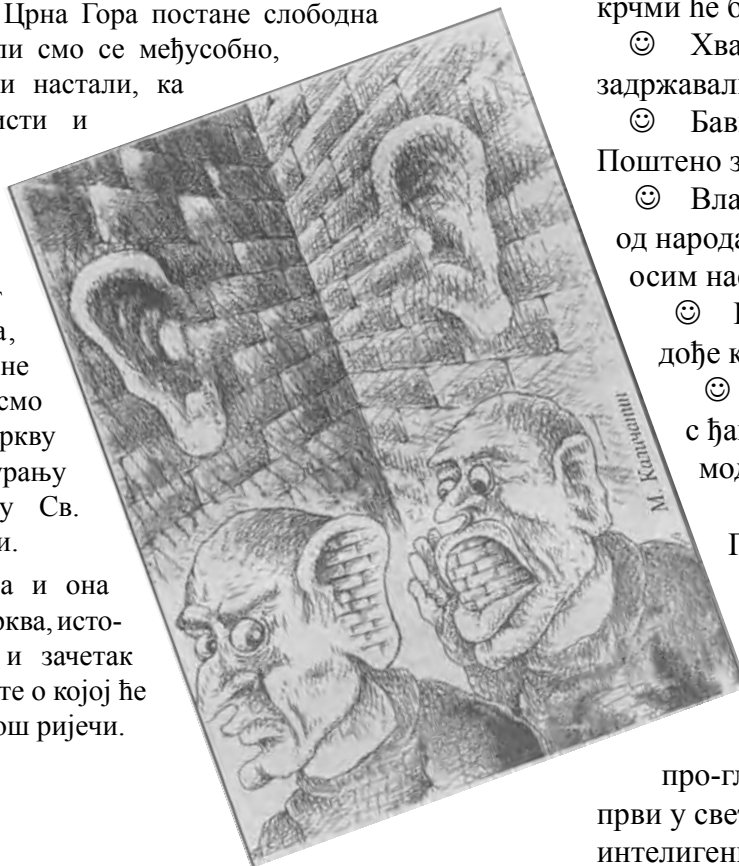
- Јесмо ли, јесмо, ћеде.

- Јесмо, и јеби ти мени оца, ако нијесмо. Пошто тада нијесмо сви били рођаци, ка што ћемо бит кад Црна Гора постане слободна држава, женили смо се међусобно, па смо тако и настали, ка људи, комунисти и Црногорци.

Да би се и м а л и ће женит и правит Црногорцима, 840. године подигли смо тробродну цркву Св.ПетранаСурању и једнобродну Св. Марија у Будви.

Ова тробродна и она једнобродна црква, истовремено су и зачетак црнгорске флоте о којој ће касније бити још ријечи.

□

МИЛОВАН ВРЖИНА Г Р А Ф И Т И НА ШПАНСКОМ ЗИДУ

☺ Кад код нас удари јунак на јунака, ту пљуште само ниски ударци!

☺ Могу да кажем шта хоћу. Само морам да водим рачуна - о коме!

☺ Маске су пале и повредиле част, углед и достојанство највиших државних функционера!

☺ Истакли смо најлепшу белу заставу, јер наш апарат пере најбоље!

☺ Шта год нам накалеме, код нас се прими!

☺ Ми се још нисмо опаметили. Смита нам интелигенција!

☺ Бирачки спискови су добро припремљени, а и бирачи су на задовољавајући начин заведени!

☺ Искушења су превелика. Чак и за вернике!

☺ Чим Срби плате, у балканској крчми ће бити фајронт!

☺ Хвала лепо. Не бисмо вас више задржавали на власти!

☺ Бавим се илегалним радом. Поштено зарађујем свој хлеб!

☺ Власт је принуђена да отима од народа, јер она нема никог другог осим нас!

☺ Путер на глави: то му код нас дође као млечна јединица!

☺ Пратимо науку. Сад с ђаволом садимо генетски модификоване тикве!

☺ Слепац користи штап. Политички слепац - палицу!

☺ За нас у хороскопу нема одговарајућег знака, јер овакву судбину нема нико!

☺ Глупе смо про-гласили за паметне, и тако први у свету створили вештачку интелигенцију!

□

Јасмина БУКВА

АФОРИЗМИ

- ☺ Некада сам се само ја играла са својом децом. Сада се са њима игра и Министар просвете.
- ☺ Какви смо, као да су нас теразијски Црногорци извагали.
- ☺ Што нисам Црногорац, па да могу, бар један дан, да не будем Србин.
- ☺ Лакше је одрећи се српства него учити **Горски вијенац** напамет.
- ☺ Наша професорка српског језика је одлучила да ове године летује на матерњем.
- ☺ Народ мора да стеже каиш, јер ако му и гаће падну скончаће на **Пинку**.
- ☺ Кад ми уђемо у Европу, моћи ћемо да хранимо пола Србије.
- ☺ У скупштинску салу могу да уђу само посланици. То више није за људе.
- ☺ Криминал нам је тако организован да је час владина, час невладина организација.
- ☺ Србија до Токија, Косово до краја године.
- ☺ «Вас нико не сме да бије», рече судија Хашког трибунала.
- ☺ У лажи су кратке ноге. Али су зато брзи ципови.
- ☺ Пера је био на власти, све док није сазнала Властина жена.

□

Вишња КОСОВИЋ

Заводу за
заштити
споменика
културе
Црне Горе

БИЈОВИЋ

Молим горе наведени
наслов да ми види
шта ми је са гробом?
Унапријед захваљан
Ваше Тетмар
Тетмаровић
Њеџи

ФИЛОЗОФЕМЕ

- Човјеку великих жеља увијек се чини да су му кораци мали.
- Величина птица мјери се распоном крила, а величина човјека ширином срца.
- Опекао ме пољубац ваше истине, враћам се у загрљај мојих илузија.
- Стид је као зора, облива се руменилом док најављује свјетлост душе.
- Када обуздавамо свој бол и туђи гријех – то је храброст, а када обуздавамо туђи бол и свој гријех – то је мудрост.
- Није добро ћутати између редова.
- Савремен човјек - згодан, одан, продан.
- Највећа опасност за човјека су безгрешни људи и грешно тумачење закона.
- Полтронство је трговање чашћу тамо гдје части нема.
- Велике мисли су као просјаци и пси луталице – врзају се по свим временима и просторима, а само ријетки обрате пажњу на њих.
- Умјетник и просјак су велики посвећеници. Умјетник опслужује свој стил, просјак своју просјачку позу.

АКТИВ-ОД (НЕ)МИЛА ДО ДРАГА

АКТИВУ ЈОШ ЈЕДАН ВУК

Активу професора српског језика из Никшића уречена још једна престижна награда.

Поред изузетне „**Вукове награде**“ коју додјељује **Културно-просветна заједница Србије**, никшићким професорима је недавно **Трећи Вуков педагошки сабор** додијелио и „**Вукову повељу**“, а то је по рангу друга награда која се додјељује у Србији за врхунска остварења из области истраживања и очувања националне културе и педагошке баштине. Награда је професорима уречена у Лозници у току „**Вукових и Цвијићевих дана**“. У образложењу жирија наводи се да учесници **Вуковог сабора** дају подршку професорима из Никшића да истрају до коначне одбране имена српског језика у Црној Гори.

„Отпуштени професори су примјер цјелокупној српској и европској јавности како се брани национални и културни систем вриједности који се најпотпуније препознаје у језику једног народа“ – каже се између осталог у образложењу.

Жири награде „Вукова повеља“ сачињавали су: академик **Војислав Максимовић**, предсједник, и чланови: књижевник **Љубомир Ћорилић**, др **Слободан Ристановић**, академик **Љубомир Зуковић** и проф, др **Ненад Љубинковић**. □

Нејошлушни професори са „Вуковом повељом“

ПОЗДРАВИ ИЗ ТОРОНТА

Изводи из кореспонденције са нашим пријатељима из Торонта који су, недавно, на донаторским вечерима, скупљали помоћ за наш актив, на чему смо им неизмјерно захвални. Исто тако, Актив се захваљује и г-ђи **Ђурђини** и г. **Душану Драгићу** (Харвард, САД), који су нам, недавно, по други пут, послали новчану помоћ. Актив се захваљује и г. **Брану Вукотићу**, бившем колеги, који сада живи у Торонту, на труду око креирања сајта www.srpski-jezik.com и свима онима који настоје да нам помогну, материјално или на неки други начин.

Zdravo Veso i ostali,
Samo da vam javim da je veceras Njegosevo vece, pa cemo vidjeti koliko ljudi ce se odazvati. Bilo je drugo “Njegosevo vece”, organizovano od drugog udruzenja, prosle nedjelje. Samo sam uspjela da sakupim 200

dolara. To je vise bila zabava, a ovo je pravo knjizevno vece posveceno vama, uz blagoslov nase crkve. Organizatori vecerasnje veceri su uglavnom obrazovani ljudi. Veceras dolaze samo Srbi. Javicu vam kako je bilo, a inace sam se cula sa Marijom tako da je ona

vec obavijestena o ovome veceras a i ostalim nekim pokusajima. Uzgred, saljem vam i plakat kojim se ovo vece reklamira.

Са благословом

Његовог Преосвештенства Епископа Канадског господина Георгија у петак, 04. новембра 2005. год. са почетком у 7 часова увече, у Српском Центру: 2520 Dixie Road Missisauga

Српско Културно-историјско друштво **ЊЕГОШ** организује вече у част имена СРПСКОГ ЈЕЗИКА.

Централна тема вечери биће:

Одбрана Српског језика у Црној Гори
- Радован Гајић, књижевник - "Бесједа о Српском језику"

Програм

Гост вечери, академски глумац Срђан Рајшић
– монодрама: "АЈДЕ КАЖИ ПО ДУШИ"
– сатира

У умјетничком програму учествују чланови Српског друштва **Његош**

* Глумци и рецитатори: Милорад Луковић
– монодрама: "ЗАВЕШТАЊЕ СТЕФАНА НЕМАЊЕ О ЈЕЗИКУ".

* Мирјана Чонкић, Милена Цветковић – рецитали познатих српских пјесника.

* Пјесници: Грујо Новаковић, Миладин Шошкић, Предраг Рашчанин, Ранко Радовић.

* Гуслари: Младен Стојановић, Драган Владичић, Мирко Радовић
Сав приход са вечери намијењен је породицама професора у Црној Гори који су остали без посла због одбијања да Српски језик, као наставни језик, преименују у "матерњи".

ДОБРО НАМ ДОШЛИ!!!

Од Ваше посјете зависиће успјех ове вечери.

Непропустите да присуствујете величанственој прослави Српског језика.

Бар ће бити снабдјевен са пићем, а кухиња са закуском и колачима.

Цијена улазнице 10 долара.

Управа СИКД ЊЕГОШ

Budite mi pozdravljeni i ustrajni u ovim teskim danima za vas. Mislimo cesto na sve vas. Srdacan pozdrav svima od Mire.

фебруар, 2006.

АКТИВ-ОД (НЕ)МИЛА ДО ДРАГА

Hristos se rodi!

Postovani gospodine Matovicu, sa zakasnjem ti se javljam, pa molim za izvinjenje. Novac vama upucen dolazi od Srpskog istorijsko kulturnog drustva "NJEKOS" iz Toronta.

Vas casopis "Raspece jezika srpskoga" imao sam prilike da vidim. Tri broja ovog lista dobio sam od gospodje Mire Kostic. Mislim da je to najbolji casopis u Crnoj Gori, i ako ne sluзи na cast, ni Crnoj Gori, ni Crnogorcima, a pogotovu crnogorskoj crnoj vlasti. Kao da je Crna Gora ostala bez jezika i kao da nema sta o sebi da kaze, do da se samoj sebi ruga i samu sebe ruzi.

Na Vase trazenje poslacu vam nekoliko svojih pjesama, pa vi sami odlucite sta cete sa njima. Javite se ponekad obradovace me vase pismo.

Od srca vas pozdravljam. Vas Ranko R. Radovic sr.

Драги пријатељи,

ХРИСТОС СЕ РОДИ, ВАИСТИНУ СЕ РОДИ И СРЕЋНА НОВА СРПСКА ГОДИНА!

Молимо се да Бог опамети наше моћнике, који се силецијски понашају. Мора да им неко одређује ко су, шта су, па они као вазали то извршавају. Поздрављамо вас, али једна акција није довољно. То треба да радимо континуирано.

Поздрав свима, сила никада није била дуговечна.

Коста Милутиновић

АКТИВ-ОД (НЕ)МИЛА ДО ДРАГА

САОПШТЕЊЕ ЗА ЈАВНОСТ

Тужбу (или ти давију) министра Бацковића против члана нашег удружења проф. Ћираковића, због наводне клевете, произашле из тобожње Ћираковићеве изјаве да је мини(стар), уочи почетка прошле школске године, одржао некакав тајни састанак са директорима школа, доживљавамо не само као, добро нам познати, вид застрашивања неистомишљеника и још један драстичан примјер како се, злоупотребом власти и политичке моћи, појединцима у Црној Гори, ускраћује основно људско право на слободу говора, већ - у првом реду - као израз моралне посувраћености нашега времена, а коју, прије свега, одликују неконтролисано осветољубље, неутољива похлепа и садистичко иживљавање над противником чије су руке сvezане.

Мало је министру Бацковићу што је професора Ћираковића, на правди Бога, оставио без посла, а његову породицу без парчета хљеба, него, да би се, у својој силобатности надостио, хоће и кров изнад главе да им на добош изнесе! Јер, чиме ће, тобожни хулитељ Ћираковић, ако му се буде судило по «правди» које су се, у нашем случају, држале судије (част изузецима) Основног суда у Никшићу и Уставног суда Црне Горе (а тешко је повјеровати да неће), платити намир који му тражи опаднути министар, осим да као Радисав из «Главе шећера», прода, посљедње што му је остало-сопствено огњиште?!

Тако ће давуција министар Бацковић бити упамћен не само као језички реформатор, него, ево, и као један од главних ликова неке нове «Приче о кмету Симану». Ко вели: »кад не могу сам да створим новог човјека у Црној Гори, чак ни каквог

новог књижевног јунака, бар да коме послужим као прототип и за једно и за друго, јер је и то какав-такав улазак у литературу».

Не сумњамо (још ако му се, као медаље, карактеризације ради, залијепе на образ лажне дојаве против деветорице професора Никшићке гимназије, проф. др Јована Чађеновића, књижевника Тодора Живаљевића и Будимира Дубака, новинарке Марине Јочић и студента Бојана Струњаша), да ће то бити један од егземплара на коме ће се генерације учити шта су то позитивни а шта негативни ликови, типови и прототипови, у литератури.

Из тог разлога (дакле књижевности ради), очекујемо да ће се, 3. марта 2006. године, у 11 часова, у судници Основног суда у Подгорици, заједно са нама, изопштеним професорима, наћи и бројни грађани Црне Горе, којима је стало до разлике између лијепог и ружног, часног и нечасног, правде и неправде, поготово прокламовани заштитници људских права и слобода (Хелсиншки комитет и други), да видимо блажено лице тужакала Бацковића

у тренутку суочења са грешним професором Ћираковићем. Претпостављамо да ће, уколико су министрови сусрети са директорима школа увијек били јавни, и ово суочење бити такво.

Предлажемо свима који буду присуствовали томе катарзичном чину, да, након суђења, испред улаза у Министарство просвјете, оставе макар по 10 центи, као помоћ угроженом министру Бацковићу, да му се нађе, док не наплати одштетне захтјеве од наречених опадника проф. Ћираковића, Живаљевића и осталих.

У Никшићу,
29. новембра 2005. године.

Актив

Мића Појовић - Планирање јојчовека

Веселин МАТОВИЋ

АКТУЕЛНО

ШЕСТОЈЕЗИЧНО ЗАЛУЋИВАЊЕ НАРОДА

(О неким натукуницама из Лексикона педагошко-психолошких појмова, Радована Дамјановића, Завод за уџбенике и наставна средства, Подгорица 2005)

Већ скоро двије године помоћник министра просвете **Радован Дамјановић**, потпомогнут cjелокупним државним апаратом, соли памет (не)дужном народу, доказујући да преименовањем наставног предмета **Српски језик и књижевност**, нијесу повријеђени ни **Устав РЦГ** ни **Општи закон о образовању**, те да добронамјерним и демократским (евроатлантским) преименовањем наставног предмета, са тим урокљивим, недемократским, ретроградним, феудално-бизантинским и клерикално-догматским именом **Српски језик**, није дошло и до преименовања службеног (само да му се име не помиње) језика у црногорским школама, да тако нешто (не дао Бог) ни он ни његов министар никада нијесу ни помислили, на концу – да се у вези са језиком и његовим именом није ништа ни догодило, јер се настава у црногорским школама и даље изводи (додуше отежано) на том службеном, што би (за оне који смију признати) требало да значи српском језику, па му је све то, на крају, и сам Уставни суд притврдио, издајући му неоповргљиву признаницу, којом му завазда јамчи да није било оно што је било, те да он, помоћник, ама ни његов министар, нијесу прекршили Устав и законе.

Међутим, у свом недавно објављеном **Лексикону педагошко-психолошких појмова**, г. Дамјановић признаје да, ипак, јесу и да се, данас, настава у црногорским школама изводи на неким другим језицима (онима чија су имена садржана у имену новог наставног предмета, коме је он, по свему судећи, свесрдно кумовао, можда био и његов обретник), а не на оном који је записан у Уставу РЦГ и у Општем закону о образовању. Наравно, ово признање нити је израз изненадне гриже савјести нити новопробуђеног истинољубља г. помоћника, већ напротив – то је још једна замка за збуњене и неупућене (нарочито уплашене и равнодушне), позната као «признање фактичког стања» пошто се оно претходно смишљено, шибицерски произведе. Као један од његових креатора г. Дамјановић хоће сада да, у виду «кратких и сажетих» дефиниција, као «израза суштине» појмова на које се оне односе, како је то уобичајено код објашњења лексикографских одредница, обзнани своја ауторска права над цијелим пројектом школске «ренесансе» у Ц. Гори, посебно над педагошким изумом стољећа који «једном броју грађана оставља право личног избора и слободу да (наставне предмете у школама и школској документацији) називају ко како хоће» (Р. Дамјановић, Дан, 30, август 2004), што упућује на помисао да је и цијела «језичка реформа» у ЦГ погрешно приписана само министру С. Бацковићу.

Наиме, у поменутом ЛЕКСИКОНУ, на стр. 165, уз одредницу **Настава на два језика**, помоћник Дамјановић, без имало зазора, али свакако охрабрен признаницом Уставног суда о сопственој непогрешивости, и насупрот свему што је тврдио док те признанице није било, наукује: «У Црној Гори настава се изводи на два матерња језика: (1) српском, црногорском, бошњачком (босанском) и хрватском и (2) албанском језику».

фебруар, 2006.

Баш брига г. Дамјановића (када му је признаница у цепу) шта је раније доказивао и што у Закону пише да се настава изводи на (неком-непоменом) службеном језику. Он очигледно о појмовима матерњи, стандардни, књижевни и службени језик и разликама међу њима, зна само оно што је казао уз одредницу **Матерњи језик** – «језик који се учи од мајке», а, «као наставни предмет је дидактички прерађена наука о језику и књижевности», или, можда, неће да зна.

С друге стране, како год читали цитирану натукуницу (да ли бројеве у заградама прихватили као основне или као редне), испада да г. Дамјановић под два подразумева шест, што значи да се настава у црногорским школама изводи на шест језика, а што не само да нема никакве везе ни са стварношћу, ни са Уставом и законима, ни са педагошко-психолошким појмовима, него, искрено речено – нема ни са здравим разумом. Заправо, тежа будалаштина, очигледнија неистина и опакија подвала тешко да се могла изрећи у краћој реченици.

Оно што је г. Дамјановић навео уз, комплементарну овој, натукуницу **Двојезична настава** (стр. 52) више личи на чуда из новинарских рубрика типа вјеровали или не, па га је и непотребно коментарисати. Међутим, пошто постоји могућност да то «чудо», управо преко Дамјановићеве реформе образовања, ускоро постане наша реалност, с обзиром на чињеницу да у Ц. Гори више не постоји ниједна породица, а камоли учионица, у којој нема ученика двије или више националности и пошто национална различитост у Ц. Гори и код помоћника Дамјановића, подразумева и обавезну језичку различитост, ево, како се тај проблем, по г. Дамјановићу, бесконфликтно рјешава у настави: **«ДВОЈЕЗИЧНА НАСТАВА - вид наставе за ученике двије националности који живе у истој средини. Организациони облици могу бити различити; (1) исти наставни садржај се излаже на истом часу прво на једном, затим на другом језику; (2) наставно градиво се на једном часу излаже на једном језику, а на сљедећем часу на другом језику; (3) наставно градиво се на једном часу излаже на једном, а на сљедећем часу та иста грађа се понавља на другом језику; (4) један дио наставних предмета се у цјелини изводи на једном, а други дио на другом језику.»**

Штета што г. Дамјановић није навео и гдје се то изводи оваква настава. Колико нам је познато у његовом Каменску не, премда и тамо онедавно живе ученици двије националности.

На крају, не треба заборавити да се ради о књизи која је, у позамашном броју примјерака, дистрибуирана свим школским библиотекама у Ц. Гори, као обавезујућа литература за наставнике и да, с обзиром на службени положај њеног аутора, за многе од њих има снагу објаве и декрета. Додуше, с обзиром на цијену (10 €) можда и Св. писма. Но, нека - увијек је било: који су учили народ чинили су то бесплатно, који су га залућивали то су двоструко (на)платили.

□

ОТПОР РАЗАРАЊУ ДУХОВНОГ И КУЛТУРНОГ ЈЕДИНСТВА СРПСКОГ НАРОДА

Четврти број Распећа језика српскога, промовисан је на најпознатијој и најпосјећенијој културној манифестацији код нас - међународном Сајму књига у Београду. О новом, тек штампаном Распећу, који је захваљујући напорима уредништва, прерастао у часопис за језик, књижевност и друштвена питања, као и актуелној друштвено-политичкој ситуацији у Црној Гори, која је прузроковала распеће и страдање српског језика, том приликом је говорило више уважених културних посленика

Трибину под називом „Залога у одбрану језика српског“ у сали Слободан Селенић, хале 14 београдског Сајма књига, 26. октобра прошле године организовао је Одбор за одбрану српског језика. Уводну ријеч овом скупу дао је **мр Михаило Шћепановић**, напомињући да је и претходне године на истом овом мјесту било ријечи о страдању српског језика и професора у Црној Гори, које је просветна власт оставила без посла, а они су, нагласио је Шћепановић, тражили да им суди закон савремене демократије и обезбиједи право на језик и елементарно људско право – право достојанства.

По ријечима историчара умјетности **Николе Кусовца** распећу језика српског претходило је усјековање ловћенске главе и сумрак Ловћена, што је још давне 1969.г. композицијом „Сумрак Ловћена“ предочио најзначајнији српски ликовни стваралац Петар Лубарда:

- Сабрани материјал који се тада излио кроз кист и перо стваралаца, ужаснутих оним што нам се спремало, а што се распећем језика обистињава, може се сагледати како су ондашњи потоњи „кумровачки“ ђаци извели удар на српско биће и како су распели српски језик. Најумнија српска глава и онај који је представљао залог свеколиког српства – Његош скинут је са трона и то је био почетак онога чему присуствујемо, а што цио државни апарат једног младог, надобудног кумровачког ђетића данас, без милости и без осјећања части према својим прецима, на најсуровији начин чини у несрећној и неслободној Црној Гори – казао је Кусовац.

На трибини „Залога у одбрану језика српског“ говорио је и **Мићо Цвијетић**, главни и одговорни уредник „Књижевних новина“. Он је истакао да часопис Распеће обликују они који упорно и истрајно бране свој језик и његово име, а промовисани, четврти број окупио је и велики број аутентичних стваралаца са цијелог језичког подручја, којима је заједнички циљ заустављање процеса разарања духовних и културних вриједности, ство-

рених на српском језику. „Нови број је лијепо и модерно обликован са свим садржајима које треба да има један озбиљан часопис – информативни и белетристички текстови угледних писаца, прилози из српске духовне баштине и језику, есеји, репортаже, коментари, преводи, као и осврти страних новинара о збивањима код нас,“ сматра Цвијетић.

По мишљењу проф. др **Милоша Ковачевића** ниједан релевантан критеријум не даје за право власти у Црној Гори да се бави преименовањем српског језика, између осталог и због податка о броју од 63 % становништва, које се на попису у Црној Гори изјаснило да говори српским језиком.

Књижевник **Гојко Ђого** је изнио мишљење да прекрштавање српског језика представља најопакнији потез у реализацији црногорског друштвеног и прозелитског пројекта, јер су, сматра Ђого, језик, вјера и традиција битне одреднице сваког народа:

- Да би идеологија монтенегринства задобила што већи број присталица један политички и криминални клан проблематизује чак и вјеру и језик својих очева. Заслијепљени антисрпском мржњом они би рађе клањали, него молили у српској цркви и рађе лајали, него говорили српски. Ово, најприје антисрбијанско, потом антисрпско осјећање једног дијела Црногораца, поглавито из староцрногорске 4 нахије, старо је више од вијек и по, а све што се последњих деценија дешава у Црној Гори и Србији потврђује да су дјеца комунизма наслиједила најзлоћудније особине својих очева. Вјерујем да за ову болест има лијека, само љекове треба примјењивати стрпљиво и дуго. Не вјерујем да ће тај коров икада бити ишчупан из торине, али нека га буде што мање - казао је Гојко Ђого и додао да ако се коров не буде чукао може се догодити да најодважније борце за очување вјере и језика, у мраку загрле браћа без језика, али са свиленим гајтаном у рукама, као што су то некада чинили мутавци у дугим, кожним капутима - ђеца из исте школе и исте памети.

Књижевник Г. Ђоџи, проф. др Ј. Делић, проф. др М. Ковачевић, проф. др М. Ломпар, др М. Шћејановић, ијесник Љ. Ршумовић, књижевник М. Вуксановић, др М. Цвијетић, проф. др Н. Кусовац, проф. В. Мајковић

За професора **Мила Ломпара** извориште црногорског језика, као неправде и накарадне замисли и тежње, оличено је у духу титоизма, а тај дух је резултанта извјесних сила, које дјелују кроз вријеме и проналасе различито обличје. Последица титоистичког духа је управо замисао о црногорском језику, која ствара пожељне реакције код оних који га проглашавају, а код оних који се противе таквом језику изазивају потиштеност и агресивност. У оспоравњу црногорског језика, сматра Ломпар, од помоћи нијесу ни резигнација, ни агресивност, а формула чије дјеловање може да помогне, јесте поновно формулисање онога што као српско национално саморазумевање треба да буде пренесено у ново вријеме.

Истичући да не постоји историјски, лингвистички, нити културно-историјски разлози због којих би се неки нови црногорски језик издвајао из српског проф. др **Јован Делић** је оцијенио да је, у ствари, на дјелу покушај промјене идентитета црногорског човјека у духу усташког програма Секуле Дрљевића, а у том циљу извршена је промјена химне, преименовање језика и настојање да се оживи мрвворођенче – тзв. црногорска православна црква. По мишљењу Делића, језичко насиље је најпогубнији дио општег духовног насиља, а последице тог насиља, у којем, по његовој оцјени, саучествују све институције у Црној Гори, па чак и Уставни суд, већ данас су катастрофалне.

Према ријечима **Љубивоја Ршумовића**, председника Књижевно-просветне заједнице Србије, борба за српски језик је велики испит и

„Драјфусова“ афера за све српске и црногорске интелектуалце, јер, и српском језику и Србима је било тешко много пута кроз историју, али језик никад овакву издају није доживио, закључио је Ршумовић.

- Зар је могућно да у црногорским школама, нигдје осим у Никшићу, и то њих неколико, нема других наставника српског језика који бране свој предмет и његово име, и зар није свуда у црногорским школама, од када их има, учен српски језик по правди, по природним правилима, и колико црногорских интелектуалаца завиди никшићким професорима етике, кријући такву истину у себи, запитао се књижевник **Миро Вуксановић**. Сви одговори, по Вуксановићу, воде Његошу, јер је он тај који је отворио прву црногорску школу и написао „страх животу каља образ често“, а у Црној Гори, која је озидана ријечима храбрости, последњи догађаји око преименовања језика, упућују на то колико је жив и истинит Његошев стих о страху.

У представљању часописа Распеће језика српскога учествовао је и професор **Веселин Матовић**, члан уредништва које је одговорно за промовисани, четврти број. Он је казао да су никшићки професори, који су бранели српски језик остали без посла, након годину дана још чвршћи у увјерењу да је њихова борба и жртва имала смисао, која се сада наставља напорима на издавању часописа Распеће:

- Овај број тежи да постане један озбиљан књижевни часопис, да буде српско гласило у Црној Гори у којој је све погашено и уништено. Наш часопис је настао у провинцији, али су у

ПРОМОЦИЈЕ

њему текстови значајних имена, не само из наших метропола, већ и из европских, америчких, а неки од њих су управо за њега и писани. Часопис још није добио праву форму, али се надамо, да ће у наредним бројевима бивати све бољи и садржајнији и с правом очекујемо да убудуће неће бити штампан милошћу добротвора, већ новцем од продатих примјерака, нагласио је Матовић и поручио да је циљ **Активна професора**, који су покренули издавање **Распећа**, окупљање најзначајнијих стваралачких имена са свеколиког српског језичког простора од Суботице до Херцег Новог и од Ниша до Бања Луке, како би ово гласило постало симбол отпора разарању духовног и културног јединства српског народа. Чувањем тог јединства успјеће да се сачува и име српског језика у Црној Гори, закључио је професор Веселин Матовић.

□

Миро ВУКСАНОВИЋ У СТРАХУ СУ ВЕЛИКЕ ОЧИ

Летос, у јулу, ишао сам у Херцег Нови, на Стефанов камени трг, код мале цркве, да отворим тамошњи Сајам књига. Иначе, сваке године, у различитим приликама, лепим и мање лепим поводима, говорим на скуповима. То чиним једном недељно, у просеку, а увек с готовим текстом. Тако сам и мирнији и сигурнији. И није ми се никад десило да неко унапред тражи, на проверу, спремљени говор.

Међутим, моји новљански домаћини који ме често зову у свој град, који имају пуно поверење у оно што као писац радим, гостопримни и искрени, пријатељски су ме замолили пре свечаности да два-три места ублажим, да мање уцрним једину савремену државу чије се вођство одриче својих држављана, њихове вере и њиховог језика. Нећкао сам се, а потом пристао. Да некога не би казнили због мојих речи. Препознао сам страх који се шири у концентричним круговима око црногорске дукљократије.

Летос, такође, имао сам у Колашину књижевно подне, у невакат, када се коси, када је одмарање у хладу, крај Таре, најугодније. Нисам ни помишљао зашто је мојој књизи

намерно дато место усред бела дана, мада сам разумео зашто су у исти минут, на суседни улаз, један за другим, надмено, у инат, пристизали барјактари покрета за *независну, усјравну, достојанствену* итд. Црну Гору, која, рекли су, *никад није јела хљеба с њријекора*. На челу им је био пресличар с лажним руном.

Тек после подне, у ресторанчићу над реком и воденичким чекталом, у опуштености и поверавању уз понеко пиће, разумео сам опрез, дупли, домаћински и свој. Тај опрез је казивао: требало би задана стићи у кућу, никад се не зна кога ће појести мрак.

Такође летос, у јулу, пре одласка у Херцег Нови и у Колашин, о чему сам малочас говорио, пред хотелом „Оногоштом“, срео сам професора Матовића. Више смо *слијејали раменима* но што смо причали. Само сам питао: *Иишја?* Одговорио је: *Иишја. Све јоре.*

Онда сам упитао себе, као што сада питам вас, зар је могућно да у црногорским школама нигде осим у Никшићу (и то њих неколико, с понеким солидарним гласом) нема других наставника српског језика који бране свој предмет, његово и своје име, зар није свуда у црногорским школама откад их има учен српски језик, по правди, по природним правилима. И питао сам колико црногорских интелектуалаца завиди никшићким професорима етике, колико завидних такву истину у себи крије.

Сви одговори, разуме се, воде к Његошу, јер је он прву црногорску школу отворио, јер је он написао:

Страх живоју каља образ честю.

Никад као летос, у Црној Гори која је озидана речима о храбрости, нисам видео колико је жив и колико је истинит Његошев стих о страху. И тек сам летос, изблиза, директно, видео колико је црногорске храбрости претекло. Мало више од онога што се задржало у подвигу никшићких професора српског језика који су изгубили посао да не бисмо изгубили образ.

(Трибина на Сајму књига, Београд, 26. X 2005)

Радинко КРУЛАНОВИЋ

ЛАКО ЈЕ ПЛИТКУ БАРУ МУТИТИ

Философ **Макс Шелер** ће рећи како нај-прецизнија дефиниција човјека гласи: Човјек је биће које може да каже НЕ. Међутим, у Црној Гори ова дефиниција и нема велико важење и примјена јој је мала из разлога што актуелни режим одлучује кад шта и како треба да се каже. Изузимам оне који не климају главом по наредби, изузимам оне који имају своју главу и који се њоме, дакле, главом умију служити.

Читајући ових дана **Интелектуалну историју Европе од Марвина Перија** и подстакнут његовим текстом **Обликовање „новог човјека“**, запазим: „Тоталитарна диктатура се не задовољава спољашном послушношћу својих поданика; она захтева безусловну оданост маса и подршку пуну одушевљења... Она настоји да створи „новог човека“, човека који посвећује своје тело и душу партији и њеној идеологији... Истина, правда и доброта су оно што партија одреди, а идеолошка скретања су забрањена“.

Намјерно се политизује све у друштву: језик, култура, црква, књижевна дјела, историја, умјетност, наука, медији, природне љепоте, спорт, позоришне представе, све што актуелном режиму падне на памет. Потребно је нацију одржати у стању „идеолошке будности“. И сваког ко подигне глас треба ућуткати и све што помоли главу треба по њој ударити. Мислити слободно може се само у мислима, мада се они труде и мисли да исконтролишу, јер и сама помисао је гријех. Они све што раде, раде добро и неизоставно европски и трансатлански, а други што раде то је ретроградно и ко зна шта још, али је сигурно негативно и још једном ретроградно. Све по оној, из приче - држите лопова!

Говоре о Европи и европском стандарду, стандарду који је само привилегија њих богова. Дјецу школују у иностранству или домаћим резерватима, а нама су наметнули афрички стандард и све то представљају као нормално, јер су они синови Сунца и Мјесеца, они ведре и облаче, а сви други су робови божији, тачније њихови робови. Они пишу нову историју, нови језик, нове вриједности, нову цркву, новог човјека и ко зна шта још, мада небитно, јер све што они стварају, они стварају као добро и непогрешиво.

Данашња Црна Гора је захваљујући актуелном режиму обезглављена, обамрла, непросвијећена, некултурна, у њој се подстиче поданички дух и владавина медиокритета. Дух осредњости и неписмености присутан је свуда. Говоре о реформи образовања, а занемарује чињеницу, да образован, није онај који зна, већ онај који има образа. Преписују, преузимају, калеме туђа искуства у школству и култури, своја занемарују, као неевропска, не знајући да европски дух није дух

ако сваки народ не унесе своју препознатљивост, свој идентитет. **Никита Михалков** ће тако негдје рећи: Американци сматрају да је цивилизација булдожер, мисле да би имао Рембранта, Гогена, требају само паре. То је велика заблуда. Купио си Рембранта и окачио на зид и, мислиш да си прошао исти пут као човјек који осјећа Ребранта историјски, културно, чак и генетски.

И за њих, где чуда, неки интелектуалци мисле својом главом, може ли то бити? У чуду се нашли, како то неко мисли својом главом, кад они тако не мисле, јер они мисле из једне главе. Кажу нам, да смо политични, и јесмо, јер нијесмо идиоти, по старој доброј традицији истинске европске културе и духовности. Чудо како се то могло десити, кад су у Црној Гори у великој мјери „интелектуалци и креативни умјетници само преносиоци званичних истина“. Како? Па лако! Ми смо „оштрашћени просвјетари и један од реметилачких фактора у Црној Гори“, рећи ће, какав парадокс, логичка бесмислица, каква лаж.

питају се, ко се то дрзнуо да руши Потемкинова села? Ко? Кад и по ријечима **Исаије Берлина** интелектуалци су у тоталитарним друштвима, какво је очито и Црна Гора, само „технички увежбани верници“, које власт види „као бескрајно растегљив материјал“.

Нијесам претенциозан, нијесам исувише критичан, али јесам запитан – како неко може бити интелектуалац или се сматрати интелектуалцем, а немати свој став, немати своје мишљење? „Људи који заспу црвени, пробуде се шарени, а затим пред камерама спале партијску књижицу, само су културни радници а не интелектуалци“, рећи ће **Никита Михалков**. Чини се да нас има исувише црвених, шарених, и оних који пред камерама изгарају као велики синови народа.

И да ли тако до у недоглед, или се већ препунила „мјешина гријеха“? Није ли „најочитији знак да је једно друштво покварено и да пропада... тај да све оно племенито постаје смешно: правда и љубав, патриотизам и хуманост, верност и чистота, милосрђе и искреност“, рећи ће **Божидар Кнежевић**.

Ликују како су очистили школу од великосрпства, говоре својим затрованим језиком, а заборављају да „језик је хранитељ народа. Докле год живи језик, докле га љубимо и поштујемо, њим говоримо и пишемо, прочишћавамо га и украшавамо, дотле живи и народ: може се међу собом разумијевати и умно соједињавати; не прелива се у други, не пропада“, рећи ће **Вук** и још ће рећи Вук - Боље је неправдо трпљети него неправдо радити.

Распеће језика српскога је глас оних који могу и смију рећи, глас оних који су дошли у „зреле године да би кварили своју биографију“, глас оних који једино знају за страх божији.

(Промоција **Распећа**, у Бару, новембра 2005)

150 ГОДИНА
ОД РОЂЕЊА
НИКОЛЕ ТЕСЛЕ

ГЕНИЈЕВЕ СУЗЕ

НИКОЛА ТЕСЛА И ГУСЛАР ПЕТАР ПЕРУНОВИЋ - ПЕРУН

Легендарни црногорски гуслар из Дреновштице, Петар Перуновић-Перун, који је током Првог свјетског рата својом поезијом и гулама позивао добровољце из Америке, био је и публициста. Стотине чланака објављује у СРБОБРАНУ, а када је о њему објавио запис др Паја Радосављевић у својој књизи „То су Словени” - Никола Тесла га замоли да му доведе тог славног српског гуслара, да га упозна и чује.

Тај сусрет двојице знаменитих Срба, описује Перун:

„Бјеше дивно мајско јутро, а напољу, као и у мојој души - све весело.

Очекујем да ми се јави пријатељ, проф. Њујоршког универзитета, др Радосављевић, јер Тесла ријетко кога удостојава, пошто се одвојио од друштва и предао науци, те ниједан час не проводи залудно.

Позив

Кад зазвони телефон, поскочих и рекох: „Мој докторе, честито кољено, јесу ли добри гласи на уранку, од нашег Тесле крилатога?”

„Гуслару, будите спремни”, рече доктор Паја, смијући се. ”Тачно у десет ура будите пред Теслин кабинет. Жели да Вас види.”

Ношен големом радошћу што ћу видјети највећег човјека данашњег доба, тачно у секунд сам доспио лифтом на двадесети спрат, пред сјајна врата, на којима писаше: „НИКОЛА ТЕСЛА”.

На притисак звона, врата се отворе и преда ме

изађе отмен господин, који упита, шта желим и који сам. Кад му се казах поведе ме у сјајни Теслин кабинет, као да сам ушао у рај, јер инстинктивно осјетих како се примичем једном божанском бићу.

Безбројне справе и физички апарати, сјајни кабинетски намјештај а беспрекорни ред и чистоћа, одаваху боравиште великог генија.

Теслу затекох у часу док сједијаше за столом а у руци држаше једну свијетлу стаклену куглу, која му прављаше ореол, те личијаше на Христа.

То је та славна Теслина лампа бежичне свјетлости.

Ја му се поклоним и с неколико бираних ријечи поздравим га, док ми он снажно дрмаше руку, показујући фотељу у коју ћу да сједнем.

Права слика Косанчић Ивана

Али, не сједох одмах, већ очаран његовом појавом, задивљено сам нетремице гледао у ту људску красоту, посматрајући најљепшег господина којег сам икад у животу срио и видио. Високог и правога као копље убојито, а лијепог и милог као најљепша дјевојка, стајао је преда мном, тај Свети Геније - НИКОЛА ТЕСЛА, који ме намах подсети на прослављеног косовског јунака Косанчић Ивана:

„Висок јунак, танак у појасу
Стаса витка, хода поносита,
Јуначкога ока и погледа,
Коса врана ко крила гаврана,
Права слика Косанчић Ивана.”

Пошто сједосмо, Тесла рече како је за мене чуо и зна да сам војник и гуслар, а он воли гусле и народну пјесму. Има, рече, ћирицом штампане све Вукове народне пјесме, које често чита да освјежи свој матерњи, српски језик, да га не заборави.

Гусле је заволио још као дијете у родној Лици, а посебно је сада “очаран српским јунаштвом које је потамнило славу Грка и Римљана, и ако будемо имали у новој младој држави, одлучне и мудре вође, као што смо их имали на бојном пољу, бићемо срећни и напредни.”

Царска вечера

Знајући колико му је сваки минут драгоцен, пошто посјећех, кренем да идем, а Тесла, пратећи ме, у знак пажње и пријатељства, позва ме на вечеру.

Био сам гост краљевима и министрима, војводама и ђенералима, бановима и сердарима, владикама и гувернерима, али ничије гостољубље ми није било тако драго као Теслино.

Зато с великом захвалношћу прихватих тај позив и толику част.

Вечера је била припремљена у дивној ресторацији хотела “АСТОРИЈА” и то за само три особе: ТЕСЛУ, ДР РАДОСАВЉЕВИЋА И МЕНЕ.

Шта да кажем: царска вечера.

Тесли је 64 године, али је тако здрав, чио и снажан, да му човјек не би дао више од 36 година.

За сво вријеме обједа, био је раздраган, шалећи се укусно и духовито, причајући сијасет успомена из свога дјетињства и раног ђаковања.

Жене – нерадо читана тајна

Усудих се да га упитам, зашто се не жени. Нашта ми он кратко и врло озбиљно одговори:

“Нерадо читам ту тајну природе”.

Причао сам о многим љепотама наше отаџбине, а кад поменух красоте нашег Дурмитора и његових језера, он уздишући рече како би се веселио још то да види..

С вечере смо пошла сва тројица у кабинет, да Тесла чује јек гусала, које не бјеше чуо, вели, више од четрдесет година.

Запојао сам „Старог Вујадина” и посматрао како се Тесла мијења, све док му сузе не грунуше низ лијепо лице.

То ме још више инспирише те снажно запјевах, а кад заврших, Он ми ЧВРСТО стеже десницу, па ће рећи др Радосављевићу: “Гусле су најјача сила која осваја душу Србинову”

Пошто мало преданух, испјевах му “Омера и Мериму”, “Бој на Куманову” те неколико лакких севдалинки.

Тесла рече, како га импресионира јуначка смрт оног црногорског мајора што погибе са својим батаљоном на Скадру (Павле Пламенац) а онда ће ми још рећи:

“Ви сте срећни, Гуслару. Ви ћете својом пјесмом свуд стећи пријатеље, нарочито међу Србима и Хрватима, зато бих вам препоручио да вјечито останете у том послу, да пјесмом и гуслама ширите љубав, слогу и јединство. Тиме ћете најбоље користити своје народу.”

„Јако сте ме ганули”

“Ја сам, господине Тесла, својим гуслама измамио много суза, али ме ничије нијесу тако дирнуле као Ваше...”

“А што, Гуслару?”

“Зато што сам вјерово да велика бића не могу лако да се гану...”

“Е, али знајте да ме је нешто велико, јако гануло. Велика и снажна српска пјесма уз гусле, чија снага се не може измјерити”, па се присјети како је у његовом Смиљану чуо гуслара који пјева о Марку Краљевићу, који једним махом сабље одсијеца главе дванаесторици Арапа, па да би се приближно увјерио да је то могуће, једном приликом, кришом од родитеља, уђе са сатаром у рукама међу младе стабљике кукуруза и поче да размахује, правећи велики ршум и штету, након чега је добио прописну порцију батина од оца проте.”

НАСЉЕЂЕ

“Ода Тесли”

Инспирисан свим оним што је доживио приликом тог сусрета, Перун је испјевао, снимио и грамофонску плочу с “ОДОМ ТЕСЛИ”, упутио:

“Славни Тесла, геније науке,
змај огњени из јуначке Лике
од словенске крви и кољена
Лички Србе од јужних Словена.
Шаљем вама гусле црногорске
и четири плоче грамофонске
да се вама у самоћи нађу
да тражите благодети тајне
за стварање људске среће трајне:
и да се ђетињства сјетите
кад сте можда најсрећнији били,
кад сте први изум изумили
и јунаштво прво учинили
те посјекли триста угурсуза
у бабовој њиви кукуруза.
Да се може од воде и зрака
начинити таква сила јака
да планине може разорити
и пучине морске исушите
и нагнати моћног сунца зраке
што огрија слабе и нејаке
и да једна сјајна сијалица
грије земљу као сила сунца.
Да се може биље одгајити
на планини као у жупнини,
и да ријеч људска, пјесме, слике
могу лећет у етар без жица
као јата прекоморских птица,
и да људи међу се говоре
с једног краја другом од свијета
да се могу очима видјети
и пронаћи од самрти зраке
да заштите слабе и нејаке
да не чине људи и народи
што не бише себи били ради.
И пронаћи љековите струје
што кроз нерве благородне струје
и од свијех болести лијечи.

Још прориче као пророк свети
ОН геније ума и памети
да се људи сами спасавају
и Господу да не досађују.

Честитка

А осамдесетогодишњицу рођења Перун Тесли овако честита:

“Сад славимо бесмртнога Теслу
крилатога и видовитога
коме равна у свијету нема.
Србин има Теслу чудотворца,

Петар Перуновић - ПЕРУН

који чуда у свијету ствара.
Марс потреса, дозива без жица
и свјетлошћу свијет обасјава
а кроз етар, кроз Теслино царство
пиште струје као љуте гује.
Када би се Тесла расрдио
због лакомства пакосније људи
па за казну свјету одузео
оно што му јесте даривао
у таму би свијет потонуо.
Зато кличи пребијела вило
с Фрушке горе и Авале плаве
славне Лике и са Велебита
са Ловћена и сњечног Триглава:

“Ко је Словен нек на славу хита
вјечно славље Тесли да честита.”

Слава Тесли новом чудотворцу
што је чудом свијет задивио.

Бог му дао здравље и весеље
нашем род славном и српскоме

који слави свога светитеља

Светитеља Теслу Личанина

највећега међу највећима,

најмилијег међу најмилијма.

Благо оном који има свога.

Свој својега никад издат неће.”

поноћи види као у по дана. Он веле има некакву
ладну ватру без дима, која је исто тако ладна
као пласа леда а да се уз њу можеш огријати као
уз најврћу пећ. Он може том лампом да запали
сва мора и ријеке да горе ка да су од гаса. Он
умије да направи пушку којом може из Америке
да убије човјека насред Црне Горе.

- Еј да нам је јаднијема једну хиљаду таквије
пушака, да побијемо Турке и Латине – додаде
Иван Живков, пушећи.

- Тако ти Бога Никола, да ли се зна окле је тај
чојек, како му је име и које је вјере и народности
– запита Милован Костић.

- Из Лике – одговори брзо Никола. - Србин је,
православне вјере а име му је Никола Тесла.

Давно чувена бајка

Иначе, Перун јео Генију, који ће предњим поносно
сузе ронити, чути у раном дјетињству, на једно-
м ноћном сједнику у родној му Дреновштици.
И то баш од неког Николе Миркова, гуслара,
који умјесто да гусла, исприча, како се тадашњи
дјечак Перун сјећа, ову бајковиту скаску:

- Прича се по свијету да се у некаквој земљи
Америци појавио видовити човјек, који има
божје очи и уши, те може са земље видјети шта
се на Мјесецу ради. Он веле, може да дозове из
Америке у Црну Гору и да разговара са Књазом
насред Цетиња, да нико не зна и не чује, осим
ова двојица шта су и о чему разговарали. Он
има некакву лампу, којом може из Америке
да освијетли сву Црну Гору тако да се усред
фебруар, 2006.

Је ли то из оне Лике што се у пјесмама поје? – упита
Милосав Шћепов.

- Јесте – одговори Никола.

- Живјела поноситта Лика кад је таквог Србља
одгојила. И да му се име по свијету слави ка
Милошу и Марку – кликнуше у глас причом
очарани слушаоци и коло отпоче наново да игра.

- Тако сам те вечери први пут чуо за име Николе
Тесле од гуслара Николе Миркова, којег у
Дреновштици због те приче, прозваше: “Никола
Тесла” – сјећао се много времена потом, Петар
Перун, али не знамо да ли је и испричао оном
пригодом, у хотелу „Асторија”, славном Србину
из Смиљана.

*(Браћо сам свима који се жртвују за истину и
слободу српску, Ваш Јован Дујовић)*

ПРЕВОД

Протопрезвитер Василиј ЗЕЊКОВСКИ

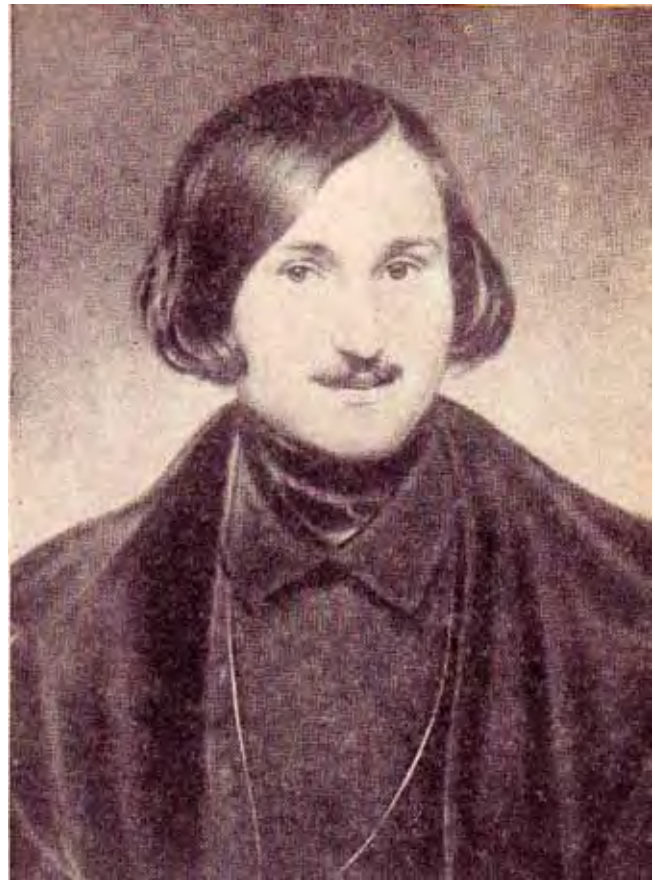
Н. В. ГОГОЉ И ЊЕГОВА

ТРАГАЊА ЗА ВЕРОМ

(наставак из претходног броја)

Истраживања посвећена Гогољевом стваралаштву имају своју властиту историју која представља веома занимљиву страницу руске културе: најважније и најсушаственије код Гогоља још увек је мало познато како истраживачима, тако и широј јавности, али узрок томе није недостатак интересовања или занемаривање дела великог писца, већ неадекватност приступа који не дозвољавају да се Гогољава дела разумеју. Гогољ још увек чека на свог читаоца, на оног читаоца о ком је он маштао а који би умео да осети плам његове душе. Такав читалац стасава, и може се са сигурношћу рећи да ће време Гогоља у Русији так доћи. Снажењем озбиљнијег и минуциознијег духовног приступа Гогољев значај не само да неће бивати мањи, већ ће, напротив, јачати, те ће тако његов несхваћени гениј још дуго и дуго утицати на руску душу.

Не може се рећи да Гогољ није будио интересовање и код оних за које је горе наведено непознаница. Са жаљењем се мора констатовати да у већини случајева Гогољева религиозност и мистичност служе само као илустрација властитих идеја и погледа (као пример можемо навести књигу Мерешковског о Гогољу). Чак и они, који су кадри да сагледају Гогољеву духовност допуштају себи недопустиви а понекад и потпуно неумесан подучавајући тон, као да би њихове интервенције и упутства могли макар и донекле да утичу на унутрашњу логику Гогољевих преживљавања, која се једино намерно може не уочити. Управо истраживачи који су трагали за духовним код Гогоља морали би да поседују нарочит осећај за његова унутрашња преживљавања, зато што код Гогоља, као код мало ког, нема неприродних или случајних наноса. Ми желимо да истакнемо, а што се коси са увреженим мишљењем, колоритан и веома оригиналан унутрашњи живота Гогоља, који је увек и живео, и мислио, и осећао на свој начин. Са једне стране, за Гогоља се може рећи да је пао на испиту вере, као што се, са друге стране, он може сматрати за мученика, али једно је сигурно: Гогољ се развијао на свој, оригиналан начин, не по неком програму, већ вођен понекад «неразумљивом», али чврстом

унутрашњом логиком његових преживљавања која су уобличавала његов унутрашњи живот.

Они истраживачи који теже духовности морају Гогољу приступити са одређеним страхопоштовањем. Сав његов живот је прожет тајанственим, благодатним утицајем Цркве. Његова душа, чак и у време када су узорни које је наметала култура имали на њу веома снажан утицај, чува осећај за таинствену страну живота. Мучан и непрекидан рад на самом себи учинило је Гогоља учесником у делу Христовом на земљи, а његов књижевни утицај и тајанствена борба која се још увек води око његовог односа према Цркви и хришћанству, чини његову личност једном од највећих у историји руске вером надахнуте културе. Није на нама да цепидлачимо и да поучавамо самог Гогоља, већ да се удубимо у његово стваралаштво како бисмо васпоставили истинску реалност свега што је Гогољ преживљавао. Он је живео и страдао на очиглед свих, на очиглед свих он треба да буде уздигнут, како би све оно важно у његовом животу трајало и данас.

Гогољева религиозност за нас је још увек непознаница, углавном због тога јер су питања над којима се он замишљао за већину нас веома

далека. Међутим, не треба заборавити да је Гогољ, прежививши велики духовни преображај, и даље остао типичан представник наше интелигенције која се формирала ван Цркве. Иако Гогоља нису интересовала нека социјално-политичка питања којима је била окупирана руска интелигенција, он је носио дубоко у својој души основну мисао Русије, мисао нашег народа о преображају живота, његову тежњу ка хришћанском резрешењу свих својих социјалних и личних потреба. Стихија овога света била је снажна у Гогољу, о чему сведоче његова генијална открића чичиковштине у нашој души. Међутим, Гогољева душа је била довољно пријемчива и за небеско. Припадајући својим мислима земаљском, трошећи сву своју животну и стваралачку енергију на овоземаљске циљеве и интересовања, Гогољ је дубоко у својој души носио неуништу тежњу ка небеском. Он је био истински мистик, који се није задовољавао обичном, свакодневном религиозношћу, у његовој души постепено су сазревале друге, узвишеније наде. Није Гогољ постао мистик преко ноћи, већ тек онда, када је у потпуности схватио духовни процес који се у њему одвијао, тек тада се он сасвим препустио ономе што је за њега било «најважније». У том смислу нема никаквог преврата који би његов духовни раст делио на два периода, он је остао веран себи, остајући исти током различитих периода свога живота. Иза реалисте, чија су дела окупирали целокупно мислеће друштво, дуго се крио мистик, и трагичан, тежак разлаз Гогоља са руским друштвом, до ког је дошло 1847. године, изнео је на видело тај одавно постојећи неспоразум.

Гогољев мистицизам, који је тако снажно обележио другу половину његовог живота, представља резултат делања оних снага душе које су се у њему веома рано формирале. Иако се део руског друштва удаљио од Гогоља-мистика, његов даљи духовни развој је показао да Гогољево окретање мистици није представљало усамљен случај за руско друштво. Гогоља је «оправдала» потоња историја духовних трагања руске интелигенције – у крајњем случају, у очима оних који су озбиљно схватили силовити стваралачки занос Достојевског, Толстоја, Чехова и других.

Међутим, чудно, иако многим од нас близак и драг својим религиозним замислима, својим мистичким тежњама, управо та страна Гогољеве личности и даље га чини неразумљивим, буквално противуречним самом себи. У суштини, ова интересантна подвојеност, која је са појавом

«Изабраних одломака» 1847. године Русији постала очигледна, траје до данас. Време историографског, не само непристрасног, већ минуциозног приступа Гогољу још увек није наступило. Проблеми који су мучили Гогоља још увек су превише живи за нас, и до данас Гогољеви противници се боре са њим. Оно што жалости, ипак, није та подвојеност, која је неминовна, већ та копрена неспоразума која до дан-данас скрива од нас истинског Гогоља. И то не само за оне којима је Гогољ драг и који га воле, којима је стало до снаге његове речи, која делује на душу, на целокупно руско друштво, већ и за оне којима је стало до духовног развоја Русије. Има нечег историјски неминовног, типичног, и ако баш хоћете, чак пророчког у религиозном животу Гогоља: тај страшни губитак духовне и физичке снаге која је пратила његов духовни развој, његово напрегнуће, замисли које су га сажикале, та привидна стваралачка неплодност, тај неуспех у подучавању вери. У Гогоља, сина свог времена, типичног учесника културног процеса увлачи се нека, другима неразумљива чежња за духовношћу, и он сред подсмеха, интрига и равнодушности улаже своје последње напоре не би ли духовно пробудио друштво и у овој неразумљивој борби са духовном летаргијом која влада друштвом он сагорева. Међутим, смрт није уништила дела: живот је издвојио и издваја жедне душе које, иако једва окусивши духовни живот, једва прогледавши духовним очима, журе да се са овим мрвицама, са овим прстухватом духовне снаге окрену друштву, вољно узимају на себе крст пастира – појава типича за руску религиозност - да би својим слабашним снагама вратили у живот, разгорели жар у духовно обамрлом друштву.

Несхватање религиозног живота Гогоља није, наравно, случано у историји наше самосвести, али због тога то није ништа мање тужно. Један од основних услова духовног препорода Русије јесте успостављање живе истријске везе са духовним трагањима претходних поколења, будући да само уз правилну историјску оријентацију наше замисли и планови добијају потребну гипкост и снагу, упијају духовну енергију друштва која се сакупила кроз историју. У том смислу разјашњење духовног сазревања тако истакнутог и оригиналног човека какав је био Гогољ има не само историјски, већ веома велики значај за савремена духовна трагања у нашем друштву данас.

Превела Драјана Керкез

ИНФОРМАТИКА

Ћ И Р И Л И Ц Ј

ребус

Милојко Пушица

Најпопуларнији оперативни систем на свијету доступан је и на нашем језику! Илустрација је преузета са сајта www.microsoft.co.yu

Превод прочеља / Serbian Interface радно окружење Windows-а XP на српском језику, ћириличном и латиничном писму.

Др Србислав БУКУМИРОВИЋ

(Београд)

– Од првих корака до широке употребе Вукове ћирилице у савременим информационом технологијама –

СРПСКИ ЈЕЗИК И ПИСМО У ИНФОРМАЦИОНОМ ДРУШТВУ 21. ВЕКА

«Резултати постигнути од научно-стручног скупа «Интернет и ћирилица...», одржаног новембра месеца 2003. године у Бијелини показују изузетан и видан напредак, не само у иновативности домаће технологије већ и у општем сазревању српске културе. Направљени су нови продори у примени српског језика и српске ћирилице у савременим информационом технологијама: Е-места (сајтови) свих установа културе и већине државних институција данас су на ћирилици; е-место «Пројекат Растко-Библиотека српске културе на интернету» укључен је у европски и светски пројекат «Гутенберг» као и пројекат Дистрибуираних коректора Европа; у оквиру пројекта «РАС» далеко се одмакло у изради српског електронског правописа који има 300.000 речи са комплетном правописно-граматичком подршком и изради велике описне граматике српскога књижевног језика; појавили су

се бројни нови ћирилички фонтови; највећи светски претраживач «Гугл» увео је српски језик и писмо као део своје понуде и претраживање по Вуковој ћирилици успешно се обавља на њему; најпознатија светска фирма Микрософт издала је «Офис» на ћирилици и тренутно ради на пројекту препознавања ћириличких рукописа на Таблет персоналним рачунарима; урађен је превод познатог оперативног система «Линукс» на српски језик и ћирилицу; чланови групе окупљени око «Нашег писма» превели су низ познатих софтверских производа на наш језик и писмо; никао је низ удружења која брину о заштити ћирилице, итд. итд.... Такође, примена нашег језика и писма у мобилној телефонији симболично је заступљена и на овом пољу учињено је веома мало.»

ЗАКЉУЧАК

Неопходно је, према нашем мишљењу, да држава предузме следеће мере:

- ❑ Да обавезе легалне увознике хардвера и софтвера, мобилне телефоније и представништва страних фирми да у оперативним системима и другим програмима буде заступљен српски језик и његово писмо, тј. ћирилица;
- ❑ Све веће присуство рачунара у школама разлог је да Министарство за просвету и спорт обавезе како испручиоце опреме тако и наставнике, да српски језик и ћирилица буду заступљени у настави информатике са правом првенства. (Овде пре свега мислим на оперативни систем, разне алате, односно инструменте, Интернет и претраживаче на интернету, разне мултимедијалне и друге електронске публикације, укључујући енциклопедије и речнике, итд.). То се делом односи и на универзитете. Ово је најбољи начин да се младе генерације у прихватању нових технологија навикну на употребу свог језика и писма;
- ❑ Службене и јавне институције обавезати да њихова електронска места, односно сајтови, буду на нашем језику и писму, наравно поштујући права националних мањина у местима где по европским стандардима имају права на употребу свог језика и писма;
- ❑ Обавезати службене и јавне институције да званична електронска пошта буде на српском језику и ћирилици.

Одломак преузет са Интернета

Internet

Ћирилица

Ћирилица

Ћирилица
Latinica
English

<http://www.srpski-jezik.com/>
cirilica.org - primena cirilice na internetu i racunarima www.cirilica.org
 СВЕ ЗА СРПСКИ - SERBIAN LOCALIZATION TOOLS www.jezik.org/srpski2004/
 Internet Krstarica - Srbija i Crna Gora www.krstarica.com
 Српко Претраживач www.srpko.com
 Google Претрага слика www.google.com

Крстарица Српко Google
 ПРЕГАОЦУ И TRAGАОСУ ПОМАЖУ И БОГ И ЉУДИ

ПРОЈЕКАТ
 ВИДИО ТЕМА
 СРПСКЕ
 КУЛТУРЕ
РАСТКО
 Промена писма Новости О пројекту Претрага Мапа пројекта Контакт Помоћ

Науке	Уметности
- Антропологија и етнологија - Археологија - Богословље - Историја - Лингвистика - Филозофија	- Драма и позориште - Књижевност - Ликовна уметност - Музика - Српска - Филм и телевизија - Фотографија

<http://www.rastko.org.yu/o/linkovi.html>

www.spc.org.yu	www.sanu.ac.yu
www.mitropolija.cg.yu	www.nbs.bg.ac.yu
www.snp-miletic.org.yu	www.beograd.com
www.podgorica.cg.yu	www2.serbiancafe.com
www.njegos.org	www.cafemontenegro.com

Шта се каже... а шта би могло да се пита?

PAZI DA JE Legalno:

ПАЗИ ДА ЈЕ Ћирилица:

Препорука: Кад шаљете писмо електронском поштом (e-mail) боље је да садржај поруке буде исписан енглеском азбуком, због могуће неподешености оперативног система за ћирилицу (како се то ради имате на горе препорученим сајтовима). Уз писмо пошаљите документ (фајлове меморишите енглеском азбуком) као прилог (attach) и ћириличне фонтове које сте користили, или документ претворите у pdf формат.

Не заборавите да укључите интернет заштиту.

ПРИКАЗИ

Јелица СТОЈАНОВИЋ

О гор(с)кој рапсодији у
Гор(с)кој рапсодији

(Тодор Живаљевић Велички: *Гор(с)ка рапсодија*, УНИРЕКС, Подгорица 2005. године)

Тодор Живаљевић Велички је рођен у Пећи 1950. године. Објавио је више књига (*Књига о бојама*, 1995; *Друга књига о бојама*, 1997; *Књига од снова*, 2000; *Трепети и заноси Адама М.*, 2002; *Удвајања*, 2002; *Удовица и друге приче*, 2003). Добитник је награда за кратку причу, и награда «Ристо Ратковић», «Марко Миљанов», «Михаило Лалић» и «Ћамил Сијарић». Како налазимо у његовој биографији (или аутобиографији у трећем лицу): «Упркос немирима и недоумицама сумног времена, повремено му се привиђа да живи у Подгорици. Сизифовски одрађује свој радни вијек служећи ученицима и литератури...».

Роман Тодора Живаљевића Величког *Гор(с)ка рапсодија*, роман је комплексне композиције, састоји се из неколике равни које се међусобно прожимају и паралелно егзистирају удопуњујући једна другу и стварајући слику и профил главног јунака романа Т. Ж. Величког и времена, односно времена која су повезана кроз главног јунака (и у којима је представљен главни јунак).

Оквирни дио романа смјештен је у кратак временски период од 3. новембра у 13 и 15 до 6. новембра 2004. у 12 и 10. Тај дио представља само један ток и аспект дат у роману - вријеме проведено у болници, са којим се преплићу и паралелно дају друге слојеви (смјештени у друго вријеме и у други простор): *Прилози за антибиографију Т. Ж. Величког са позиције трећег лица*: дио који се односи на дјетињство и даљу прошлост главног јунака (одсјај неког сасвим другог и дубљег времена); *Татјана* – кратке слике уткане у роман као игра између најљепшег сна и стварности једне младости; *Из мемоара Ика Иконијина Преливодића* – наглашена сатира и иронија која се односи на једну отуђену и одрођену, уплашену и тиме обезличену природу човјека, кроз чије је ријечи (позив на ћутање, «чување ћунтарице», измицање...) дата несрећа једног (па и било ког) времена и простора; *Из свеске списатељеве: дијалози* – разговор са старим другом, роману даје посебну димензију (и могућност да главни лик романа сагледамо из једне друге перспективе, и из једног не тако мрачног времена као што је оно у које је смјештена радња романа, као времена садашњег, унутра у болници и поготово изван болнице). Како се у самом роману каже: «Пресудну улогу у повезивању великог броја фрагмената у цјеловиту причу чини главни јунак, који се појављује у двоструко незахвалној роли списатеља и учесника догађаја, у сагласју двојних животних проседа, фиктивном и стварном, трагично преплетеном и сукобљеном, упркос горком спознању да је човјеку једино добро ако схвати да над свиме господари нека невидљива сила».

При томе ни главни сиже романа не тече праволинијски већ се поједини догађаји (и детаљи) јављају испреметано, убачени у овај временски слијед, да би се роман завршио временом којим и почиње од 3. новембра 2004. у 13 и 15, али је догађај, иако наизглед исти, на почетку и крају, помјерен (и у тај помак као да је смјештен цијели помак романа): роман почиње са: «Пробуди се, Тодоре... диши... диши...»; а завршава са: «Операција је усјела... Пробуди се, Тодоре... Диши!... Диши дубоко!...»

Поред «болничког» времена протиче једно шире спољашње вријеме («занима ме стварност иза зида») које непосредно претходи и одваја се паралелно са временом проведеном у болници – управо то вријеме јесте оно које је својим садржајем и појавама повезано са симболом болнице, операције, буђења. Оно је у роману приказано као болесније, и теже, него ово болничко. Тако су се у роману преплели главни (основни) ток (вријеме у болници) који је дат у садашњем времену (и у првом лицу) и сјећања: сјећање на садашњицу, ону која протиче изван болничког круга (писано у првом лицу, када се односи на «главну мисао» јунака романа и у другом, када стиже као опомена од «другога»), и сјећање на прошлост (писано у трећем лицу). Једино недостаје (или је слабо) сјећање на будућност што може бити условљено мрачним и тешким сликама којима је дата садашњица (из оваквог сјећања на прошлост и садашњост мало налази мјеста сјећање на будућност).

Посебно мјесто и простор у роману заузима онај дио који се односи на «ванболничко» вријеме садашњости, које представља игру фикције и стварности («ко је, заправо, тај Т. Ж. Велички, који се, ето, дрзнуо да користи тему овог времена... прекрајања стварног и фиктивног живота, често не раздвајајући једно од другог»); - «случајно» се и аутор романа и главни лик зову истим именом; «случајно» се оно што је описано у роману дешавало пред очима савременог читаоца. То је диктирало и саму форму романа, или «романа – дневника», како се и у самом роману у једном моменту одређује његова форма, да би се већ на другом то довело у сумњу («...уистину, сада већ, у сумњи да ли је то Дневник, или нешто сасвим друго... нешто око чега ће се побринути неки други људи...»). Тешко да може да се побегне од утиска о истинитом и вјерном преликавању и биљежењу стварности – стварности која би неком другом читаоцу у неком другом времену (нарочито прошлом, а можда и садашњем) могла изгледати као фикција и потпуна имагинација, а не као дневник («Можда управо због тога многи читаоци могу да помисле читајући његову фрагментарну прозу, да је Т. Ж. Велички био дословни преписивач стварности, који се намјерно поиграва са стварном причом сопственог живота.»).

Главни лик се на тај начин јавља и као посматрач, аналитичар и жртва једног тешког тренутка којег је и сам свједок. Читалац заиста не може а да «причу» о српском језику у «Црногорији», о «себичном питању»: «има ли смисла жртва никшићких професора»; о «Великом шаливчини из Пјешиваца» («Недалеко одавде будно ме прати Његова екселенција *Црни маг, г. Сотончић*, који већ игра неколико улога, од ситног лихвара па све до *Великог Мангуна* и *Манипулатора*, пред чијом готово надљудском снагом, сав збуњен и престашен stojим») не повеже са стварношћу (преломљену кроз призмју приповједача), као ни то што главном јунаку «није дало мира, извјесно, готово виртуелно осјећање наметнуте језичке стварности која му се чинила као још једна стварна подвала нестварне власти, све више увјерен да ће све ово једног дана бити само документована прича о општем лудилу времена које је захватило сваку пору овог друштва, у којој, уистину, улогу документоване грађе не треба узимати као посебну литерарну чињеницу, већ као нешто што може, а не мора бити значајно за смисао изнесених ствари у односу на јунака ове приче». Овај дио јесте нека врста подлоге романа (најсушаственије повезан са главним ликом) из које испливавају и са којом су повезане све друге ситуације и епизоде у роману. Управо из њега најубједљивије проистиче и наслов романа - *Го(р)ска рапсодија*.

□

Благоје НИШАВИЋ

ПРИКАЗИ

НАШ НОВИ КЊИЖЕВНИ ЈУНАК

(Бан Страхињић и Младен Моравац, поема Момира Војводића, Ваша књига, Београд, 2005)

Књига „Излазак Чарнојевића“ Момира Војводића, садржи више пјесама које су, не само својом дужином епске пјесме. Неке од њих су, иако то, у збирци није назначено, поеме. Праве поеме, иако, формално, није ни то означено – нијесу, наиме, издвојене цјелине (пјесме с насловима или без наслова, како то, обично, бива у поемама. Све остало што припада овој лирско-епској врсти имају те, епске, пјесме. То, прије свега, важи за пјесме-поеме „Бан Страхињић и Младен Моравац“ и „Лабуд над Косовом“.

Пјесма „Бан Страхињић и Младен Моравац“ мора, и да то неће њен аутор, бити САМО ПОЕМА, не само због тога што пјесма има 123 дистиха, што је и дужином дорасла до ове лирско-епске врсте. Сто двадесет осам њених строфа (мислим на прву варијанту пјесме, јер у збирци постоји, с истим насловом, знатно краћа пјесма) чине је особеном пјесмом, а изузетна је и осталим својим вриједностима.

Да прво видимо композицију пјесме, како бисмо показали да „пјесма“ има пјесме у пјесми, неиздвојене, додуше, али довољно „јасне“ веће цјелине. Прва пјесма иде до строфе која почиње стихом „Племство око Цара борбе чека“ (десет дистиха); друга (осам строфа) до дистиха који почиње стихом „Кавалири млади, жељни славе“; слиједећих осам строфа нова су, трећа пјесма; четврта почиње стихом „А кад Царе махну руком, с врха“; пета – стихом „Завришташе коњи и јунаци“; шеста (од стиха „У прабини окончана се драма“) има седам дистиха; седма - строфу више, завршава се стихом „Мушки пораз издајника роди“; осма је најкраћа – од свега пет стихова; девета почиње стихом „Јад освете у Алији зрену“; десета – стихом „Страхињићу из дима и гара“; једанаеста (почиње стихом „Брзо пође на Косово дође“) има шест строфа; дванаеста је најдужа – има шеснаест дистиха (од стиха „Бан Сунцем кад на Голеш стаса“ до строфе која почиње стихом „Брзо Страхин са Голеша пође“); последња, тринаеста, цјелина је пјесма од петнаест строфа.

Ако смо „погодили“ цјелине у пјесми „Бан Страхињић и Младен Моравац“ читали смо је као лирско-епску врсту. Ако смо је тако читали, сложићемо се да је пјесма и осталим особеностима поема. Више, дакле, него епска пјесма. О „садржају“ поеме, више него оригинално, говорићемо касније, а сада да признамо да прије нијесмо знали да је силни Влах Алија, у ствари, бивши Србин Младен Моравац. И то је, чини нам се, довољан разлог да пажљивије „прођемо“ кроз пјесму.

Да се, ипак, још мало задржимо на композиционим „рамовима“ поеме. У цјелини- пјесми „У Крушевцу – граду царске моћи“ (пјесме ћемо убудуће насловљавати првим стиховима сваке од њих) пјева се како се, двије године уочи Косовске битке, у Крушевцу; у присуству кнеза Лазара и књегине Милице, припрема надметање српских витезова (чега нема у епској народној пјесми) око прелијепе Југ-Богданове кћери Анђелије, да би се знало коме ће припасти „вила од Расине“. У пјесми Племство око Цара борбу чека, витезови су пред самим надметањем – „ратнички“ и одјевени и наоружани, као и Цар и Царица, чекају почетак „борбе“. У „Кавалирима младим жељним славе, пјева се о коњским утркама витезова – такмичара, али је казано да би Анђелија вољела да је „освоји“ Младен Моравац, иако јој је до срца и Бановић Страхиња. У пјесми А кад Царе махну руком с врха, трка коњаника и

даље траје, али се „слути“ и хладно оружје. Копља, сабље, штитови и топузи „раде“ у пјесми Завришташе коњи и јунаци. Сазнајемо, такође, да се, поред Младена и Бана, за Анђелију надмећу и Реља Крилатица, паж Оливер Војиновић, Љутица Богдан, Златокосић Павле, кнез Радич, војвода Станиша и (што ћемо чути из слиједеће пјесме) Срђа Злопоглеђа. Сви су на коњима, витешки и одјевени и наоружани. Из пјесме сазнајемо да је, на Анђелијину велику жалост (Младен пану, Анђи суза кану), турнир завршен Бановим тријумфом. У шестој пјесми У прабини окончана се драма, главни јунак је, иако побијеђен, Младен Моравац. У пјесми је и преокрет поеме: Младен од „муке и срама“, јер је побијеђен, одлучује да се „изгуби“ у другој варијанти и у другом имену - постаје Влах Алија. У пјесми Смори Младен Моравац свог ата, Младен је већ на двору цара Мурата – пређе, каже се, од јада у Турке. Кад је види колико пребјег мрзи свој род, турски цар даје Влах-Алији одред освједочених силника, окрећући га против српске земље. Тако „мушки пораз издајника роди“. У пјесми Погибију турску на Плочнику последњи пут видимо Младена Моравца као српског јунака, раме уз раме са Милошем Обилићем и Бановић Страхињом, на примјер. У овој пјесми, наиме, пјесник нас враћа у 1386. годину, када је и Младен Моравац био у боју на Плочнику, јунак над јунацима. Овај ретроспективни дио поеме читалац доживљава као неку врсту Младеновог унутрашњег монолога – изговореног, сигурно, и због тога да би се нагласила трагика овога јунака поеме. У деветој пјесми, Јад освете у Алији зрену, („Држећи се за рану преклањску/Влах Алија дојаха у Бањску“), гдје Бану, док се овај гости као зет у Крушевцу, пали дворе, изгази мајку коњем и одводи (помало и своју) љубу Анђелију. Девет дистиха пјесме, Страхињићу из дима и гара, поново нас враћају у Бањску и Крушевац, мајка јавља Бану да му је Влах-Алија Бањску запалио, њу (мајку) прегазио, а љубу - заробио. Пошто нико од шурева неће са њим, на Косово, да гину за сестру Анђелију, Бан и хрт му Караман одлазе сами на одметника (сада и од турског цара) Влах Алију. У једанаестој пјесми, Брзо пође на Косово дође, опјеван је Банов сусрет са својим бившим робом, сада старцем-дервишом, кога је Бан на ријеч пустио из тамнице, који добро познаје јунака Бановић Страхињу („Твоме ћогу и твоме јунаштву, Свуд су броди ће гођ дођеш води“), не заборављајући ни Баново чојство. Читалац је обрадован што овдје јунак и човјек велича јунака и човјека, баш као у пјесми Старца Милије. У пјесми Бан са Сунцем кад на Голеш стаса, опјеван је двобој силног Влах-Алије: Младена Моравца и Бана Страхињића. Опис двобоја много је краћи од оног из пјесме „Бановић Страхиња. Најважнији детаљи (трајање двобоја, Анђелија помаже Влах-Алији, Караман – Бану, Банова побједа и смрт Влах-Алије, те и Страхињин полазак са Анђелијом на ћогу, у Крушевац и др), кратко изложени, нијесу испуштени. „Брзо Страхин са Голеша пође“ последња је пјесма поеме. Она је и њен епилог.

Знано је да лирско-епска пјесма, те и поема, има (сажето казану) садржину – догађај, али и радњу, и главне и тзв. споредне јунаке. Претходно смо кратко изложили догађаје опјеване у пјесмама – цјелинама поеме, док су главни јунаци именовани насловом поеме. Јасно је да је, поред Бана и Младена, трећи главни јунак Анђелија Југовић-Бановић. Остали јунаци, такође, су горе помињани, те их нећемо поново именовати. Рећи ћемо само да су, од тих епизодних, главни Југовићи, приказани углавном као у пјесми Старца Милије. Треба, међутим, рећи да Војводић (јасно и гласно) казује због чега Бановић Страхиња не дозвољава Југовићима Анђелијино погубљење: „Морам с неким, господска тазбино, / у Крушевцу с неким пити вино!“

ПРИКАЗИ

Бан је изузетан родољуб - хоће да сваку кап српске крви сачува за предстојећу битку. Зна и он да је то „свјесна жртва“, али му понос не дозвољава да је другачији. На овај начин су и Југовићи сачувани, мање су „негативни јунаци“. Као да је аутор поеме све што је српско желио да дигне у „Царство Небеско“. Такав је, јер је наш човјек, и Младен Моравац. Готово да имамо пуно разумијевање за његову превјеру, па и њега видимо као трагичног косовског јунака. Као да је и Момир Војводић хтио рећи: „Мене све ране мога рода боле“.

Младен Моравац је, рекли бисмо, и персонификација дијела српске историје: ради ли се овдје о братоубилачкој сјечи српскога рода?! Није примјерено рећи да је Младен Моравац већи трагични јунак него Бановић Страхиња. Смијемо ли казати да нас жестоко боли његова „трагична кривица“? У поеми Бан Страхињић и Младен Моравац, Страхиња није ни бољи ни гори од Бана Старца Милије. Речено је и овдје да „нетко бјеше Страхињићу Бане“ и била би излишна подробнија анализа његовог лика. Доста је рећи да је и Војводићев Бан–Нетко.

Ни остали јунаци нијесу „одмакли“ од јунака из пјесме Бановић Страхиња, те ни о њима нећемо говорити. Оне којих нема у пјесми Старца Милије (књегинја Милица, њен паж Оливер, Реља Крилатица, Богдан Љутица, Радич, Станиша, Јанко Јуришић и Срђа Злопоглеђа) довољно је, вјерујемо, само поменути: они су, сви, епизодни ликови, а у поеми су се „нашли“ (углавном) због њених главних јунака, Младена Моравца, нарочито.

Младен Моравац („ојађен отиде у Турке“), је, поновићемо то, наш (не само Војводићев) нови књижевни јунак. Читалац ће му се, вјерујем, и због тога обрадовати.

□

ФОНДАЦИЈА РАДОМАН РАЦО СТАНИШИЋ

Објављује и организује

**КОНКУРС
за додјелу
КЊИЖЕВНЕ НАГРАДЕ**

1. За најбољу књигу поезике објављену на српском језику у току 2004/06. године (награда: новчана);
2. За најбољу пјесму младих пјесника који немају објављену књигу поезикје (награда: штампање збирке пјесама у изфању Фондације).

Кокурс је отворен до 1. септембра 2006.

Радове слати на адресу:

Незнаних јунака 43, Подгорица 81 000.

Бистричка 57, Никшић 81 400.

Обавјештења на телефон:

081/650 139, 083/242 884.

ПИСМА ПРИЈАТЕЉА

ТЕРОР СМРАДНЕ ЈАЗБИНЕ
(Свако препознавање је случајно)

После 9 година добровољног изгнанства из Србије и Црне Горе, путописац се вратио из Канаде да се и лично увери да ли је јазбинска пошаст минула, која га је отерала у индијанску недођију да тамо живи од писања и учитељовања на српском језику.

И – закључио је да је куга минула Србију, али не и Црну Гору. У њој се ујазбинио вечити Вукадин илити Ило и “отров своје адске душе и на овај камен избљувао”. Укинуо је српски језик који се тамо зборио историјских двадесетак векова (а колико у праисторији не знамо), а писао десетак; одбацио српску цркву, а државотворно усталичио јазбинску; одабрао и наоружао “дичне перјанике” да га чувају у јазбини од црногорских Срба и италијанских мафијаша које је издао; поубијао све новинаре, политичаре, писце, судије и полицајце који су од почетка видели и рекли да његова јазбина смрди; одбацио српски новац, а узео белосветски; порекао све српске владаре, владике и песнике у Црној Гори и прегао да своју јазбину прогласи за самосталну несрпску државу...

И – још свашта свашточињског...

Овај путописац бистротечно увиде да се овој пошасте не може стати на крај док сама од свог зла и смрада не прсне. А онда куку и леле том сиротом народу Црне Горе над којим се све воде стапају. Овим писанијем жели да спасе бар зеру честитости која се спасити да из поганих чељусти те смрадне јазбине.

Прво, спасимо 27 професора српског језика из Никшића и десетине ученика који су прогнани из учионица својих школа само зато што су Срби и што нису проверили свој језик и књижевност који су се овде вековима зборили, стварали, предавали и учили све док им Вукадин Ило из лоповске јазбине и то не покра.

Друго, спасимо младе филозофе и научнике из Пљеваља, Берана, Подгорице, Бара, Никшића и Котора којима су укинута радна места, само зато што су Срби. Физички и метафизички срео их је летос на тераси оронолог хотела “Оногосп” овај путописац. Одржава и преписку, али им имена не сме рећи јер су “трагови многи до пећине”.

А како ћемо их спасити?

Формирајмо хуманитарни фонд за њих и њихове породице у којима је одавно наступила глад. Ни њихови најближи им више немају чиме помоћи. Доста је српских хуманитарних, културних и политичких организација међу четири милиона Срба који су “добровољно избегли” у прошлом веку испред смрадног задаха сличних јазбина. Такође, министарства за просвету и науку Србије и Републике Српске морала би редовно издвајати у тај фонд, ако не и ставити ове понос-људе у своје платне спискове. Има у свету још хуманитарних организација које ће помоћи овим људима. Закуцајмо и на њихова врата.

Протерани професори српског језика покренули су свој часопис “Распеће језика српског”. Пишимо за тај часопис и купујмо га. Њихова адреса је: *Актив професора и наставника српског језика и књижевности, Никшић, VI црногорске Т-10*; тел. 067-880-452; e-mail: srpski.cg.yu Овим мрклим путописом управо то чиним: пишем и преплаћујем се на њихов лучу-часопис. Учините то и ви.

Др Радомир Батуран,

из Српске Пиве, у добровољном изгнанству у Канади.

ПРИЧА О СВЕТОМ САВИ

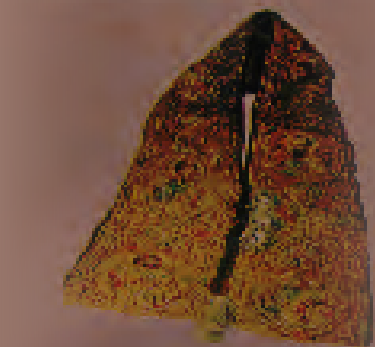
Кад је Свети Сава ишао по земљи,
Још пре свога рођења,
Док се звао Растко,
Као што иде и сада,
Само га не видимо,
А можда је то било и доцније.

Кренуо је Савиним стопама,
Ка Савином извору
На Савином врху,
Куда и ми идемо,
Јер другог пута и нема.

Када је негде око Савина дана
Наишао Савином страном,
Напали су га пси,
Као што и сад нападају
Свакога ко се упуту Савиним траговима.

Путник је најпре саставио три прста,
Како је одредио да се и ми крстимо,
Плашећи их знаком
Од кога су још више побеснели,
А ни до данас нису узмакнули.

Онда се сагнуо да дохвати камен,
Али камење беше замрзнуто,
Свезано за земљу студеним синхирима,
Јер беше јака зима,
Као и ове године,
Као увек око Савина дана.

Реликвије Св. Саве - Св. Тројица, Пљевља

Већ су разносили Савина стопала,
Савин кук и Савин лакат,
По долима и јаругама земље
Због које је подељен свет,
Кад је Свети отпасао мач уста,
Једино оружје које је носио,
А које је и нама оставио,
Говорећи ове речи:
- Нека је проклета земља у којој су
Пашчад пуштена, а камење свезано.

Матија Бећковић

Р П А Р С О П Г Е О Ћ Н Е

Ј Е З И К А С Р П С К О Г А

У Ц Р Н О Ј Г О Р И

Часопис за језик, књижевност и друштвена питања
Никшић, година II, број 5, фебруар 2006. Цијена 2 €

Браћо Црногорци,

у

**УСПРАВНОЈ, САМОСТАЛНОЈ, СУВЕРЕНОЈ
ЦРНОЈ ГОРИ ЧЕКАЈУ ВАС:**

**нови језик,
нова црква,
нова презимена - ац**

**Вујановић - Вујановац,
Ђукановић - Ђукановац,
Кривокапић - Кривокапац,
Маровић - Маровац,
Кујовић - Кујовац,
Бацковић - Бацковац**

